

פרשת קרח

שעורו השבועי של מו"ר שליט"א
ובו דברים חוצבי להבות מהזוה"ק
מוסר ורמזים מפרשת השבוע

מצות עיעית
מצות תפילין
באור הפטרת קרח

בהוצאת
ישיבת "נהר שלום" מקובלים
תכב"ץ - ירושלים
התשפ"א
להשיג במל: 02-6222560

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו שר התורה ועמוד ההוראה
גאון ישראל ותפארתו
הרועה הנאמן פוסק הדור
ראש ממשלת התורה
מדין הראשון הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א
נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

חוברת זו הוקדשה
לעילוי נשמת

הרבנית
שולמית רחל בת מזל ע"ה
נפטרה ז"ך אלול התשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

שיעור שבועי ממורנו ורבנו שליט"א

פרשת קרח

מצות ציצית

התשפ"א

מצות עשה מדאורייתא שהלובש בגד שיש לו ארבע כנפות ימיל בארבע כנפותיו ציציות שנאמר (במדבר טו, לו) "ויאמר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורתם" (א) והיא מצות עשה שהזמן גרמא (ב).

א. שורש מצוה זו כדי שנזכור מצוות ה' לעשותם, כמ"ש וזכרתם את כל מצוות ה' ועשיתם אותם, ולכן כשאומר "לשם יחוד" קודם שיתעטף, יכניס את הענין הזה ג"כ בלשם יחוד.

עינים והארות

נחשבת מצוה זו מצות עשה שהזמן גרמא ולכן נשים פטורות כדאיתא שם.

ואשה שבכל זאת רוצה להתעטף בציצית אע"פ שלכאורה היה לנו להתיר לה ללבוש ציצית בלי ברכה, מכל מקום מורינו לה שלא תלבש, חדא מטעם שכתב הב"י (בסוף סי' יז) בשם מהרי"ל דשמות הוא ומיחזי כיוהרא, ועוד שיש כאן חשש של לבישת כלי גבר לאשה וכמו שתרגם בתרגום יונתן בן עוזיאל בפסוק (דברים כב, ה) "לא יהיה כלי גבר על אשה" לא יהיה גוליון דציצית ותפילין דהינן תיקוני גבר על איתא. ע"כ.

ג. ודע דכן ראוי קודם כל מצוה לומר "לשם יחוד" וכו' וכמו שכתב רבנו האריז"ל בספר שער רוח הקודש (דף יב) והאריך בזה הגר"ח לבאר את זה בשו"ת רב פעלים (ח"א סי' א). ועיין לקמן בהל' הכנה לתפילה הלכה ז' עוד בענין זה.

ד. מרן שו"ע (סי' ח סעי' ח). ועיין בכה"ח (ס"ק לג) שהביא לשון הבא"ח (ש"א פר' בראשית אות א) וז"ל: קודם שיברך ויתעטף יכוין לקיים מצות עשה ללבוש ציצית מצוייצת כהלכתו שנאמר ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם והיא מצות עשה שהזמן גרמא ועל ידי כוונת הכנה זו אז יהיה כח בהכנתו בברכה להעלות מ"ן ולהמשיך המוחין כמו שכתב רבנו הרש"ש בנדר שולם ולכן טוב לומר בפיו קודם הברכה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה וכו' הריני מוכן ללבוש ציצית מצוייצת כהלכה כמו שצונו ה' אלהינו ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם כדי לעשות נחת רוח ליוצרינו וכו'. וגם צריך לכוין בעת שמתעטף בו שצונו הקב"ה להתעטף בו כדי שנזכור כל מצותיו לעשותם וכתבו האחרונים ז"ל מי שאינו עושה כך עליו נאמר ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה עכ"ל. ונראה דטוב שיכניס כוונה זו שצונו הקב"ה להתעטף בו כדי שנזכור וכו' בתוך הניסוח של לשם יחוד כדי שלא ישכח והוא שאחר שיאמר לשם יחוד וכו' ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם יאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם כדי לעשות נחת רוח וכו'.

עוד כתב הבה"ח (שם ס"ק לב) וז"ל החסד לאלפים ומי שאינו מכוין כך עליו נאמר ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה ונמצא שאינו מקיים כונת הבורא שהרי פירש ואמר וראיתם אותו וזכרתם וכתוב למען תזכרו עכ"ל:

כתב הבה"ח (סי' ח אות ז) וז"ל: מה שהכריח לרבנו להורות דבעי שיכוין בהתעטפו, וכן בהלכות תפילין, ובהלכות סוכה, נראה דלפי שכתוב בפרשת ציצית למען תזכרו וגו', ובתפילין והיה לך לאות וגו', כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים, ובסוכה למען ידעו דורותיכם וגו', יורה כי עיקר המצוה וקיומה תלויה בכוונתה שיכוין בשעת קיום המצוה מה שאין כן שאר מצות דיוצא ידי חובתם אף על פי שלא יכוין בה דבר כי אם שעושה המצות לשם ה' שצוה אותו לעשותם עכ"ל.

א. ועוד נאמר: (דברים כב, יב) "גדילים תעשה לך, על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה".

ואיתא בגמ' (מנחות מא.) אע"פ שחובת ציצית היא על הבגד ולא על האדם, אבל ח"ו כשיש כעס בשמים מענישים את מי שלא קנה ולבש בגד עם ד' כנפות וציצית. ולכן כתב הרמב"ם (פ"ג מה' ציצית ה"א) אין ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו, אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחויבת בציצית כדי שיקיים מצוה זו, ובשעת התפילה צריך להזהר ביותר, ובהלכה י"ב כתב לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית, שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצוות כולן, שנאמר: "וראיתם אותם וזכרתם את כל מצוות ה'", ע"כ.

וכתב החינוך (מצוה שפו) שיש למצות ציצית חשיבות רבה מאד, כי בכל עת שלובש האדם ציצית זוכה הוא לקיים: "והיה לכם לציצית וראיתם אותם וזכרתם את כל מצוות ה' ועשיתם אותם", כי מלת ציצית תרמוז לתרי"ג מצוות, כי מנין המלה "ציצית" היא בנימטריה שש מאות, וביחד עם שמונת החומין והמשת הקשרים של הציצית הרי זה שש מאות ושלוש עשרה, כמנין תרי"ג. ועוד אומר לי לבי שבמצות ציצית יש רמז וזכרון שגופו ונפשו של האדם, הכל להשם ברוך הוא, שהרי אמרו חכמינו ז"ל: שהלבן רומז לגוף שהוא מן הארץ שנבראת מן השלג שהוא לבן, והחומין רומז אל הגוף, כי תחילת בריאת הגוף הוא כעין חומין כי שני ירכותיו בשני חומין של זהורית, והתכלת אשר עינו כעין הרקיע ירמוז לנפש שהיא מן העליונים וכו', ומפני כן אמרו שכורכין חוט התכלת על הלבן, שהנפש היא עליונית והגוף תחתון. עכ"ל.

וכתב הרב "פלא יועץ" (ערך ציצית) וז"ל: מצות ציצית היא שקולה ככל המצות (נדרים כה א) וזוהי פתח תקוה להשלמת רמ"ח איברי ושמ"ה גידי נפשו ורוחו ונשמתו, מאחר שאין אנחנו יכולים לקיים התרי"ג מצוות, כשאנו מקימים מצות ציצית, חשוב כאלו קימנו התרי"ג מצוות.

ומספרים על הגאון מוילנא זצ"ל, שכשבאו תלמידו לבקר ימים ספורים לפני פטירתו, התפרץ בבכי רב, שאלוהו תלמידיו, רבנו, מה לך כי תבכה? והרי עסקת בתורה ובמצוות יומם ולילה בעמל ויגיעה, ואין ספק כי לאחר אריכות ימים יקבלוך בשמים בכבוד מלכים, ומקומך מובטח לך עם שרפי וקדושי עליון, וא"כ מה פשר הבכיה? נטל הרב את מליתו בידו ואמר להם: "העולם הזה יקר מאד, שבסכום מועט יכול האדם לקנות מלית ולקיים מצות ציצית השקולה כנגד כל המצוות, ובעוד ימים ספורים נפרד אני מהעולם הזה ולא אוכל לקיים מצוות, ועל אלה אני בוכיה.

ב. ולכן נשים פטורות כך למדו רבותינו (מנחות מג.) מדכתיב "וראיתם אותם" ודרשינן שרק בזמן ראייה שזה יום יש חיוב להמיל ציצית כנגד, אבל מכסות של לילה פטור ואע"פ שנחלקו הרמב"ם והרא"ש בביאור פטור זה האם הפטור הוא לבגד שמויחד ללבושו בלילה, או הפטור בזמן הלילה לכל סוגי הבגדים. מכל מקום

ב. ראוי ונכון מאד שכל אדם ישתדל לקיים מצוה יקרה וחשובה של מצות ציצית השקולה כנגד כל המצוות, וללבוש טלית קטן במשך כל היום. ונכון לחנך גם את הקטנים במצוה זו החל מגיל שש ומעלה.

ג. הזהיר במצות ציצית זוכה ורואה פני שכניה, ולעתיד לבא ישמשוהו אלפיים ושמונה מאות עבדים. והמבטל מצות ציצית, גדול עונשו, ועליו נאמר (איוב לח, יג) "לאחוז בכנפות הארץ" וגו'.

ד. דעת מרן שרק בנד העשוי מצמר רחלים ואילים או מפשתיים חייב בציצית מהתורה, ואילו שאר הבגדים חייבים מדרבנן, וכדעת הרי"ף (ציצית יד.) והרמב"ם (פ"ב מהלכות ציצית ה"ב). ודעת הרמ"א כהפוסקים שסוברים שגם שאר מינים חייבים בציצית מהתורה.

ה. הספרדים ישתדלו ליקח טלית מצמר רחלים דוקא כי כן דעת מרן, ואף שבימים החמים קשה הדבר ישתדל מאד בזה, כי יש ענין גדול להדרר במצות ציצית. וכתב מו"ר הגאון הרב בן ציון אבא שאול זע"א (אורל"צ ח"ב סי' ב' ה"ד), כי מי שקשה עליו מאד, שלפחות ילבש בבוקר טלית קטן מצמר רחלים ואח"כ יחליף, כדי לקיים מ"ע דאורייתא גם בטלית קטן ט.

ו. מצוה מן המובחר לעשות חוטי הציצית שזורין משמונה חומין שיהיו כל חוט משמונה כפול שמונה, ויהיו עבודת יד כדי שיהיו טוויין לשמן.

עינים והארות

הכולל גימטריא חיי"ם וגם סופי תיבות ועשיתם את, מתיים תחיה. ופשוט דכל זה הוא אם הטלית כתיקונו אך אם הוא פסול אינו מועיל לו אדרבא יחשוב ה' לו עון וכו'. עכ"ל. ולי נראה עוד רמז לזה לכם לציצית סופי תיבות מתיים תחיה, וגם ראשי תיבות זהיה לכם לציצית עם שני כוללים גימטריא חיי"ם ור"ל שיהיה שמחה (דוהיה לשון שמחה) לכם בזכות מצות ציצית שתהיו חיים. עכ"ל.

II. עיין בהרחבה מחלוקת ראשונים בבית יוסף (סי' ט סעי' א) ובפסק השו"ע והרמ"א (שם).

ט. ונביא את לשון מו"ר (שם בעינינו) וז"ל: לדעת מרן אין חייב בציצית מן התורה אלא בנד של פשתיים או של צמר רחלים, אבל שאר בגדים אינם חייבים בציצית אלא מדרבנן, ואילו להרמ"א אף שאר בגדים חייבים מן התורה, וכיון שנתבאר שיש להשתדל לקיים מצות ציצית כתיקונה, א"כ יש להשתדל לקיים מצות ציצית דוקא בטלית של צמר, שהייבת אליבא דכו"ע, וכן הביא במ"ב (סי' ט ס"ק ו) וראה גם בשו"ע (שם סעי' ו), וכל שכן לבני ספרד שיש להם ללבוש בנד צמר דוקא, כיון שלדעת מרן אין חיוב מן התורה אלא בכנד צמר. ואף בימים החמים שלבישת בנד צמר קשה, יש להשתדל בזה. ומי שקשה לו, ילבש טלית צמר בתחילת היום, וכשיגבר החום יחליף את הטלית, וכוז יקיים בכל יום אף בטלית קטן מצות ציצית מן התורה לכו"ע, עכ"ד. וכתב בספר הלכה ברורה (דף קפד) שכן היה נוהג מו"ר מופת הדור אפי' בימים החמים החמיר ללבוש ט"ק מצמר רחלים.

י. מרן השו"ע (סי' יא סעי' ב) וצריכין שזורה, ושיהיו שזורין לשמן. וכתב הכה"ח (סי' י) וז"ל: כתב הבאר עשק והביאו השערי תשובה (אות ב) מי שעושה חוטי הציצית מעשי עבות, דהיינו בתחלה שזור שני חומין ואחר כך עשוי מעשה אבות מארבעה שהם שמונה חומין דקין בכל חוט שהם ס"ד בכל כנף אין מוחין בידו. אבל הרוקח כתב דמצוה מן המובחר לעשות כל חוט שזור משמונה, והביאו עמודי השלחן על קיצור השלחן ערוך (סי' ט אות יז), וכ"כ הרמ"ע הביאו קיצור של"ה (הלכות ציצית), וכתב קיצור של"ה דמדבריי קבלה נמי שפיר למעבד הכי, וכן כתב שמש צדקה (או"ח סי' כב), וכ"כ הברכ"י בשו"ר ברכה (אות ד) בשם אחד קדוש, וכ"כ לב חיים (ח"א סי' פו) וז"ל: מצוה מן המובחר לעשות כל חוט הציצית טווי בתחלה חוט אחד ואחר כך לשזור שני חומין כאחד, ואחר כך לשזור השנים לארבעה, וארבעה לשמונה, או לפחות יקח ארבעה חומין טוויים ושזורין לשנים שהם שמונה ואין בזה פקפוק כלל ועיקר, ומ"מ אם לא מצא כי אם שזורין לשנים או לארבעה יוצא ידי חובה וזה ברור

ה. כ"כ הרמב"ם (פ"ג מהלכות ציצית ה"ב) וז"ל: לעולם יהא אדם זהיר במצות ציצית שהרי הכתוב שקלה ותלה בה כל המצות כולן שנאמר וראיתם אותה וזכרתם את כל מצות ה' ע"כ.

ו. יחזה דעת (ח"ד סי' ב), וע"ע בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ח כהשמטות סי' כד), ובשו"ת אנרות משה (ח"ד האו"ח סי' ד). ועי' לקמן סעי' יז.
ז. שו"ע (סי' כד סעי' ו). וכתב הכה"ח (סי' כה) וז"ל, והזהיר במצות ציצית זוכה ורואה פני שכניה. כתיב הכא וראיתם אותה, וכתב התם את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד. (טור וב"י). ופירש הלבוש מה התם כינוי דאותו שב אל ה' הנוכר בתחילת הפסוק, הכא נמי כינוי דאותו דהכא גבי וראיתם אותו קאי על ה' אף על פי שלא הוזכר בפסוק מקודם. ועוד אמרו ז"ל במסכת שבת (דף ל"ב ע"ב), אמר ריש לקיש כל הזהיר בציצית זוכה ומשמשים לו שני אלפים ושמונה מאות עבדים שנא' וכו' (והחשבון הוא כך דיש שבעים לשונות ומכל לשון יהיה עשר יוצא שבע מאות והם יחזיקו בכנף אחד. ויש ד' כנפות יוצא שני אלפים ושמונה מאות). ועוד אמרו ז"ל במסכת מנחות (מג): רבי אליעזר בן יעקב אומר כל מי שיש לו תפילין בראשו ובוזרעו ומוזוה בפתחו וציצית בכנדו מובטח לו שלא יחטא שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק ואומר "הונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם". וכתב א"ר (אות ה) בשם מקור חיים והביאו שערי תשובה (אות ד) שאף שמצוות אין מצילות מיצר הרע מכל מקום מצות ציצית מציל, ונראה שלמד כן מעובדא דמנחות (דף מד ע"א) מעשה באדם אחד וכו' וכן הוא אומר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' וכו' אשר אתם זונים אחריהם למען תזכרו וכו' והייתם קדושים עכ"ל. ובקיצור השל"ה בדיני ציצית (בהגהה דף מ"ל ע"ד) כתב: בהסתכלות בכנף הציצית טוב להסיר הכעס וכן כנף בגימטריא כעס עכ"ל, וכן כתב בספר שומר אמונים מלאנצברג (פרשת ויגש) וז"ל: אל תרגזו בדרך גימטריא ארבע ציצית כמבואר במקובלים שתיקון לכעס הוא שיאחזו בכנף הציצית ועל ידי זה יסיר הכעס ממנו שכן כנף גימטריא כעס ויוסף מסר לאחיו סוד הנ"ל עכ"ל, והביאו א"ר (אות ג) וה"ר חיים פלאגני ככה"ח (סי' י אות ו). ועוד איתא בתיקונים (תיקון ח"י) דציצית הוא סגולה להיות מכוסה מכל מזיקין ומלאכי חבלה. וכן איתא בזוהר הקדוש פרשת שלח. ובספר דבש לפי (מערכת הצ' אות כז) הביא דוכה להנצל מעין הרע יעו"ש, ורבנו בחיי (פרשת שלח לך) כתב דמצות ציצית רומזת לתחיית המתים שכתוב ויתיצבו כמו לבוש יעו"ש, והביא דבריהם כה"ח (שם) וכתב וז"ל: ולפי זה המקיים ציצית כתיקונו יזכה בעבורה לתחיית המתים, ויתכן דרמזו בראשי תיבות ועשיתם את כל מצותי עם

ז. לפי דברי רבנו האר"י יעשה בחומי ציצית מ"ל כריכות על סדר זה: שבע, שמונה, אחת עשרה, שלש עשרה, ויש בזה סוד. וכן יעשה אותן חוליות חוליות, כל חוליה מג' כריכות יא. והמהרש"ל בים של שלמה (ריש מסכת יבמות) כתב המ"ל כריכות הם כנגד מ"ל אורות, אורות גי' ציצית ח' חומים וה' קשרים.

ה. כתב רבנו האר"י ז"ל בשער הכונות, שיעור המלית גדול הוא כדי שיקוף כל ראשו וכל גופו עד החזה פנים ואחור, וחז"ל אמרו כדי שיכסה ראשו ורובו של קמץ. ומור הבא"ח כתב כי שיעור זה דנקמי חז"ל בקמץ דבעינן רוב גופו הוא שוה עם שיעור דנקמי רבנו האר"י ז"ל בגדול עד החזה, ולכן הטוב ביותר לעשות המלית הרחוב שבעים ושנים סנטימטר והאורך מאה עשרים סנטימטר. ואם אדם ארוך הרבה כתב הבא"ח שמסתימות דברי רבנו האר"י ז"ל נראה יותר שצריך לשער כל אחד כפי מידתו. מיהו לקולא לא עבדינן, שאם יש קצר קומה הרבה שהוא גדול בשנים ורק קומתו קצרה כמדת קמץ בן ט' שנים, אינו יכול ללבוש מלית שיגיע אליו עד החזה, כיון שזה המלית אינו מגיע בגדול עד החזה יב. ישתדל כל אדם לבדוק הציציות בכל פעם שלובש המלית. אבל אם אין לו פנאי, יכול ללבוש המלית בלא בדיקה, ובפרט אם הצניע המלית במקום שמור, שאין צורך לבדוק יג.

עיונים והארות

עצום, כיצד שתי מצוות אלו השקולות כנגד כל תרי"ג המצוות, מחולקות באותו סדר לארבע קבוצות.

יב. בא"ח (ש"א פר' לך לך אות יא). וכתב מור האול"צ (ח"ב פ"ב תשובה ו) שאין לברך על מלית אא"כ יש בה השיעור שכתבנו משום ספק ברכות להקל וז"ל: אין לברך על המלית אלא אם כן יש ברוחבה שיעור של שבעים ושנים סנטימטר לפחות. ומכל מקום מי שכבר נהג לברך על מלית שרוחבה ארבעים ושמונה סנטימטר ומעלה, יכול להמשיך ולברך על מלית בשיעור זה. וכל זה לענין הברכה, אבל מי שלא רגיל לברך על המלית, כגון שמברך על המלית גדול ופוסט את המלית קמץ, די ברוחב של שישים סנטימטר, ואף ברוחב של חמישים סנטימטר נראה שכבר יצא ידי חובתו. אך יזהר שישאר השיעור אף לאחר הכיבוס, שדרך הבגד להתכווץ על ידי כיבוס וגם בלי הנקב שמכניס בו את ראשו, עכ"ל. ומור בהליכות עולם (ח"א פרשת לך לך הלכה ד) כתב שלכתחילה צריך שיהיה בו שתי אמות אורך תשעים וששה ס"מ על אמה רחב דהיינו ארבעים ושמונה ס"מ, ושיעור זה הוא מלבד הנקב של בית הצואר, וכ"כ בילקוט יוסף (הלכות ציצית ותפילין סי' טז הלכה א).

ובענין אם צריך עטרה לסי' שאותם הציציות שלפניו יהיו לעולם לפניו וכן שאותו צד של המלית יהיה תמיד על הראש, עיין מ"ש בשעה"כ (דף ה ע"ב) וז"ל ודע שאין להקפיד להניח סי' במלית לשים תמיד צד אחד של המלית על הראש כמו שנוהגים האשכנזים כי אין שורש למנהג זה עכ"ל. ועיין עוד בנגיד ומצוה (דף ז ע"א) שכתב בדרוש הציצית וז"ל: ראיתי למורי ז"ל שלא היה מקפיד בלבישת מלית לשום תמיד צד אחד של המלית על הראש כמו שנוהגים הרבה בני אדם עכ"ל. אמנם במנ"א (סי' ח ס"ק ו) כתב בשם השל"ה שנהגו לעשות עטרה מחתיכת משי לסי' שאותם הציציות של פניו שיהיו לעולם לפניו כמ"ש קרש שזכה להנתן בצפון לעולם בצפון עכ"ל. ובכל זאת מכיון שבימינו העטרה היא יפה מאד ויש ג"כ עטרות מכסף מהור וכיוצא בזה לכן יש בזה הידור מצוה ונכון הדבר להשים עטרה מכיון שרבנו האר"י בעיקר דבריו רצה לומר שאין צריך להקפיד בדוקא שאחד מן הצדדים יהיה לעולם למעלה ולא שיש איזה סוד בדבר.

יג. שו"ע (סי' ח סעי' ט) וז"ל: קודם שיברך, יעיין בחומי הציצית אם הם כשרים, כדי שלא יברך לבטלה. וכתב המג"א דאם ע"י הבדיקה יתבטל מתפלה בציבור יכול ללבוש המלית בלא ברכה והוא שידוע מאתמול שהם כשרים. ועיין בשו"ת יהוה דעת (ח"ו סי' א) שכתב שמעיקר הדין לא צריך לבדוק הציצית. והמשנ"ב (סי' ח ס"ק יח) כתב בשם האר"י ציצת ר"ת: צדיק יפריד ציציותיו תמיד.

עכ"ל. וכ"כ הבא"ח (ש"א פר' נח אות ז).

יא. שעה"כ (דף ז ע"א) וז"ל: נבאר קצת דקדוקים שיש בענין הציצית וגם מנהגי מורי ז"ל. הנה מ"ל כריכות שיש בציצית הם בחי' מ"ל אותיות שיש באהיה דההין בפשוט [אהיה] ומלוי [אלף, הה, יוד, הה] ומלוי המלוי [אלף למד פה, הה הה, יוד ואו דלת, הה הה] לפי שסוד הציצית הוא באהיה דההין העולה כנף כנ"ל ולכן נבאר ענין עשי' הציצית כפי מנהג מורי ז"ל, הנה צריך הציצית לעשותו שליש א' גדיל ובי' שלישים ענף וכו' ואמנם הגדיל יעשהו חוליות חוליות כל חוליא מג' כריכות ובתחי' יקשור שני קשרים סמוך לכנף ויכרוך ז' כריכות ויקשור ב' קשרים אחרים ויכרוך ח' כריכות ויקשור ב' קשרי' אחרים ויכרוך י"א כריכות אח"כ יקשור ב' קשרים אחרים ויכרוך י"ג כריכות ויקשור ב' קשרים אחרים והרי הם מ"ל כריכות כמנין מ"ל אותיות אהיה דההין כנ"ל כמספר "יהוה אחד". עכ"ל. והכוונה בזה דהנה ע"פ הסוד יש לעשות כל החוליות חלוקות לשלוש שלוש. והיינו כשעושה באויר הראשון ז' חוליות לא יעשה אותן ז' חוליות רצופות אלא עושה אותן ג' חוליות ועוד ג' חוליות ולבסוף חוליה אחת. אח"כ קושר הב' קשרים ומשלים לעשות ב' חוליות. ואח"כ עושה עוד ג' חוליות וג' חוליות נמצא סה"כ ח' חוליות ואח"כ קושר ב' קשרים וכרוך ג' ג' ג' חוליות ועוד ב' חוליות וקושר סה"כ י"א חוליות ואח"כ כרוך חוליה אחת, ואח"כ כרוך ג' ג' ג' הרי הם י"ג חוליות סה"כ מ"ל חוליות.

ומנהג זה כתוב ג"כ בסמ"ג וגם רבנו ירוחם כתבו וסיים ביה: ובאויר שבין קשר לקשר עושים כריכות קטנות כעין חוליות כל אחד לפי מנהגו ואני קבלתי לעשות י"ג כנגד י"ג מידות של רחמים.

והב"י כתב (סי' יא) וז"ל: ואני ראיתי שנוהגים לכרוך באויר הראשון ז' כריכות ובשני מ' ובשלישי י"א וכרביעי י"ג שעולים כל הכריכות מ' כמנין ה' אחד שעולה מ"ל ועם השם עולה מ' עכ"ל.

והגאון מוויילנא (פנינים משולחן הגר"א פרשת שלח) כתב בענין זה דבר הפלא ופלא והוא דהנה ידוע הציצית ושבת שקולים כ"א מהם כנגד כל תרי"ג מצוות וחלוקה זו שאנחנו עושים בכריכות של הציצית ישנה גם בשבת, דהנה מלאכות שבת הם מ"ל במספר והם מחולקות באופן זה לארבע קבוצות: שבע, שמונה, אחת עשרה ושלוש עשרה. מלאכות הפת, אחת עשרה במספר: זורע, חורש, קוצר, מעמר, דש, זורה, בורר, מוחק, מרקד, לש ואופה. מלאכות הצמר שלוש עשרה במספר: גווז, מלבן, מנפץ, צובע, טווח, מיסך, עושה ב' בתי גירין, אורג, פוצע, קושר, מתיר, תופר וקורע. מלאכות צידת צבי שבע במספר: צד, שוחט, מפשיט, מולח, מעבד, ממחק ומחתך. ושאר המלאכות שמונה במספר: כותב, מוחק, בונה, סותר, מכבה, מבטל, מכה בפטיש ומוציא מרשות לרשות. והרי זה פלא

י. יברך מעומד ויתעטף מעומד יד. ומנהג חסידים ק"ק "בית-אל" כפי שאמר לנו מו"ר המקובל האלהי כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל ליקח הטלית ביד ימין בלבד ולברך ולעטוף ביד ימין תחילה כל גופו, ואח"כ יעלה הד' כנפות על הכתפיים, ב' לצד ימין ב' לצד שמאל. וב' כנפות דימין ישליך לאחור לצד שמאל, ושתי השמאליים ישארו כנגד פניו. ותמתין כדי שיעור הליכת ד' אמות. ואח"כ תשליך גם אלו השתיים השמאליים לאחור כך בצד שמאל, וישארו כדי שיעור הליכת ד' אמות. ותעשה ב' הכאות. ואח"כ ישלשל הטלית שיהיו ב' ציציות לפניו וב' לאחוריו. וכתב הרב סעדיה גאון דישליך ב' כנפות על צד שמאל להכניע ולתקן היצה"ר ולא יהיה מהם כלום על צד ימין^{טו}. ויש נוהגים שאחר שסיים ברכת "להתעטף בציצית" עוטף הראש תחלה בלבד, כשארבע הציציות יורדות על הכתפים כנגד הפנים, ולאחר מכן אוהזו כנפות הטלית שבצד ימינו, ומשליכם על כתיפו השמאלית, ואחר כך משליך גם את הצד השמאלי שכנגד פניו לאחוריו על כתפו השמאלית, ושוהה כך כדי הילוך ארבע אמות, ולאחר מכן מוריד הטלית על כל גופו, ומחזירם באופן שיהיו שתי ציציות מלפניו, ושתיים מלאחוריו^{טז}.

יא. כשתברך להתעטף בציצית תכוין בראשי תיבות ל"ב, שהם ל"ב חוטי הציציות והם סוד ל"ב נתיבות חכמה יי.

יב. אם בעודו מתעטף בטלית טרם הורדת הטלית על גופו, שמע ברכה, קדיש, קדושה או ברכו, צריך לענות. וה"ה אמן דברכות, ואין זה נחשב להפסק בין הברכה למעשה המצוה, שמכוין שהנחה הטלית על ראשו, הרי התחיל כבר במעשה המצוה, ובכיוצא בזה אין לחוש להפסק במקום צורך יי.

יג. מנהגינו מזמן מו"ר ראש הישיבה כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל שלא לברך על טלית קמן, אלא פוטרם אותו בברכת טלית גדול. ואעפ"כ הנוהגים לברך על טלית קמן כשיש בה שיעור אמה וחצי אורך, על אמה רוחב (שיעור אמה 84 ס"מ). שזהו השיעור שראוי לצאת בה ידי חובת ציצית, אין מזניחין אותם שיש להם על מה שיסמוכו יי.

יד. בזוה"ק הפליג מאד בשבח המגיע ליוצא מביתו מעומף בציצית ומוכתר בתפילין, והולך לבית הכנסת ואומר בפתח פסוק ואני ברוב חסדך וכו'. ומצוה זו קודמת למצות עשרה ראשונים, כמ"ש בשער הכונות לרבנו האר"י ז"ל ב.

עיונים והארות

שנים מצד ימין ושנים מצד שמאל לוקחים כל הד' ציציות ומסתכלים בהם כ"פ ואח"כ מורידים הטלית על גופם ע"כ. ועיין בסידור הרש"ש דהכוונה של הסתכלות זו והיינו להמשיך הארת עיינין דו"א לבי עיינין דנוק' קדישא דו"א.

טו. כן דעת מו"ר הבא"ח (ש"א פ"ר בראשית אות ה). ומו"ר מופת הדור בהליכות עולם (ח"א פ"ר בראשית הלכה ג) כתב ומנהג זה נכון ע"פ ההלכה, והעושה כדעה הראשונה אינו צריך לשנות את מנהגו ויש לו על מה לסמוך.

יז. כ"כ בשעה"כ (דרושי הציצית דרוש ז) וכ"כ החסד לאלפים (אות ג) הביאן הבה"ח (סי' כד ס"ק יב) יח. כ"כ בהלכה ברורה (ח"א עמוד קמד) ושם כתב דאפילו אם עדיין לא הספיק להתעטף בטלית כעטיפת הישמעאלים, אלא רק הניח הטלית על ראשו כדי להתעטף בה, יכול לענות.

יט. וכן פסק ביחודה דעת (ח"ה סי' ב).

כ. וז"ל הוזה"ק: (פר' ואתחנן דף רסה), אמר רבי שמעון, בשעתא דבר נש אקדים בפלגות ליליא, וקם ואשתדל באורייתא עד דנהיר צפרא, ובצפרא אנה תפילין ברישיה ותפילין ברשימא קדישא בדרועיה, ואתעטף בעיטופא דמצוה, ואתי לנפקא מתרעא דביתיה, אערא במזוזה וכו', וארבעה מלאכין קדישין מזווגין עמיה, ונפקין עמיה מתרעא דביתיה ואופי ליה לבי כנישתא, ומכרוי קמיה הבו יקרא לדיוקנא דמלכא קדישא, הבו יקרא לבריה דמלכא וכו', ומאן דיעול קמיה לבי כנישתא כד נפק מתרעיה ולא תפילין ברישיה וציצית בלבושיה, ואומר אשתחוה וכו' קודשא בריך הוא אומר אן הוא מוראי הא סהיד סהדותא דשיקרא. ע"כ.

האם יש ענין לצאת בשבת בטלית

ובשבת קודש בילקוט הראובני (סו"פ שלח) מוכח שגם בטלית לבד יש ענין לצאת מהבית. וז"ל: כשאדם מתעטף בציצית ויוצא מפתח ביתו הקב"ה שמח וכו' א"ר נהוראי אסהדנא עלי מאן דנפיק מתרע ביתיה בציצית ותפילין ברישיה וכו' משמע שיש מעלה בעצם יציאתו מהבית עטוף בטלית עצמה ולא רק כשיוצא מעוטר בתפילין

יד. כ"כ בספר האשכול (ריש סי' כג) וז"ל: הגאון בתשובה כתב, שכל הברכות מברך מעומד. וחזי לן דהיינו ברכות המצוות שאין בהן הנאה, אבל ברכות הנהנין כגון אכילת מצה וסוכה וקידוש והמוציא וברכת המזון, אין צריך. ולא ראינו מימינו מי שיברך מעומד. ואמרי רבוותא, שש מצוות ברכתן מעומד, עומר, דכתיב מהחל חרמש "בקמה" תחל לספור, בקומה, (כלומר בעמידה), ומדכתיב התם וספרתם "לכם", ולפינן מיניה שאר מצוות דכתיב בהו "לכם". קידוש לבנה – החודש הזה "לכם". ציצית – והיה "לכם" לציצית. שופר – יום תרועה יהיה "לכם". לולב – ולקחתם "לכם". מילה – המול "לכם". ובירושלמי נמי איתא, כל הברכות מעומד, ועל ברכת המצוות קאמר, ולא על ברכת הנהנין. עכ"ד האשכול. וכ"פ מרן השו"ע (סי' ח סעי' א).

ורבי דוד אבודרהם (ברך טו ע"ג) הניח סי' למצוות הנ"ל שברכתן מעומד: על"ץ של"ם, דהיינו: עומר לבנה ציצית, שופר לולב מילה. וסיים: ויש מצוות שמברכים עליהם מעומד למצוה מן המובחר, ואם לא בירך מעומד אין לחוש, כגון הלל ומקרא מגילה וסוכה. ויש אומרים כלל לזה שכל מצוה שאין בה הנאה מברכים עליה מעומד, ע"כ.

טו. מרן בשו"ע (סי' ח סעי' ב) כתב שיתעטף כדרך בני אדם שמתכסים בכסותם ועוסקים במלאכתם וכו' ורבנו האר"י כתב בשעה"כ (דרושי ציצית פרק א) וז"ל: הצריכו הגאונים להתעטף עטיפת ישמעאלים ומחזירים ב' הציציות שבצד ימין אל צד שמאל באופן שיתחברו שם בצד השמאל מאחוריו כל הד' ציציות ויהיו תלויים מאחוריו בצד שמאל וכו' גם רבנו סעדיה ז"ל כתב בפירושו שחיבר בלשון ערבי בפרשת בא ענין עטיפה זו וטוב ונכון לעשות כך ולפחות ישאר מעוטף כך כדי שיעור הליכת ד' אמות בעת שמתעטף בציצית ואחר כך יסיר העיטוף מעל צוארו וכך היה מנהגו של מורי ז"ל עכ"ל.

ועיין בה"ח (סי' ח ס"ק ז) שכתב וז"ל: ומנהג חסידים בית אל יכב"ץ לאחר העטיפה קודם שהורידו הטלית על גופם בעודנו על כתפיהם

טו. לפי הוזה"ק אם אדם לא קורא ק"ש עם טלית כאילו מעיד עדות שקר, ודלא כמ"ש התוס' במנחות שרק מי שלא מניח תפילין וקורא ק"ש מעיד עדות שקר, אלא גם מי שמניח תפילין אלא שלא שם טלית עליו גם כאילו מעיד עדות שקר כא.

טז. בפרשת שלח כתב הוזה"ק שבתחילה צריך להניח תפילין ואח"כ ציצית. אמנם בפרשת תרומה כתב שקודם יתעמף בציצית ואח"כ יניח תפילין, ממטה למעלה, כי מעלין בקודש. וכן דעת האר"י ז"ל בשעה"כ. ויש בזה סדר של כוונות כידוע ליודעי חן, כי הציצית ביצירה, והתפילין של יד בבריאה, ושל ראש באצילות. וכן כתב מרן בב"י (סי' כה ע"ש) שתדיר ואינו תדיר תדיר קודם, ועוד שמעלין בקודש.

יז. קטן היודע להתעמף אביו חייב לחנכו בציצית, והוא כבן חמש שנים. ושיעור הטלית, בכדי שיכסה גופו מלפניו, מצווארו עד סוף חיבור עצמות החזה. וכן מאחריו כשיעור הזה. ויש להזהר שלא ליתן לו לברך על הציצית אלא אם כן נעשתה טוית הציצית בעבודת יד בב.

יח. אם נפלה טליתו מעליו, אפילו אם נפלה לגמרי, וחוזר ומתעמף בה, אינו צריך לחזור ולברך, שסב"ל כג.

יט. ראוי ונכון שהספרדים ובני עדות המזרח ילבשו הטלית קטן תחת בגדיהם, וגם הציציות יהיו מכוסות בבגדיהם, כפי שהיה מנהג אבותיהם שנהגו כן על פי קבלת האר"י ז"ל כד.

עינים והארות

מרבנו יונה. ועיין בט"ז ובא"ר שכתבו לחלוק בדין זה, וגם הגר"א מצדד בדברי הט"ז. וכתב בשלחן גבוה (אות כג) שהעולם נוהגים כהיש אומרים ורבנו יונה הנז', שלא לברך, דמידי מחלוקת לא יצאנו, וספק ברכות להקל. והובאו דבריו ביפה ללב (אות ג) ובכה"ח (סי' ק נח). עכ"ל.

ומעמם של הפוסקים שס"ל שאינו חוזר ומברך משום שכאשר נפל לאדם הטלית כרגע שהוא מרגיש בזה הוא כבר הושב עלוה, והטוב ביותר שיתנה קודם שיברך שהברכה היא עד שהוא בעצמו יפשוט הטלית לקפל אותה.

כד. שו"ת יחיה דעת (ח"ב סי' א). וכן הורו לנו מרנן ורבנן חכמי ורבני פורת יוסף מו"ר ראש הישיבה הגאון הגדול מרן רבנו יהודה צדקה ומו"ר הגאון הגדול כמוה"ר בן ציון אבא שאול שלבני ספרד יש להצניע הציציות תחת בגדיהם ולא להוציאן וכן פסק מו"ר בספרו אול"צ (ח"ב פ"ב תשובה ב) ועיין שם בעינים שכתב וז"ל: מכל מקום מדברי המקובלים הספרדים משמע שגם הציציות צריכות להיות בתוך בגדיו, וכמו שמשמע בברכ"י (סי' ח אות ד) ע"ש. ואף שבשעה"כ דרוש ו' דציצית (דף ז ע"ג) כתב כי האדם צריך להסתכל בציציות בכל שעה כמו שאמר הכתוב וראיתם אותן. מ"מ אפשר לקיים דבר זה אף שציציותיו בתוך בגדיו, שכל פעם שרוצה להסתכל, יגלה את הציציות ויסתכל. וכן דעת מורנו הגאון רבי עזרא עטיי"א זצ"ל, ואמר שבן ספרד שמוציא את ציציותיו יש לו לחוש משום מוציא לעו על הראשונים, ולכן אין לבני ספרד לשנות ממנהג אבותיהם, ולא יוציאו את הציציות מחוץ לבגדים, ואף שהחיד"א בניצוצי אורות על הוזהר בסוף פרשת מקץ כתב שהחסידים היו נוהגים שיהיו הציציות ארוכים כדי שייראו, מ"מ זה היה רק מנהג חסידים. ועוד שכיום יש חשש משום מוציא לעו על הראשונים. ואין לחוש לאסור להכניס את הציציות משום שהציציות נוגעות בבשר, כיון שאין איסור שהציציות יגעו בבשר, וכמו שיתבאר להלן בבאורים לתשובה ד' ע"ש. עכ"ל האול"צ.

ומכל מקום נראה שבחור בן ספרד שאינו נשוי שלומד בישיבה שרובם מבני אשכנז, לא ישנה ממנהג המקום, ורשאי להוציא את הציציות, ולאחר נישואיו ינהג כמנהג אבותיו. וגם נראה שבחור שאינו נשוי שבית הוריו נמצא במקום שאין הרבה שומרי מצוות, שראוי שיוציא את הציציות בחוץ, ובמיוחד כשנוסע לבית הוריו, כדי שיבדל על ידי זה מהסביבה הרעה ולא יבוא ליגרא אחריהם, וכן בעלי תשובה ראוי להם להוציא את הציציות, מאותו הטעם, כדי שיתחזקו במצוות. ועיין הליכות עולם (ח"א פרשת לך לך הלכה ה).

וצ"ע. וכן מביא בספר מנהג ישראל תורה (בסי' כה) שהביא מהמאסף לכל המחנות בדמדינותינו נהגו כל החסידים והאדמו"רים לילך גם בשבת ויו"ט מעוטף בטלית.

אולם בכה"ח (סי' כה ס"ק ז) כתב וז"ל: בשבתות וימים טובים וחול המועד אין צריך לילך מעוטף בטלית לבית הכנסת כיון שלא יש מצות תפילין, וגם לא היו כסהיד סהדותא דשקרא, דהכל הוא בשביל תפילין, הבו יקרא לדיוקנא דמלכא בשביל התפילין שנקראו יקר כמו שאמרו חז"ל (מגילה טו). "ויקר" אלו תפילין, אכריו ואמר "ישראל אשר בך אתפאר" בשביל התפילין שנקראו פאר שנאמר "פארך הבוש עליך", "ואני ברוב הסדרך" וכו' "ביראתך" אלו תפילין שנאמר בהם יראה כמו שאמר הכתוב "וראו כל עמי הארץ" וכו' "ויראו ממך" ואמרו במסכת ברכות (ו). אלו תפילין שבראש, ואם כן כל אלו הטעמים לא שייכי בטלית על כן אין צריך לילך מעוטף בטלית לבית הכנסת בשבתות ובימים טובים ובחול המועד, וכן כתב הר"ר חיים פאלג'י בספר כה"ח (סי' י ס"ק כה) דבשבתות וימים טובים וחול המועד לא נהגו לילך מעוטפים בטלית לבית הכנסת.

כא. הובא בכה"ח (סי' כד ס"ק ז). וז"ל הוזהר (פ') שלא לך דף קעה. – רעיא מהימנא) וכד אסתכלנא בתכלת והמינא רצועה לאלקאה אתר דחילו למדהל אמינא אוי לי דבני נשא לא ידעי לאשנחא ולאסתכלא על מה מתענשין לשקרא בהאי בוגדים בגדו דהא קורין ק"ש בלא ציצית וסהדין סהדותא דשקרא ואלין אינון בוגדים דבגדו משקרי דגרמייהו.

כב. אול"צ (שם תשובה ז). ומו"ר מופת הדור בהליכות עולם (ח"א פר' נח הלכה א) כתב והנה אף שאנו מחמירים על עצמינו שהציציות יהיו מעבודת יד של הטווה לשמה, המקילים לצאת י"ח בציצית של מכונה יש להם על מה שיסמוכו, ע"ש. ועי"ע בשו"ת יביע אומר (ח"ט סי' קח אות יט).

כג. כ"ב מו"ר הראשלי"צ בספרו ילקוט יוסף (סי' ח סעי' ג). וכתב שם במקורות וז"ל, ז"ל מרן בש"ע (סי' ח סעי' טו): אם נפלה טליתו שלא במתכוין וחוזר ומתעמף, צריך לברך. והוא שנפלה כולה. אבל אם לא נפלה כולה אף על פי שנפלה רובה אינו צריך לחזור ולברך. ע"כ. ומקורו מדברי הריטב"א שכתב כן בשם רבו, וכמו שכתבו תלמידי רבנו יונה (בסוף פרק קמא דברכות). והיינו, אף אי נימא דהמסיר טליתו על דעת להחזירו אין צריך לחזור ולברך, הכא גרע טפי, דהא נפלה בלא דעת כלל, ואזדא לה מצותה. אבל דעת היש אומרים שהביא הריטב"א שם, שאין צריך לחזור ולברך. וכן משמע

סדר הנחת תפילין

מצות עשה דאורייתא להניח תפילין שנאמר (דברים ה, ח) "וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפת בין עיניך" א. ולדעת הרמב"ם בספר המצוות (עשה יב ג) תפילין של יד זו מצות עשה בפני עצמה, ותפיליו של ראש זו עוד מצות עשה בפני עצמה ב.

א. לאחר שהתעמק במלית יניח תפילין שמעלין בקודש, ויכוין בהנחתם שצונו הקב"ה להניח ארבע פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו ויציאת מצרים, על הזרוע כנגד הלב, ועל הראש כנגד המוח, כדי שזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו, שהם מורים על יחודו, ואשר לו הכת והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו. וישעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח, וגם הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות, ובוה יזכור האדם את הבורא יתברך וימעיש האדם את הנאותיו. וטוב שיאמר נוסח זה בתוך ה"לשם יחוד" קודם שמברך על התפילין.

עינים והארות

שאינן לעשות כדברי האחרים האומרים שהתפילין קודמין לכל בחינת הציצית ומי שיעיין בספר הזוהר ימצא האמת כדברינו עכ"ל, וכן כתב בדרוש ה' דציצית ובדרוש ג' דתפילת השחר ועו"ש סודם של הדברים. וכן כתב בפע"ח (שער הציצית פרק ג) ובשער התפילה (פרק ז ד"ה סדר עליות התפלות בחול וכו') יעו"ש, וכן כתב נגיד ומצוה (בסוף דרושי ציצית), וכן כתב עולת תמיד (אות א), ברבי" (אות ד) ובספרו קשר גודל (סי' ג אות א), שלמי צבור (דף לו ע"ב), סידור בית עובד (בדיני מקום הנחת תפילין אות א) חסד לאלפים (אות א), בא"ח (ש"א פ"א וירא אות ג). עכ"ל.

ד. לשון השו"ע (שם סעי' ה) וכתב המשנ"ב (ס"ק טו) כתב הב"ח (בסי' ה) מעם לזה מדכתיב והיה לך לאות על ירך וגו' למען תהיה תורת ד' בפיך כי ביד חזקה הוציאך וגו' יורה כי עיקר המצוה וקיומה תלויה בכונה שיכוין בשעת קיום המצוה וכתב הפמ"ג דמ"מ בדיעבד אפילו אם לא כיוון רק לשם מצוה בלבד יצא.

וכתב עוד (ס"ק טז) ויש נוהגים מחמת זה לקרות הארבע פרשיות לאחר הנחת תפילין היינו קדש, והיה כי יביאך, דשמע ווהיה אם שמוע בלא"ה קורין כל ישראל בשעת ק"ש. ובתפילין דר"ת יאמר כל הד' פרשיות. ומנהג יפה הוא [ארה"ח]. ודעת השו"ע (סי' לד סעי' ב) שקורין בהם רק שמע והיה אם שמוע.

ומובא בילקוט מעם לועז (פרשת עקב אות רנא): כל אדם המעומר בתפילין בורחים ממנו כל מלאכי חבלה ואין להם כח להתקרב אליו, כיון ששמו של הקדוש ברוך הוא מונח על ראשו, כמו שכתוב: כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. וכן מצינו ביעקב אבינו שבשעה שנאבק עם המלאך שרו של עשוי, והיה המלאך רוצה להורגו, לא יכל לו, כיון שראה את יעקב אבינו מעומר בתפילין של יד ושל ראש, וזה שכתוב 'וירא כי לא יכול לו' שראה המלאך את התפילין, הבין שלא יוכל לו כי ראה ששם ה' נקרא עליו.

וכן אחר כך כאשר נפגש יעקב עם עשוי, גם כן היה יעקב אבינו מעטור בתפילין שיש עליהם ב' שינין, שיש בהן שבעה זיינין, וכל אות אחת מהם הורידה לכוחות הטומאה שהלכו עם עשוי ראש אחד של טומאה על ידי הזיינין, ועל ידי ההשתחויות שעשה יעקב כנודע. ולכן הכ"מ שרו של עשוי וגם עשוי בעצמו לא הצליחו על יעקב אבינו.

וכידוע, שהתורה והתפילין סגולה אחת להם לגרש יצר הרע, והרמוז הוא: "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך" – שעל ידי שינית תפילין ויקרא בתורה או "ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים" – מיד הצר הצורר הוא ס"מ הוא השמן הוא יצר הרע.

כי על ידי שמניח תפילין על הראש ועל המוח שהוא נגד העיניים הוא מבטל המחשבות הבאות מן המוח ועוצם עיניו לראות ברע. ועל ידי תפילין של יד שהוא כנגד הלב מבטל התאוה הבאה מן הלב כאומרם ז"ל, עין רואה ולב חומר, ועינא וליבא תרי סרסורי דעבירה

א. כתב בספר החינוך (מצוה תכא) משרשי המצוה לפי שהאדם בהיותו בעל חומר, ימשך בהכרח אחר התאוה, כי כן טבע החומר לבקש כל ההנאות אליו, אם לא שהנפש אשר חננו האל תמנענו לפי כחה מן החטא ומאשר תשכון בגבולו שהיא הארץ, ורחוקה מגבולה שהוא השמים לא תוכל לו, יגבר כחו עליה תמיד, לכן היא צריכה להרבה שומרים לשומרה משכנה הרע פן יקום עליה ויהרגה אחרי היותה בגבולו ותחת ידו. ורצה הקב"ה לזכותינו אנהנו עם הקודש, וציונו להעמיד שומרים גבורים סביב לה, לתת התפילין בדינו ובראשינו, והכל להזכירנו למען נחדל מעושק ידינו ולא נתור אחר עינינו ואחר יצר מחשבות לבנו, ולכן נצטוונו עליהם לבל נסוּח מהן דעתנו. ע"כ.

במדרש (תהלים א) נאמר: אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע, אנו רוצין להיות יגיעים בתורה יומם ולילה אבל אין לנו פנאי, אמר להם הקב"ה קיימו מצות תפילין, ומעלה אני עליכם כאילו אתם יגיעים בתורה לילה ויום ע"כ. הרי לנו את גודל מעלת מצות תפילין, כי מצות תפילין מהווה עבורנו אות וזכרון, ובאמצעותה אנו מחדירים ללבנו את יסודות האמונה הכתובים בפרשיותיה ואת זכרון יציאת מצרים.

איתא ברא"ש (הלכות קטנות להרא"ש) וז"ל: אמר רבא כל המניח תפילין ומתעמק בציצית וקורא ק"ש ומתפלל מובטח לו שהוא בן העוה"ב. אמר אבוי מערב אני בו שאין נהנם שולטת בו. ואמר רב פפא אף אני מערב בו שכל עונותיו נמחלין לו וכל הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו (ברכות יד:). אמר ר' יוחנן גדולה מצות תפילין יותר מן התפלה שזה תיקון חכמים וזה תיקון היוצרי. ומודים חכמים לר' יוחנן. ואמר רבי יוסי יהא חלקי עם קושרי תפילין וקוראין ק"ש ומתפללין באימה ע"כ.

ב. ועיין להבנו הרמב"ן על ספר המצוות להרמב"ם (שורש יא) שהביא שדעת הרב בעל ההלכות שתפילין של יד ושל ראש מצוה אחת הם, ושם כתב לבאר סברת הרמב"ם שהילק את זה לשתי מצוות.

ג. שו"ע (סי' כה סעי' א וסעי' ה) אחר שלבש מלית מצוויין יניח תפילין שמעלין בקודש. וכתב הכה"ח (ס"ק א) ובנמוקי הלכות ציצית כתב וז"ל: המצות ציצית ששקולה כנגד כל המצות ראוי להקדים, ועוד שהיא תדירה יותר שנוהגת בין בחול בין בשבת ויום טוב, ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם עכ"ל, והביאו הב"י והלבוש יעו"ש. והאר"י ז"ל נתן מעם כסוד שצריך לבלוש המלית דוקא קודם התפילין בין מלית קמין בין מלית גדול והמלית קמין ילבש קודם מלית גדול, וז"ל בשעה"כ (בדרושי הציצית דרוש ב) ולהיות כי הציצית הם ממוחין דקמנות אשר קדמו אל המוחין דגדלות לכן צריך להקדים ולהניח הציצית קודם התפילין ואפילו המלית הגדול של העיטוף לסיבה הנזכרת, היפך סברת קצת המקובלים המניחין התפילין קודם הציצית הגדול אחר שהניחו ציצית הקמן, ומכל שכן

ב. זמן הנחתם בבוקר משיראה את חברו הרגיל עמו קצת ברחוק ד' אמות ויכירנו. וטוב לאחר ולא להקדים. והוא שעה קודם הנץ החמה. והמדקדקים נהגו להמתין מלברך על ציצית ותפילין המשים דקות קודם הנץ החמה.

ג. סדר הנחת תפילין, בתחלה יקשור תש"י בזרוע השמאלית על הקיבורת, שהוא מקום בשר הנבוה התפוח הנקרא קיבורת, ויכסה זרועו במלית כדי שתהיה הנחת תש"י בהצנע, ויש סוד בדבר. וסדר הקשירה כך הוא, אחר שיברך יהדק היטב ויעביר הרצועה סביב הבית כדי שיקשור היו"ד ברצועה עם התפילין, ואף על פי שבלא"ה היו"ד קשורה בחוט של גיד עם הבית, משום דאין להפריד התיאורא לעולם, עכ"ז יש סוד בדבר לקשור היו"ד ברצועה לכוין להמשיך להיו"ד ש"ע נהורין כמנין רצועה, שהיא מספר ש"ע עם הכולל. ואחר שקשר היו"ד ימשוך הרצועה מיד לזרוע בלי לכרוך כלל על חלק העליון שבזרוע מעל המרפק. אלא שמי שהתפילין נשמטות לו ממקומן בלי שיכרוך הרצועה סביב הזרוע, יכול לכרוך את הרצועה סביב הזרוע למעלה. ויכרוך אותה סביב הזרוע שמתחת המרפק שבעה כריכות שלימות. ואחר

עינוים והארות

תפילין) שכתב וז"ל: בתחילה יקשור תפילה של יד בזרועו השמאלית על הקבורת ויכסה זרועו במלית כדי שתהא הנחת תפילין בהצנע ואחר כך יכרוך הרצועה סביב זרועו ז' כריכות כנגד ז' נערות הראויות לתת לה עכ"ל, משמע שאין לעשות שום כריכה על הקבורת רק ז' כריכות על הזרוע, וכמו שכתב השלמי צבור שם בשם מהר"י צמח שראה להרב בחלום ואמר לו שזו מה שכתוב בכוננות ראייה ברורה נכונה וחזקה היא, וכן משמע עוד בשעה"כ (דרוש ו' תפילין) בענין הנחת תפילין רש"י ור"ת שלא כתב כי אם קשר על הקבורת ז' כריכות על הזרוע יעו"ש, וכן בספר משנת הסידים (פ"ב מהנחת תפילין אות ד ופ"ג אות ב) לא כתב כי אם קשירה על הקבורת ז' כריכות על הזרוע יעו"ש, ודלא כמו שכתוב בפע"ח (שער התפילין פרק י) ובעולת תמיד (דף לד ע"ב) ובמצת שמורים (הלכות תפילין בענין סדר קשירת שני זוגות תפילין של יד) דיעשה על הקבורת ג' כריכות כעין שין דליתא אלא מה שכתוב בשעה"כ הוא העיקר וכמו שהוכיח מהר"י צמח, וכן כתבו האחרונים. עכ"ל הכה"ח.

עוד כתב הכה"ח (סי' כז ס"ק יג) וז"ל: וכן כתב בסידור הגר"א בכוננות תפילין (דף כד ע"א) וז"ל והרצועה ז' ז"א, כובש הנוק' על ידי אות יו"ד שהוא קשר של יד ואז הוא גם כן כבוש וקשור עמה על ידי היו"ד, כי ו' עם יו"ד קשור תמיד גוף וברית, וכשהברית מתיחד הוא גם כן קשור עמה דכל המודותיה ביה עכ"ל, וכן כתב בבאורו על הקדמת התיקונים (דף י ע"ב) על תיבות ות"ת איהו כבוש באות יו"ד עם ה' תתאה וכו' יעו"ש, הרי מוכח בהדיא שצריך לקשור הרצועה שהיא ו' עם היו"ד שהיא קשר תפילה של יד.

ומשמע מהזה"ק (פרי פנחס דף רלו) שאפ"י בשעה שמונחים התפילין בכיס שלהם, צריך שהיו"ד תהיה קשורה לבית, וז"ל יו"ד דא אצטריך דלא יעדי כלל מגו תפילה דיד דלא יעביד פירודא וכו', ומאן דרחיק לה מאתר דא רחיק מעידונא דעלמא דאתי וכו' עכ"ל, והביאו ב"י, (סי' כז). וכן כתב מהר"י צמח ז"ל בספרו זר זהב ובעולת תמיד (דף נו ע"א הגדפס מחדש), והביאו החיד"א בספר קשר גודל (סי' ג אות יג)

II. בא"ח (שם אות טו). ועיין בב"י (סי' כז) שכתב וז"ל: ולא נזכר בדברי הפוסקים כמה פעמים צריך לכרוך הרצועה על הזרוע והעולם נוהגים לכרוך שש או שבע כריכות עכ"ל. וכ"כ בשו"ע שפסק כך ומשמע מדבריו דאין קפידא במספר הכריכות. אולם בשולחן גבוה (שם ס"ק יד) כתב וז"ל: ועכשיו אין נוהגים לכרוך שש אלא שבע או תשע ובספר הכוננות כתב שבע וסימנך "ואת ז' הנערות הראויות לתת מבית המלך". וכן אני נוהג. וכל יודע דת ע"פ הקבלה דז' כריכות כנגד ז' ספירות מחסד עד מלכות ומלכות בכלל שמקבלת שפע מו' ספירות אלה מבית המלכות מלכא עילאה שתפילה של יד רומזת למלכות עלמא תתאה ושל ראש לעלמא עילאה. ולכן זה [תש"י מניחים] בישיבה ושל ראש בעמידה. עכ"ל.

נינהו.

והרב אהבת עולם, הביא דברי הרא"ש שנתן מעם לשבת, דלמה תפילין של ראש יש להם ארבעה בתים, ותפילין של יד בית אחד. והוא כי חמשה חושים יש באדם: ראייה, שמיעה, ריח, דיבור, ומישוש. הארבעה חושים הם בראש, והאחד הוא ביד דהיינו חוש המישוש לבר. ולזה ד' בתים בתפילין שבראש כדי להגן על ארבע חושים שבראש. ובית אחד ביד להגן על חוש המישוש שביד. ע"כ. ואם כן ככה התפילין לשעבר לקדוש ברוך הוא הנשמה שהיא כמות על ידי תפילין שבראש, וגם הלב שבו התאוות על ידי תפילין שביד, ואז זוכה להיות עבד נאמן לקדוש ברוך הוא. אמן.

ולפי הסוד צריך לכוין שיש בארבע פרשיות כ"א אזכרות כנגד שם אהי"ה גי' כ"א, ויש ד' פרשיות כנגד שם הוי"ה ב"ה, ויש ארבע בתים כנגד שם אהי"ה וכן בתפילין של יד יש כ"א אזכרות כנגד שם אהי"ה גי' כ"א, וארבע פרשיות כנגד שם הוי"ה, ובית אחד כנגד שם אדנות א"כ סדר הכונה הוא:

לדעת רש"י

כ"א אזכרות ד' פרשיות ד' בתים
ראש – אהי"ה יהו"ה אהי"ה גימ' חיי"ם
כ"א אזכרות ד' פרשיות בית של יד
יד – אהי"ה יהו"ה אדנ"י גימ' יב"ק

וכן תצייר את ר"ת אלא שאת ההוי"ה תצייר יהו"ו

ה. שו"ע (סי' ל סעי' א), בא"ח (ש"א פרי וירא אות יא. חיי שרה אות ח). וכן פסק מו"ר האול"צ (ח"ב פ"ג תשובה ד' בעינינים) וז"ל: ואולם למעשה המנהג לברך על הציצית והתפילין שעה לפני הנץ, וכמו שהביא בכה"ח (סי' יח ס"ק יח) שכן היה המנהג בירושלים עיה"ק וכן עיקר. אלא שהמדקדקים נהגו להמתין ולברך על הציצית והתפילין רק המישים דקות לפני הנץ החמה, וכן טוב לנהוג. ע"ש.

ו. איתא בגמ' (מנחות לו:) ת"ר ירך זו שמאל, אתה אומר שמאל או אינו אלא ימין תלמוד לומר "אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים" וכו' ר' נתן אומר אינו צריך, הרי הוא אומר "וקשרתם" וכתבתם" מה כתיבה בימין אף קשירה בימין וכיון דקשירה בימין הנחה בשמאל היא וכו' רב אשי אמר מ"דכה" כתיב בה"י כהה א"ל ר' אבא לרב אשי ואימא ירך שבכח א"ל מי כתיב בחי"ת כתנאי ידכה בה"י זו שמאל וכו', עכ"ל.

ז. כ"כ הכה"ח (סי' כה ס"ק סז) וז"ל כתבו משם הרב המקובל מהר"ר יעקב צמח שהרב מהר"ר שמואל ויטאל העיד שאביו מהרח"ו זצ"ל כשהיה עובר הרצועה בזרועו היה מהדק היטב וקושר היו"ד עם התפילה וממשיך הרצועה אצל הזרוע לעשות הכריכות אבל בקבורת לא עשה שום כריכה כלל ואמר מהרח"ו שכך נהג רבנו האר"י זצ"ל, ומהר"י צמח הוכיח כן מדברי הפוסקים ומדברי קבלה, וכן נהגנו.

וכן משמע משעה"כ (דרוש ה' תפילין דף י ע"ב ד"ה סדר הנחת

שיכרוך השבע כריכות יעמוד ויניח תש"ר מעומד, דאין להניח תש"ר אלא רק אחר שבע הכריכות. ואחר שכבר הניח התפילין של ראש, אז יתן קידושין, שהוא סדר כריכות הרצועה סביב האצבע האמצעית הנקרא אמה. וצריך לכרוך שם ג' כריכות, והכריכה העליונה תהיה בפרק האמצעי של האצבע, וב' כריכות תחתונות בפרק התחתון המחובר אל כף היד. אח"כ יכניס סופי הרצועות של תפילין של ראש בתוך אבנטו, באופן שהרצועות שמאל יגיע עד ליבו, ויכול לקפלו ולהדקו עם גומי או להניח ככים הקטן שבצד שמאל, ורצועות של ימין יניח למעלה בחגור יא.

ד. הנחת תפילין של יד בזרוע הסמוך לכתף, בבשר הגבוה הנקרא קיבורת. ולא יניחנו למטה מהקיבורת, דבעינן שימה כנגד הלב, והקיבורת מכוון כנגד הלב. ולכך צריך שיטה התפילין של יד לצד הגוף מעט, בענין דכאשר יכוף הזרוע למטה יהא התפילין של יד מכוון כנגד לבו ממש. ואפילו בפרק העליון הנז' יזהר שלא יניחנו בחצי העליון של הפרק הנז' הסמוך לבית השחי אף על פי שנמשך שם בשר הגבוה, אלא יניחו בחצי הסמוך לפרק האמצעי במקום בשר הגבוה שבו יב.

עינים והארות

מדרכי ההוראה. ע"ש. ובספר אבן חי על הבא"ח, כתב ליישב את דברי הבא"ח על פי מה שכתב המ"ז (סי' לד סק"ב) דצריך להניח דוקא של רש"י למטה, ולמעלה מהם של רבנו תם. ע"ש. והיינו שיניח של רש"י למטה בחצי הזרוע שלצד המרפק ויכרך עליהם, שהרי הם במקומם הנכון לדעת מרן השו"ע, ולמעלה מהם יניח של רבנו תם. וכ"כ להדיא המהר"ח בעולת תמיד (דף לה) וז"ל: אופן הנחת שני הזוגות הוא באופן זה, שתקח שתי התפלות של יד דרש"י ודר"ת ביחד, ותכניסם בזרוע ותשים תפילה של יד אותה של רש"י על מקום הקיבורת, אלא שתהיה על גבי התפילה של רש"י יתר למעלה מעט סמוך אליה לצד הכתף. ואח"כ יכרוך שתי הרצועות יחד ע"כ. והגאון הגדול ר' מאיר מאזוז שליט"א אמר ליישב, דהבא איכא ארבעה ספיקי, שמא תפילין דרבנו תם עיקר, ושמא כדעת הרמב"ם ופשטא דגמרא שכל הקיבורת כשרה לתפילין, ושמא כדעת הגר"א אליבא דשימושא רבא דפלג זרוע היינו כל הקיבורת, ואם תמצא לומר כהבנת מרן הש"ע דהיינו חצי הקיבורת, שמא השימושא רבא לאו לעיכובא קאמר, וכמו אצבעיים על אצבעיים. ועיין להגאון הרב הנאמ"ן שליט"א בספר מקור נאמן (סי' יא) שכתב שכל הקיבורת כשרה להנחת תפילין וכתב שכל הראשונים כותבים כך חוץ מהסמ"ג, וכן במה שכתב בזה בני הרה"ג ר' דוד שמואלי שליט"א תשובה ארוכה שכל הקיבורת כשרה להניח תפילין ובכל זאת לכתחילה לא יעשה כך. ואמנם עיין מה שכתב מו"ר הגאון הגדול מעוז ומגדול כמורה"ר הראשלי"צ רבי יצחק יוסף שליט"א בספרו ילקוט יוסף (סי' בז דף תז) דס"ל שצריך להניח רק בחצי ולא בכל, וז"ל: מקום הנחת תפילין של יד צריך להיות על הזרוע במקום הקיבורת, שהוא הבשר התפוח שביד (בחלק שבין האציל לכתף), ויהדק הרצועה היטב כדי שהתפילין לא יזוזו ממקומן בכל משך זמן התפילה. וצריך שיהיו התפילין כולן עם התיתורא שלהן על הקיבורת בחצי המרפק התחתון של הזרוע, דהיינו בצד הסמוך לאציל [מרפק] היד [למטה], ולא למעלה מזה בצד הסמוך לכתף. ואסור שיהיו התפילין למעלה מהחצי התחתון של הזרוע אפילו כל שהוא. ויהיו התפילין של יד נוטים לצד הלב, וכמו שנאמר, ושמתם את דברי אלה על לבבכם, עכ"ל. ושם בהערה כתב, וכתב הב"י בבדק הבית, דאין לסמוך על זה להניח על כל חצי הפרק התחתון אלא דוקא במקום התפוחים, שהוא הקיבורת, וכמו שכתבו הרמב"ם והטור. ע"כ. וראה עוד בביאור הלכה (ר"ס כז), ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' קיד אות ב), ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק יב עמוד כ), ובשו"ת יחזה דעת (ח"ה סי' ג). ע"ש.

ועכ"פ למה לא נחוש לביטול מצות תפילין, שהוא בכלל קרקפתא דלא מנת תפילין. וגם יש כאן חשש ברכה לבטלה. וכיוצא בזה הזהיר בביאור הלכה (סי' כז), דצריך לזהר שלא יהיה קצה התפילין למטה מבשר התפוח, כמו בשל ראש שצריך לזהר שלא יהיה קצהו על המצת, דהא ילפינן במנחות (לז:) גזרה שוה גובה

ט. בא"ח (שם אות טו).

י. אע"פ שיש נהגו אחרת. מ"מ העיקר הוא כדעת האר"ז"ל היש לכרוך ג' כריכות ובסדר הנוכח. ויש סוד בדבר דכריכה הראשונה היא כנגד הכתר ושתי הכריכות האחרות הם כנגד הכמה וכינה, וכ"כ המג"א (בסי' בז ס"ק יב) וז"ל: והעולם נהגו בדרכים אחרים ואין להם עיקר בנמ" ובפוסקים, ע"כ.. ועיין בדברי האר"ז"ל (שעה"כ דף י ע"ג) שכתב והכריכה העליונה תהיה בפרק האמצעי של האצבע הזה, משמע שצריך לכרוך פעם אחת בפרק האמצעי ואח"כ ב' כריכות בפרק התחתון, וכ"כ בפע"ח (דף כד ע"א) בשם החברים וכן כתב מהר"מ פאפירש באור צדיקים (סי' ה אות ג).

אולם ע"י במג"א (שם) שכתב, ב' בפרק התחתון וא' בפרק העליון (כוונות, של"ה). משמע לכאורה שסובר כדעת האר"ז"ל שקודם עושה הב' כריכות ואח"כ כורך בפרק העליון וצ"ב ושמה לא נתכוון לכך. ומ"מ העיקר הוא כפי מה שכתבנו וכ"פ בכה"ח (סי' בז ס"ק ל"ד).

יא. כה"ח (סי' כה ס"ק סט) וז"ל כן משמע בפע"ח (שם), ובעולת תמיד (שם), ובספר מצת שמורים, וכן הוא בהדיא במשנת חסידים (פ"ג מהנחת תפילין אות ט) יעו"ש. ורצועת השמאל יכניס אותה בקצה העליון של האבנט ויכניס אותה כולה בתוך האבנט כדי שלא תהיה משולשלת למטה מן החזה ורצועת הימין יכניס אותה בקצה התחתון של האבנט כדי שתהא עד הטיבור ולא יותר, כמ"ש בזוהר הקדוש פרשת פנחס ברעיא מהימנא (דף רכז ע"ב) ושיעור רצועתהון איננו עד לבא לשמאלא ועד טיבורא לימינא, וכתב הרב בע"ז חיים (שער כט פרק ט) דעל המניה קאמר יעו"ש, ועיין בהנהגות השמ"ש (שם) מה שכתב על זה. וכן בספרו הטהור נהר שלום (דף כו ע"ב) הנדפס מחדש יעו"ש. ואם כן כיון שיש סוד בדבר ראוי הוא שלא יהיו משולשלין יותר מזה השיעור.

יב. שו"ע (סי' כז סעי' א) מקום הנחתן של יד בזרוע שמאל, בבשר התפוח שבעצם שבין הקובד"ו ובית השחי, ויטה התפילה מעט לצד הגוף בענין שכשיכוף זרועו למטה תהיה כנגד לבו, ונמצא מקיים והיו הדברים האלה על לבבך (דברים ו, ו).

והנה בבא"ח (ש"א פר' חיי שרה אות ו) כתב, שאם התפילין גדולות קצת ויוצאין חוץ לחצי הפרק התחתון, יש לסמוך על דעת הגר"א היכא דלא אפשר דסבירא ליה דכל בשר הקיבורת ראוי להניח בו תפילין. ע"כ. ובשו"ת יביע אומר (ח"א האו"ח סי' ג אות כא) כתב על דבריו, ובמחכ"ת דבריו תמוהים מאד, שאיך אפשר לעזוב דברי הפוסקים שאנחנו הולכים בעקבותיהם, לסמוך על דעת יחידאה, ולכרך ברכות, שיש לחוש דהוה ברכה לבטלה, וקרקפתא דלא מנת תפילין, כשביל להניח שתיהן [של רש"י ושל ר"ת ביחד] והרי אף המקובלים לא חלקו על דברי הפוסקים בשיעור מקום הנחתן. ואם כי הגר"א גדול כבודו כחד מן קמאי ועמו עוז ותושיה, ומ"מ אין לנו להניח דברי כל הפוסקים המפורסמים כשביל דברי הגר"א. ואין זה

ה. קודם הנחת תש"ר בראשו, יסתכל בשבעה זיינין שיש בשני שינין, דאית בהו ריזן סתימין עמיקין. ויש להסתכל בשין של ד' ראשים תחלה ואח"כ בשין של ג' ראשים י.

ו. יש להחמיר שלא להפסיק בין תפילין של יד לתפילין של ראש, אפי' בנתינת צדקה לעני, שיש בזה היסח הדעת. וכן אין להוריד שרוולו בידו על ידו השמאלית טו. ומ"מ בודאי אין לברך על מצות תפילין של ראש, אא"כ הפסיק בדיבור ממש. ואפילו אם שמע קדיש וברכו וקדושה לא יפסיק לענות, אלא שותק ושומע ומכוין למה שהצבור אומרים. ואם שכח וענה, אפ"ה לא יברך על תש"ר טו.

ז. מקום הנחת תפילין של ראש הוא מתחילת עיקרי השערות, ואסור שיהיה אפילו חלק קטן מאד מהתפילין על המצח, אלא כולן יהיו מונחות במקום השער, ומכוונות בין העינים. ומי שנשרו שערותיו ידקדק ג"כ מאד בזה שיניח אותן במקום שהיה לו שער מקודם י.

ח. צריך לכונן התפילין של ראש שתהא הקציצה באמצע רוחב הראש, כדי שתהא בין העינים. וכן צריך שיהיה הקשר ג"כ באמצע העורף, לא יטה לכאן או לכאן. גם המקום שבקשר שנראה כעין דל"ת יהיה לצד חוץ ולא כלפי העורף י.

ט. לא יהיה דבר הוצץ בין תפילין לבשרו הן בבתים הן ברצועות. ואם יש לכלוך צריך לרחצו ט.

י. אין לחלוץ התפילין עד לאחר עלינו לשבת, וטוב להמתין מלחלוץ עד שילמוד בהם תחלה, אחד המרבה ואחד הממעיט, כי לא יזכה האדם לקנות ג' חלקי נר"ן אא"כ לומד בתפילין, וביותר אם לומד בתפילין דר"ת ב.

עינים והארות

עיקרי השער ממצחו עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס. ע"כ. וכתב במשנ"ב (ס"ק לג) דאם כמלא נימא מהתפילין אינו על ראשו אלא על מצחו, אינו יוצא ידי חובת תפילין, וראה עוד בשו"ת יחיה דעת (ח"ה סי' ג), ובשו"ת יביע אומר (ח"א סי' ג אותיות כ - כא). ועיין בכה"ח (ס"ק מ) שכתב וז"ל תפילין שהניחם למטה מצמיחת השערות וכן הקשר שהניח למטה מצמיחת השערות על הצואר לא די שלא קיים המצוה אלא שמברך ברכה לבטלה. (בא"ח). וז"ל החסד לאלפים אות ז' והן בעון עינינו הרואות כי הרבה נכשלים בזה ומניחים התפילין ממש על מצחן ואף שלפעמים מוחין בהם הרואים והוא נותנן למעלה לא הועילו בזה שחזורין ונופלין, ה' הטוב יכפר בעד, וראוי ליראי ה' ולחושבי שמו לעמוד בפרץ וליקח התפילין ולקצר הקשר באופן שיהיו מונחים במקומן עכ"ל.

יח. שו"ע (סי' כז סעי' י), בא"ח (ש"א פר' חיי שרה אות ג).

יט. שו"ע (שם סעי' ד), בא"ח (שם אות ה).

ובענין אם צריך לכסות התפילין של ראש בטלית

הנה מרן כתב (סי' כז סעי' יא) דתפילין של ראש טוב להיותם גלויים ונראים. ע"כ. מ"מ אין הדבר כן ע"פ הסוד ועיין בשע"כ (סוף דרוש ו מדרושי הציצית דף ז' ע"ב) וז"ל: צריך לכסות התפילין שבראש בטלית עכ"ל. והבא"ח (פרשת וירא אות יח) כתב שצריך להוריד הטלית עד סוף המצח. גם כה"ח (סי' ח ס"ק יא) הביא בשם מצת שימורים בדעת רבנו האר"ז"ל שצריכים התפילין להיות מכוסים לגמרי. ולאפוקי מדעת המחצית השקל (שם ס"ק ג) שיצא לפרש שמה שכתב מג"א שעכ"פ לא יכסה לגמרי הטלית את התפילין, היינו שיהיה הטלית כעין גג על התפילין אבל מ"מ יהיה נראין מלפניו משום דכתיב וראו כל עמי הארץ וכו' עכ"ל. והרב יפה ללב יצא להצדיק את מנהג רבנו האר"ז"ל דגם עליו אפשר לומר שמתקיים בו הפסוק "וראו כל עמי הארץ" כיון דסוף סוף בולטים התפילין ונראים לעין.

וכ"כ הגאון הגדול הנאמ"ן ר' מאיר מאוזו ר"י כסא רחמים (בהערות איש מצליח למשנ"ב סי' כז סעי' יא) שצריך לכסות ושכן העלה אביו הגאון ר' מצליח מאוזו כספרו איש מצליח (ח"א או"ח סי' ט במילואים) והביא דברי שו"ת הרשב"ץ (ח"ב סי' ו) שגם לפי הפשט מותר לכסות התפילין ומ"ש "וראו כל עמי הארץ" היינו שמיעה, עי"ש.

כ. כן כתב בשע"כ (סוף דרוש ה מתפילין דף י ע"ד) שצריך להתפלל כל התפילה אחר שהניח תפילין ואין לחלוצו כי אם אחר

שביד מגובה שבראש. ע"ש. וכן מבואר בהליכות עולם (ח"א עמוד כז).

יג. בא"ח (ש"א פר' וירא שם אות יח).

יד. כ"כ בכה"ח (סי' כה ס"ק לה) וכתב שכן משמע מהשער ההקדמות (דף נא ע"א) שכתב דשין של ד' ראשים כנגד בחי' ד' אורות קודם הכנסתם תוך נה"י דאמא, ושין של ג' ראשים אחר הכנסתם תוך נה"י דאמא יעו"ש. וכ"כ בע"ה (שער הכללים סוף פ"ה). וא"כ כיון ששין של ד' ראשים היא כנגד ד' אורות קודם שיכנסו תוך נה"י דאמא, צריך להסתכל בה קודם, כדי שיהיה כוונת ההסתכלות על הסדר. ועיין שע"כ הרוש ד' דתפילין.

ומובא בזהר הקדוש (ח"ג דף רעד) שלפני שיניח תפילין של ראש יסתכל בצורת השני שינין, בשין של ארבע ראשים תחילה, ואח"כ בשין של שלוש ראשים, שכן יש בהם סודות עצומים, והשפע שמקבל האדם בזכות התפילין הוא שפע פנימי ועליון במוחין שלו, ועל ידי זה יש לו כח להשפיע בכל גופו ומדותיו.

והנה הגאון רבנו יוסף חיים בבן יהודע על שבת (דף קל) כי הקליפה צר לה מן התפילין של ראש יותר משל יד מחמת ב' השינין החקוקים בשם, שהם עוזרים לעם ישראל להנצל מיצר הרע, כי אות ש' גי' יצ"ר, ושני השינין יש להם שבעה ראשים שהם עוזרים מאד לעם ישראל להלחם נגד היצה"ר שנלחם בשבעה ראשים שיש לו, שהם שבעה כוחות טומאה, וכנגדם יש שבעה שמות ליצר הרע.

ובזהר הקדוש (חלק ג' דף רנ"ד) כתב כי המנורה יש לה שבעה קנים כנגד ב' השינין של התפילין שיש בהם שבעה ראשים.

ואפשר לקשר זה למה שכתב מהר"ח על הפסוק, שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך, שצריך ליתן שופטים ושוטרים על האברים העקריים שהם כנגד שבעה קני המנורה המהורה, שהם ב' אוזניים, ב' עינים, ב' ניחרים, ופה. שהם עומדים בפרצוף האדם בצורת המנורה, כי ע"י שהאדם יקדש אותם, תשרה בו השכינה הקדושה, והם הם השבעה זיינין שיש בשני השינין של תפילין דראש שהם כנגד שבעה קני המנורה, שעל ידם מתקדש האדם ונרדק בקב"ה.

ה' יזכה אותנו תמיד להתקדש ולקבל את האור והשפע הנמשך על ידי התפילין, ולעשות נחת רוח לפניו, אמן כן יהי רצון.

טו. יביע אומר (ח"ה סי' ד).

טז. בא"ח (שם אות י).

יז. שו"ע (סי' כז סעי' ט) וז"ל מקום הנחת תפילה של ראש מהתחלת

יא. ירא שמים יזהר להניח גם תפילין דרבנו תם, ואם יכול להניחם ביחד טוב מאד, ואם לאו יניחם בזה אחר זה בא. וסדר הנחתם ביחד הוא באופן זה: תחלה יכניס בזרועו תפילין של יד דרש"י, ואח"כ תפילין של יד דר"ת, ושניהם יניחם במקום הנקרא קיבורת של פרק העליון שבזרוע השמאלית. ודרש"י יהיה למעלה סמוך כלפי צד הכתף, ודר"ת סמוך לפרק אמצעי. וכן בתפילין של ראש יניח בתחילה דרש"י ואח"כ יניח דר"ת למעלה מרש"י, ובהקשר של התפילין דרש"י יניח בעורף יותר למטה מן הקשר תפילין של ראש דר"ת. וכשאתה כורך הרצועות סביב הזרוע תשים הרצועה דר"ת תחת הרצועה דרש"י באופן שלא תתגלה הרצועה דר"ת כב. וכן נהגו בק"ק חסידים בית – אל כסדר הזה.

יב. לנוהגים להניח רש"י ור"ת בזא"ז אם אין לו זמן, יוכל להניח תפילין דר"ת בין לחש לחזרה באופן שהציבור מאריכין בתפלת הלחש. והנוהגים להניח באמצע חזרת הש"ץ לא יפה הם עושים, כיון שיש מחמירים שאין לענות אמן דברכות באמצע הנחת תפילין דר"ת, וראוי שלא יביא את עצמו לכתחילה לידי כך. הניח תפילין דר"ת ושמע קדיש או קדושה יכול לענות בין תש"י לתש"ר כג.

עיונים והארות

דאינו אלא ספק ומאחר דפשטא הוראה כרש"י והרמב"ם הבא לחוש מספק לדעת ר"ת צריך שיהיה מפורסם בחסידות. לא כן עתה שגילה רבנו האר"י זצ"ל דתרווייהו צריכין, הגם שאינו מפורסם בחסידות יכול להניחם כי תאווה נפשו לקיים המצוה כראוי וכבר בארץ הצב"י זה שנים רבות דרוב החכמים ותלמידיהם מניחים ב' זוגות וגם בעלי מקרא ומשנה יש מהם דמניחים ב' זוגות עכ"ל. עוד כתב החיד"א (בברכ"י סי' לד אות א) וז"ל: ובמקומותינו רוב תופסי התורה וקצת בעלי התורה מניחין שני זוגות ולא מיחזי כיוהרא עכ"ל. ועיין כה"ח (קול יעקב סי' לד ס"ק ד) שכתב שאילו היתה כוונת הגמ' שיניחם בזה אחר זה יש מקום לאלף זוגות וא"כ מוכרח להסביר שכוונת הגמ' שיש להניחם ביחד כדעת רבנו האר"י עכ"ל.

וכ"כ הגאון הגדול כמוה"ר האול"צ (ח"ב פ"ג תשובה ה) וז"ל יש להניחם שניהם יחד, אלא אם כן ראשו קטן שאין מקום בראשו לשני תפילין קטנים. ויבדוק עצמו על ידי שיניחם ביחד, ואם יראה ששניהם מתהדקים על ראשו יוכל להניחם יחד, ודי שהם מהודקים אפילו במקצת, ואם אין השני מתהדק כלל, יניחם בזה אחר זה. וכן בתפילין של יד, יראה שיהיו שניהם בבשר התפוח בחצי הזרוע הקרוב למרפק, ושלא יעברו את החצי. ומי שמתפלל בבית כנסת שאין רגילים כלל להניח שם תפילין של רבנו תם, כגון שמתפלל בציבור המתפללים בנוסח אשכנז, לא יניח שניהם יחד, אלא יניח תפילין של רש"י, ותפילין של רבנו תם יניח בביתו, אבל אם מתפלל עם בני ספרד, או עם בני אשכנז המתפללים בנוסח ספרד, שהם נוהגים להניח תפילין של רבנו תם, יניח שניהם יחד. וכל המניח שני תפילין יש לו להתנות קודם שיניח ויאמר, אם אמת כהקבלה, הריני מניח שני הזוגות לשם מצוה, ואם אמת כהפשט, באותם שהם אליבא דהלכתא אני יוצא ידי חובתי, והשאר כרצועות בעלמא. ודי שיתנה פעם אחת תנאי זה, ואין צורך להתנות בכל יום. והמניח תפילין בזה אחר זה יניח תפילין של רבנו תם לאחר ובא לציון. עכ"ל. ומנהג מו"ר מופת הדור היה להניחם לפני אשרי, כדי שיאמר קדושת ובא לציון עם תפילין דר"ת. וכן היה מנהגו של החת"ס והובא בילקוט יוסף (סי' לד סעי' ז).

כב. שעה"כ (דף י ע"ד).

ג. מו"ר מופת הדור בשו"ת יבי"א (ח"ג סי' ד). וכ"כ בנו מו"ר הראשלי"צ בספרו ילקוט יוסף (סי' לד סעי' ה).

על כן נקוה לך, וכן הוא בשעה"כ (דף א ע"ג ודרוש ו דציצית), והביאו מג"א (סי' כה ס"ק כח). וכתב בספר אור צדיקים (דף י ע"ד) אין לחלוץ התפילין עד שילמוד בהן תחילה אחד המרבה ואחד הממעיט כי לא יזכה האדם לקנות ג' חלקי הנשמה נר"ן אלא אם כן ילמוד בתפילין כמו שכתב בראשית חכמה שער הקדושה וביותר אם לומד בתפילין דר"ת עכ"ל. וכ"כ המחזיק ברכה (אות יז), ובספרו צפורן שמיר (סי' ב אות ח), והשלמי צבור (דף מא ע"ב), חסד לאלפים (אות יג). וכן כתב הבית יעקב (סי' קבו) בשם רבנו האר"י ז"ל דכל ההשפעה היורדת מלמעלה על ידי תפלת צבור הנה כל מה שעוסק אדם בתורה אחר התפילה קודם שיצא מבית הכנסת היא נכללת תוך אותה ההשפעה ועולה עמו אלו תוכן דבריו, והביאו כה"ח (פאלג"י סי' י אות מג).

וכתב החיד"א בספר מורה באצבע (אות ה) כשילמוד בטלית ותפילין יכוין ליחד השם המיוחד באופן זה, יעורר היראה ליראה מה' מאות י' והאהבה לה' מאות ה' ראשונה והתורה מאות ו' והמצוה של תפילין מאות ה' אחרונה ויחד השם המיוחד ביחודא שלים עכ"ל, והוא משעה"כ (סוף דרוש הלילה שהביאו מהרש"י ז"ל משער רוח הקודש יעו"ש), והביאו החסד לאלפים (אות יג), כה"ח פאלג"י (שם). בא"ח (שם אות יא).

כא. הנה נודע כי ארבע פרשיות יש בתפילין: קדש, והיה כי יביאך, שמע והיה אם שמוע, וזה סדרן לסברת רש"י. אך סברת רבנו תם הוא: הוויית באמצע דהיינו, קדש והיה כי יביאך, והיה אם שמוע, שמע. וכתבו הסמ"ג והמרדכי (הביאם ב"י סי' לד אות ב ד"ה ומ"ש רבנו בשם הרא"ש) ששלחו כתב מארץ ישראל שנפלה בימה שעל קבר יחזקאל ומצאו שם תפילין ישנים מאד כסדר הרמב"ם ורש"י ורשב"א ע"כ. והביא דבריהם גם מו"ר הרי"ח הטו"ב (בבא"ח פרי' וירא אות כא) וכתב עוד וז"ל: והנה בתחילה היו חושבין מחלוקת זו כשאר מחלוקת שסברה אחת בטלה אך בא רבנו האר"י והגיד בקבלה מפי אליהו זכור לטוב ששתי הסברות אמת וצריך למעבד תרווייהו ומימות משה רבנו ע"ה ועד הגאונים היו מניחים שני זוגות. וכן איתא בזהר חדש (דף עז ע"ב) על קצת בני אדם דמניחין שני זוגות מספק דלא ידעין ברזא דא דתרווייהו איצטריכו עכ"ל.

וכתב בכה"ח (סי' לד ס"ק ז) בשם הגאון חיד"א וז"ל כתבתי בענייני אחר ראיתי כל דברי האחרונים דקושטא דמילתא דלא כתב מרן דלא יניחם אלא המוחזק בחסידות אלא לפי מה שכתבו הפוסקים

מאמרי הזהר בפרשה

ח"ג קעו ע"א

וַיִּקַּח קָרַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי וְגוֹ'. רַבִּי אֲבָא פָתַח (תהלים יט) הַנְּחַמְדִּים מְזוּהָב וּמְפֹז רַב וּמְתוֹקִים מְדַבֵּשׁ וְנוֹפֵת צוֹפִים. כִּמְהָ עֲלָאִין פְּתַנְגְּמֵי אוֹרֵייתָא נַעֲלִים וְעֵלְיוֹנִים דְּבְרֵי תוֹרָה דְּאֶצִּילוֹת, כִּמְהָ יְקִירִין אַנּוּן, תְּאִיבִין אַנּוּן לְעֵילָא כִּמְהָ יְקִירִים הֵם דְּבְרֵי תוֹרָה דְּבְרִיאָה שִׁישׁ שֵׁם שׁ"י עוֹלְמוֹת בְּכֶסֶף גִּמְ' יְקָר, וְנַחֲמִדִּים הֵם לְמַעְלָה בְּסוּד תוֹרָה דִּיצִירָה, תְּאִיבִין אַנּוּן לְכֻלָּא. נַחֲמִדִּים הֵם לְכֻל מַצַּד הַעֲשִׂיהָ [א].

אוֹרֵייתָא אִיהִי חֵילָא דִּימִינָא, התורה היא כח הימין שהוא בחסד כִּמְהָ דְאֵתָא אָמַר כמו שנאמר (דברים לג) מִימִינוֹ אִישׁ דָּת לְמוֹ מִימִינוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה הוּא הַחֶסֶד, נִתְּנָה הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת אִשׁ לְעַם יִשְׂרָאֵל, וְשִׁמְאֵלָא אֶתְפְּלִיל בִּימִינָא והשמאל ששם הגבורה נכלל בימין ע"י התורה שהיא בתפארת, מֵאֵן דְּעֵבִיד יְמִינָא שְׁמָאֵלָא, וְשִׁמְאֵלָא יְמִינָא, מי שעושה הימין שהוא חסד ורחמים – שמאל מידת הדין, ושמאל שהיא גבורה – ימין, כלומר שהשמאל ינהיג את העולם הָא אִיהוּ כְּאִילוֹ חָרִיב עֲלָמָא הרי הוא כאלו הַחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם כִּי הוּא מִתְּנַהֵג מַצַּד הַגְּבוּרָה.

תָּא חֲזִי, אַהֲרֹן יְמִינָא. לִיּוֹאֵי שְׁמָאֵלָא בא וראה, אהרן הוא צד ימין שבחסד והלויים הם מצד השמאל בגבורה, קָרַח בְּעֵי לְמַעְבַּד חֲלוּפָא דִּימִינָא לְשְׁמָאֵלָא, בְּגִין כִּדְ אֶתְעַנֵּשׁ קָרַח שְׁמָאֵלָא לוי רצה לעשות חילוף הימין לשמאל, כי רצה ליקח את הכהונה ללויים שהם בשמאל, ורצה להנהיג את העולם בשמאל לבד שהוא מידת הגבורה ע"י המלכות, ובשביל זה נענש. וְלֹא עוֹד אֵלָא דְאֶשְׁתַּכַּח בֵּיהּ לִישָׁנָא בִּישָׁא, וְאֶתְעַנֵּשׁ בְּכֻלָּא ולא עוד אלא שנמצא בו שדיבר לשון הרע על משה ואהרן שאמר להם מדוע תתנשאו על קהל ה', ונענש בכל שירד חיים שאולה לגיהנם. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, שְׁמָאֵלָא אֶתְפְּלִיל תְּדִיר בִּימִינָא רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, קָרַח לֹא רָצָה לְהַחֲלִיף אֶת הַיְמִין בְּשִׁמְאֵל, אֵלָא הַשְּׁמָאֵל תְּמִיד בְּדֶרֶךְ כֻּלָּל בִּימִין ע"י התפארת כדי להתמתק, קָרַח בְּעָא לְאַחֲלָפָא תְּקוּנָא דְלְעֵילָא וְתִתָּא קָרַח רָצָה לְהַחֲלִיף אֶת הַתִּיקוֹן שֶׁלְמַעְלָה וְשֶׁל מַטָּה, כִּלּוּמַר רָצָה לְהַפְרִיד אֶת הַשְּׁמָאֵל מִהַיְמִין לְגַמְרִי, דְּהֵינּוּ שִׁיחִיהָ הַיְמִין לְעַצְמוֹ וְהַשְּׁמָאֵל לְעַצְמוֹ וְלֹא יֵהָא שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם, וְאֶדְרַבָּה רָצָה שֶׁרַק הַשְּׁמָאֵל יִשְׁלוֹט בְּעוֹלָם. וְזֶה הִפְךָ הַהֲנַהֲגָה שֶׁאִפ"י בֵּין הַמַּלְאָכִים מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל יֵשׁ שְׁלוֹם וְכֵן בִּיסוּדוֹת אִשׁ וּמִים מוֹרַכְבִּים יַחַד, וְנִמְצָא שֶׁקָרַח רָצָה לְעַקוֹר אֶת כָּל הַהֲנַהֲגָה כּוֹלָה, בְּגִין כִּדְ אֶתְאֲבִיד מְעֵילָא וְתִתָּא וּבְשִׁבִיל כִּךְ נֶאֱבַד מִכָּל הָעוֹלְמוֹת מִלְמַעְלָה וּמִלְמַטָּה וְאִין לוֹ מַעֲמַד אֵלָא בְּגִיהֶנֶם – יִסוּד הָאִשׁ בְּלִבְד.

וַיִּקַּח קָרַח, מֵאֵי וַיִּקַּח ושואל, מה לקח. ומשיב נְסִיב עֵיטָא בִּישָׁא לְגַרְמִיהָ לקח עצה רעה לעצמו ולא פירש מה לקח, כֹּל דְּרָדַף בְּתָר דְלָאוּ דִילִיָהּ, אִיהוּ עָרִיק מְקַמִּיהָ [ב] מי שרודף

עיונים והארות

וצוק"ל על הפסוק חן וכבוד יתן ה' ושואל וכי רק חן וכבוד יתן ה' הרי הכל נותן ה'. כל דבר חוץ מכבוד וחוץ, אדם שרוצה יכול להשיג, יתן כסף וכו' אבל הכבוד – הרי כל הרודף אחריו, הוא בורח ממנו וא"כ אם ראית שאדם זכה לזה, מוכרח שה' נתן לו, ולא שהוא רדף אחריו.

[א] הרמ"ק כותב – עילאין יקירין תאיבין לשון רבים לרמוז על ו"ק עילאין בחכמה יקירין כבינה ששם עולם הבריאה ויק"ר גימט' ש"י עולמות ששם התורה דבריאה זוכים לש"י עולמות תאיבין בת"ת ומלכות.

[ב] כמו שאמרו רבותינו על הכבוד וכו' ומסביר מו"ר הרב יהודא צדקא

אחר דבר שאינו שלו הוא בורח ממנו, כלומר לא יקח כלום אפי' ממה שהיה בידו נשאר קרח. **וְלֹא עוֹד, אֲלֵא מָה דְאִית בֵּיה אֶתְאֲבִיד מְנִיה** ולא עוד אלא גם מה שיש לו נאבד ממנו. **קִרַח רָדַף בְּתָר דְלָאו דִּילֵיהּ, דִּילֵיהּ אָבִיד, וְאַחֲרָא לָא רוּוח** קרח רדף אחרי הכהונה שאינה שלו, גם הלוייה שהיא חלקו אבדה ממנו ואת הכהונה שרצה לא הרויח.

קִרַח אָזִיל בְּמַחְלוּקַת קרח הלך במחלוקת שלקח המחלוקת לעצמו להשתמש בה להשיג הכהונה. **מֵאִי מַחְלוּקַת. פְּלוּגְתָא** מה פי' מילת מחלוקת קטטה חלוקה ופירוד. **פְּלוּגְתָא דְלַעֲיָלָא וְתַתָּא** חלוקה ופירוד למעלה ולמטה. **וּמֵאֵן דְּבַעֵי לְאַפְלָגָא תְּקוּנָא דְעֲלָמָא, יִתְאֲבִיד מְכַלְהוּ עֲלָמִין** ומי שרוצה לחלק ולפלג את תיקון העולם הוא יהיה נאבד מכל העולמות. **מַחְלוּקַת, פְּלוּגְתָא דְשָׁלוּם. וּמֵאֵן דְּפָלִיג עַל שָׁלוּם, פְּלִיג עַל שְׁמָא** (דף קע"ו ע"ב) **קְדִישָׁא, בְּגִין דְּשְׁמָא קְדִישָׁא, שָׁלוּם אֶקְרִי** מחלוקת עושה פירוד בשלום. ומי שהוא נגד מידת השלום הוא חולק על השם הקדוש, היות ששמו של הקב"ה נקרא שלום.

תָּא חֲזִי, לִית עֲלָמָא קָאִים אֲלָא עַל שָׁלוּם בא וראה, אין העולם עומד ומתקיים אלא על השלום. דהיינו, העולם הוא השכינה והשלום הוא היסוד. ופירושו, **כִּד בְּרָא קְדִישָׁא בְרִיךְ הוּא עֲלָמָא, לָא יִכִּיל לְאַתְקִימָא, עַד דְּאֶתָּא וְשָׂרָא עֲלֵיהּ שָׁלוּם** כאשר ברא הקב"ה את העולם לא היה יכול להתקיים עד שהביא והשרה עליהם את השלום. **וּמֵאִי הוּא, שְׁבַת, דְּאִיהוּ שְׁלָמָא דְעֲלָיִ וְתַתָּאִי, וּבְדִין אֶתְקִיִים עֲלָמָא** ומי הוא השלום, יום השבת שהוא מידת היסוד שהוא עושה שלום בעליונים ובתחתונים ואז מתקיים העולם. **וּמֵאֵן דְּפָלִיג עֲלֵיהּ, יִתְאֲבִיד מְעֲלָמָא** ומי שחולק עליו על השלום על השבת יהא נאבד מהעולם.

צִלְפַּחַד פָּלִיג עַל שְׁבַת, דְּהוּא מְקוּשָׁשׁ עֲצִים. וּמֵאֵן אֲנֹון עֲצִים, אֲנֹון אֵילָנִין **אַחֲרֵינִין בְּדָאמְרִין** צלפחד חלק על השבת שהיה מקושש עצים ביום השבת. ושואל, ומה היא בחינת העצים האלה, ומתוך אלה הם אילנות אחרים בחינת עץ הדעת טוב ורע מ"ט טוב וס"מ רע כדפרשנו. **וְאַנֹון מְלִין** (ס"א אילנין) **דְּחוּל, וְחוּל בְּקִדְשׁ לָא שְׂרִיָא, וְאֵלָה הַדְּבָרִים שֶׁל עֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע שֶׁהֵם בְּחִינַת מ"ט וְס"מ, שֶׁהֵם בְּחִי' חוּל שְׁשׁוּלְטִים בְּחוּל וְעַל יָדָם מִתְנַהֵג הָעוֹלָם בְּחוּל, וְחוּל בְּקוּדֶשׁ שֶׁהוּא בְּחִינַת שֶׁבַת לֹא שׁוֹרָה בְּקוּדֶשׁ (מִיָּלִי דְּחוּל בְּשֶׁבַת אָסִיר וְדָאִי).** מכאן לומדים שאסור לדבר דברי חול בשבת, א"כ צלפחד **דְּפָלִיג עַל שְׁלָמָא דְעֲלָמָא** שהפריד וחלק על השלום של העולם, לכן מת ונאבד מן העולם.

רַבִּי יוֹסִי אָמַר, בְּתִיב כְּתוּב (תְּהִלִּים קִיט) שָׁלוּם רַב לְאוּהֵבֵי תוֹרָתֶךָ וְגו' וְאֵין לְמוֹ מִכְּשׁוּל. אוֹרֵייתָא הוּא שָׁלוּם התורה היא מידת השלום, **דְּכִתִּיב, שְׁכַתוּב עַל הַתּוֹרָה (מְשַׁלִּי ג) וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוּם. וְקִרַח אֶתָּא לְאַפְנָמָא שָׁלוּם דְלַעֲיָלָא וְתַתָּא** וקרח שחלק על התורה בא לפגום בשלום שבעליונים ובתחתונים, **בְּגִין כִּד אֶתְעַנִּישׁ הוּא מְעִילָא וְתַתָּאָה** ובשביל כך נענש מלמעלה מן השמים, ומלמטה שבלעה אותו האדמה וכו'.

וַיְדַבֵּר אֶל קִרַח וְאֶל כָּל עֲדָתוֹ לֵאמֹר

בְּקִר וַיִּזְדַּע יְהוָה אֶת אֲשֶׁר לוֹ. אֲמַאי בְּקִר ושואל, מדוע דחה זה למחר בבוקר, **וְאֲמַאי קְדוּשׁ וְלָא טְהוֹר** ועוד מדוע אמר ואת הקדוש והקריב אליו ולא אמר את הטהור. **אֲלָא אֲנֹון מְסֻטְרָא דְטְהוֹר קָא אֶתִּיָין, וְקְדוּשׁ בְּהֵנָּא** אלה הלויים באים מצד הטהור, כי הגבורה מטהרת ומלבנת, והצד של

הקדוש הוא הכהן כי מקבלים שפע מהחכמה הנקראת קודש, כי שרשם בחסד. **אָמַר מֹשֶׁה, בִּקֵּר, דְּכַדִּין פְּתָרָא**
דְּכַהֲנָא אֶתְעַר בְּעִלְמָא אמר משה לאנשי קרח, מחר בבוקר שאז מידת הכתר של הכהן מתעוררת בעולם, שזו ספירת
החסד, **אֵי אַתּוֹן פְּהַנִּי, הָא בִּקֵּר, פְּלַחוּ עֲבוּדָה דְּבִקֵּר** אם אתם כהנים ואתם בחי' חסד הרי עכשיו
בבוקר עבדו את עבודת הבוקר, **וּבְכַדִּין וַיִּזְדַּע** ואז יודע יְהוָה אֶת אֲשֶׁר לוֹ מצד התפארת שהוא המקשר ביניהם
שם הוי"ה ב"ה **וְאֶת הַקְּדוֹשׁ מִפְּרֹשׁ. אֶת אֲשֶׁר לוֹ סֵתָם, דָּא לִיּוֹאֵי** מה שכתוב - את אשר לו, סתם
ולא פירש מי הוא, זה הלויים שמצד הגבורה. **וְאֶת הַקְּדוֹשׁ, דָּא פְּהַנָּא** ואת הקדוש הם הכהנים מצד החסד
שמקבלים שפע מהחכמה הנקראת קודש, **בְּכַדִּין וְהַקְּרִיב אֵלָיו** ואז הקריב אליו את הקדוש. **וְלִית מָאן**
דְּאַבְחִין מְלָה, אֵלָא בִּקֵּר ואין מי שיבחן וידע בין החסד לגבורה אלא הבוקר, **אֵי תַתְּחִזוֹן**
לְאַשְׁתְּאַרָא בְּסֵטֵר דִּינָא, בִּקֵּר לָא סְבִיל לְכוּ, דְּהָא לָא וּמְנִיָּה הוּא אם אתם ראויים
להשאר בצד הגבורה, החסד שהוא בוקר לא יסבול ולא יקבל עבודתכם, כי אתם מהגבורה והבוקר איננו זמן הגבורה. **וְאֵי**
תַתְּחִזוֹן לְאַשְׁתְּאַרָא בְּחֵסֵד, הָא וּמְנִיָּה הוּא, וְתַשְׁתְּאַרוֹן נְפִיָּה, וַיִּקְבַּל לְכוּ ואם
אתם ראויים להשאר בחסד, הרי הבוקר הוא זמן החסד ותשארו בו והוא יקבל עבודתכם.

בְּמָה. בְּקִטְרָת במה ההבחנה, בקטורת, הקטורת שבה מבררים בירורי הניצוצות מתוך הקליפות. **דְּהָא קִטְרָת**
בְּעֵי לְשׁוֹשְׁבֵינָא, לְאַתְקִטְרָא עַל יְדֵיהּ בְּכִלָּא, וְלְאַתְקִשְׂרָא שהרי להקטיר קטורת
צריך את השושבין שהיא המלכות כדי לקשר על ידה את כל העולמות כי זה כוחה של הקטורת לקשור כל העולמות העליונים
והתחתונים זה בזה. **מָאן שׁוֹשְׁבֵינָא. דָּא פְּהַנָּא** ומי הוא השושבין שעל ידו נקשרים העולמות, הוא הכהן שהוא
בחסד. **וּבְגִין כְּדִן** ולכן אמר משה רבנו, **וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקְּדוֹשׁ, וְלֹא**
הַטְּהוֹר שהוא לוי. **תַּרְיִן דְּרַגִּין אַנּוּן** שתי מדרגות הן, קדוש. וטהור. **כְּהֵן, קְדוֹשׁ. לִוִּי,**
טְהוֹר. וְעַל דָּא הַקְּדוֹשׁ כְּתִיב ולכן אמר הקדוש, שהוא הכהן, ובחר בהם ה' שהם קדושתו ועל ידם צריכה
העבודה להעשות.

מאמרי הפרשה

חודש תמוז

הנה אנחנו בשבת מברכים של חודש תמוז. תמוז ר"ת זמני תשובה ממשמשים ובאים – עברנו את שלשת רבעי השנה ועכשיו הרביע האחרון של השנה, והכל הולך אחר החתום, ולכן צריך להרבות בתשובה בתורה ובתפילה כדי לעצור כל הפורעניות. וכדי שנהיה מוכנים כראוי ליום הדין – ראש השנה הבעל"ט.

בכל ער"ח צריך לעשות תשובה, מי שיכול לצום יצום, וגם יקרא כל התהלים עם שבעה כורתי ברית, ויעשה תשובה על כל החודש להנצל מכל הגזירות.

והנה ישנם ארבעה זמני תשובה: בכל לילה יעשה האדם תשובה על כל היום, בסוף כל שבוע על כל השבוע, בסוף כל חודש על כל החודש, ובסוף כל שנה יעשה תשובה על כל השנה.

ובל שכן עתה בחודש תמוז צריך להודרו יותר בתשובה כי אנו ממש לפני יום הדין, ובתמוז ואב נפלו ב' בתי המקדש. הצירוף של חודש תמוז הוא הוי"ה מהסוף להתחלה הוה"י שפירושו דין, כי אלו הם ימי דין וצריך למתק את הדינים האלה, וצירוף זה מרומז בס"ת פסוק "זה איננו שווה לי".

אמרו רבותינו "ותצפנו ג' ירחים" נאמר על ג' החדשים, שהם תמוז אב טבת, שהם חדשים קשים – ימי דין וצריך האדם להצפין עצמו מן המקטרג שח"ו לא ינזק.

בחודש תמוז התחיל המצור, ובו נשתברו הלוחות, ולמה גרמו שבירת הלוחות, לשכחה, מה שהאדם לומד שוכח, לכן תמוז ר"ת זכרו תורת משה, והאות ו' מרמזת ללוחות הברית שהיה ארכן ו' טפחים ורחבן ו' טפחים, וזה מרמז שכל השכחה נמשכת משבירת הלוחות, וע"כ ע"י שלומד תורה בכח גדול בחודש זה מתקן את השכחה שבתורה, כי כנגד שכחת התורה צריך ללמוד הרבה תורה ועי"ז זוכה לזכירה.

בחודש זה הלכו המרגלים לרגל את הארץ ומכיון שהיו ימים קשים מאוד, לכן דברו רעה על הארץ. בימים הללו יש שליטה לס"מ, כי ג' חדשים ראשונים של השנה ניסן אייר סיון, לקח אותם יעקב אבינו ע"ה. וג' חדשים אחרונים לקח אותם עשו שהם תמוז אב אלול, מה עשה יעקב, חמף את חודש אלול, אמר לו מה אתה רוצה לקחת חודש אלול שהוא החודש הגדול של התשובה, עשה אתו מלחמה ולקח לו את חודש אלול, מה נשאר בידו, ב' חדשים תמוז ואב שבהם שולט הסט"א ולכן דוקא בהם נחרבו ב' בתי מקדש, והעמידו צלם בהיכל, ובהם היו אסונות קשים על עם ישראל, כיון שהלא הם בשליטת אדום השולט בימים הללו.

וזוהו סוד "עיני עיני יורדה מים" שהם שתי עיניים ימין ושמאל שהם חודש תמוז ואב, ובשניהם צריך לבכות על חרבן ביהמ"ק וע"י שבוכה על חרבן ביהמ"ק עי"ז זוכה ורואה בבניינה, כמ"ש כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה. וחדשים אלו הם כנגד ספירות נצח והוד וזהו סוד ספירת "נצח" וכתוב וגם נצח ישראל לא ישקר, והם בסוד תרין ירכין דרבנן דשלהי, וז"ס ויגע בכף ירך יעקב בהאבקו עמו, שהם תרין רגלין – תרין עמודין, שהן בחינת סמכין דאורייתא והם בחי' התמכין דאורייתא וצריך להשתדל להתחזק לתמוך את התורה בפרט בב' חדשים אלה.

ולכן צריך להתעורר בימים האלה, ובפרט שמתקרבים עתה ימי חופשת הקיץ ויש שעוזבים את לימוד התורה והולכים למקומות לא טובים, ואז אדם חוטא בעיניו חוטא במחשבתו ובדבורו וזו השליטה של הס"ם, ולכן צריך האדם לשים לב על עצמו ועל בני ביתו שלא ילכו למקומות שאינם הגונים אלא בכל יום ישתדל לעשות תשובה גדולה, ויקרא פטום הקמורת אשר מבטלת גזירות וכו' ויעסוק בתורה תדיר כי התורה היא התבלין היחיד נגד היצה"ר.

והנה, ביום הדין בראש השנה, לפני תקיעת שופר אומרים שבע פעמים "למנצח לבני קרח מזמור כל העמים תקעו כף" וכו'. מה זכו בני קרח שיגידו אותם דווקא לפני תקיעת השופר, ודווקא בימים נוראים?

התורה אומרת: "ובני קרח לא מתו" והמדרש תנחומא מבאר על הפסוק: "רחש לבי דבר טוב" – אלו בני קרח שברגע האחרון חזרו בתשובה – הצילו את עצמם ברגע האחרון ולא מתו עם כל העדה.

אומרים לאדם לפני תקיעת שופר: תתעורר, תראה מה קרה עם בניו של קרח ברגע האחרון הצילו את עצמם, הרי אתה עומד ברגע האחרון לפני תקיעת שופר תעשה תשובה אפי' שעד עתה לא עשית תשובה כל חודש אלול היית ישן התעורר עכשיו לפני שה' כותב אותך לחיים, לפרנסה, לבריאות, קח את עצמך בידים. לכן זו הפרשה שפותחת את הרבעון האחרון של השנה, ללמדנו שצריכים להיות חכמים ולא לחכות לרגע האחרון אלא כבר מעכשיו להתכונן, להינזר ממחלוקות. ולהיזהר במצוות שבין אדם לחברו.

"וַיִּקַּח קָרַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קֵהֵת בֶּן לֵוִי וְדָתָן וְאַבִּירָם בְּנֵי אֱלִיָּאָב וְאוֹזָן בֶּן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן" (טו, א)

בגלל המחלוקת שעשה קורח עם משה, הקב"ה לא התחשב בכל התורה ובכל הגדולה שהיתה בו בקרח

וּמַטֵּעַם זֶה לֹא הוֹסֵמָה פִּרְשַׁת קֶרַח לְפִרְשַׁת הַנְּשִׂאִים, שֶׁהִיָּתָה סְמוּכָה לָהּ, אֲלֵא לְפִרְשַׁת צִיְצִית שֶׁנֶּאֱמָרָה בְּסוֹף פִּרְשָׁה שֶׁעֲבָרָה. וְאִם אָמַר קֶרַח, אִם פִּרְשָׁה זוֹ אֵינָנָה אִמְתָּ, אִזְ כָּל הַתּוֹרָה חָס וְשָׁלוֹם לֹא אִמְתָּ, וּכְפָר בְּכָל. עוֹד שָׁאֵל קֶרַח, בֵּית מִלֵּא סְפָרֵי תוֹרָה הָאֵם חַיִּיב בְּמִזְוָה אוֹ לֹא, עֵנָה לָהֶם מִשָּׁה, וְדָאִי. הַתְּחִילוּ כּוֹלֵם לְצַחֲקוֹ, אִם שְׁתֵּי פִרְשִׁיּוֹת שֶׁבַתּוֹרָה שֶׁהֵם שָׁמְעוּ וְהָיָה אִם שָׁמְעוּ שֶׁכְּתוּבֹת בְּמִזְוָה פּוֹטְרוֹת אֶת כָּל הַבַּיִת, קָל וְחוֹמֵר שְׁבִית מִלֵּא סְפָרִים יִפְטוֹר אֶת הַבַּיִת מִמִּזְוָה.

וְכוֹנֵנֶת קוֹרַח בְּטַעֲנוֹת הַלְלוּ הִיָּתָה שֶׁכֶּשֶׁם שִׁטְלִית שֶׁכּוֹלָה תְּכַלֵּת פִּטּוֹרָה מִחוּט תְּכַלֵּת, וּבֵית מִלֵּא סְפָרִים פִּטּוֹר מִמִּזְוָה, כִּךְ כִּיּוֹן שֶׁכָּל הָעֵדָה כּוֹלֵם קְדוּשִׁים, אֵינֶם זְקוּקִים לְמִנְהַיְגִים כְּמוֹ מִשָּׁה וְאֶהְרֹן, עֵנָה לוֹ מִשָּׁה שִׁטְעוֹת בִּידֵךְ אֲלֵא דַע לָךְ, כִּי הַטְּלִית חַיִּיבֵת בְּחוּט תְּכַלֵּת אִפִּי שֶׁכּוֹלָה תְּכַלֵּת, וְכֵן הַבַּיִת בְּמִזְוָה אִפִּי שֶׁכּוֹלֵם מִלֵּא סְפָרִים, וְלִכֵּן גַּם עֵדָה שֶׁכּוֹלֵם קְדוּשִׁים חַיִּיבִים מִנְהִיג.

"חַכְמוֹת נִשְׁיָם בְּנִתָּה בֵּיתָה וְאוֹלֵת בִּידֵיָה תִּהְרַסְנוּ" (מְשָׁלֵי יֵד, א)

אָמְרוּ חו"ל אוֹלֵת בִּידָה תִּהְרַסְנָה – זֶה אֲשֶׁתוֹ שֶׁל קֶרַח. כִּי אֲשֶׁתוֹ שֶׁל קֶרַח הִיא שֶׁהִצִּיתָה אֶת אִשׁ הַמַּחְלוּקָת, שֶׁכֶּשֶׁרֶאֱתָה שֶׁנִּלְחָח אֶת כָּל שַׁעֲרוֹ וְאִפִּילוֹ אֶת גְּבוֹת עֵינָיו, כְּאִשֶּׁר צִוִּיה הַקִּבְ"ה לְגַלֵּחַ אֶת הַלְוִיִּים (בְּפִרְשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ פָּרָק ח', ז') "וְהַעֲבִירוּ תֵּעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם", אִמְרָה לוֹ, רֵאָה מָה שֶׁעָשָׂה לָךְ מִשָּׁה, עֵיטֵר אֶת אֶהְרֹן אֲחִיו בְּכָל מִינֵי בְּגָדִים, וְאֵלּוֹ לָךְ, הָעֵבִיר מִמֶּךָ אֶת כָּל הַשְּׁעֵרוֹת, וְתִתְּבוֹנֵן אֵיךְ אֶתָּה נִרְאָה כְּמוֹ קְלֶבֶסָה.

הַתְּרַגּוּם מִתְּרַגֵּם וִיקַח קֶרַח וְאֶתְפָּלִיג קוֹרַח וְאֵם תְּחַלֵּק אֶת הַמִּילָה "קֶרַח" – ק' זֶה נ', ר' זֶה ק', וְח' יֵהִיָּה ד' – דָּקֵן, וּבִתְרַגּוּם זֶה זָקֵן (וְיִנְתֵּן בֶּן עֲזִיָּאֵל בְּרֵאשִׁית מ"ב ח'), וְזֵ"א וְאֶתְפָּלֵג קֶרַח – תְּחַלֵּק אֶת הַמִּילָה "קֶרַח" וְיִמְצָא שִׁסּוּד הַמַּחְלוּקָת הַגֵּיעַ מִתְּזָקֵן – שֶׁנִּלְחָחוּ לָהֶם אֶת הַזְּקֵנִים וְנִרְאוּ מִשׁוּנִים וְזֶה הִבִּיא אוֹתָם לְחִלּוֹק.

הַצִּיְעָה לוֹ אֲשֶׁתוֹ לְהַמְרִיד אֶת כָּל הָעַם נֶגַד מִשָּׁה וְאֶהְרֹן, וְזֹאת ע"י שִׁסְפָּר לָהֶם סִפּוּר שֶׁל שֶׁקֶר וְהוּא: מַעֲשֵׂה בְּאַלְמָנָה עֵנָה וְלָהּ שְׁתֵּי בָנוֹת. סוֹף סוֹף נִזְדַּמְּן לָהּ חֲלֻקָת אֲדָמָה קְטָנָה, וְחִשְׁבָּה שְׁבוּזָה תּוֹכֵל לְהַתְּפָרֵס. כְּשֶׁהִגִּיעַ זְמַן הַקְּצִיר בָּא הַכֶּהֵן וְאָמַר לָהּ שֶׁצְרִיךְ לָתֵת תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי וְכוּ'. לְאַחַר שֶׁנִּתְּנָה, אָמְרוּ לָהּ, אֶת צְרִיכָה לָתֵת מִהַתְּבוּאָה לְקַט שֶׁכַּחַה וּפְאָה. כְּשֶׁרֶאֱתָה שִׁישׁ לָהּ הַפְּסָדִים גְּדוּלִים מִהָאֲדָמָה, מִכְּרָה אוֹתָהּ וּקְנָתָה בַּהּ כְּבִשָּׁה כְּדֵי שִׁירוּחַ לָהּ מִמֶּנָּה. כְּשֶׁבָּאָה לְגִזּוּז אֶת הַצֶּמֶר, אָמַר לָהּ הַכֶּהֵן, כְּתוּב "רֵאשִׁית גִּזְ צֶאֱנֶךָ תִּתֵּן לוֹ" – לְכֶהֵן. בְּלִית בְּרִירָה נִתְּנָה לוֹ. לְאַחַר שָׁנָה הַמְּלִיטָה הִבְהַמָּה וְלָהּ, בָּא הַכֶּהֵן וְלָקַח אֶת הַחֹלֶד, שֶׁהָרִי הִבְכוּר לְכֶהֵן. כְּשֶׁרֶאֱתָה כִּךְ הַחֲלִיטָה לְשַׁחֲוֵם אֶת הַבְּהֵמָה, אָמַר לָהּ הַכֶּהֵן, הַזְּרוּעַ הַלְּחִיִּים וְהַקִּיבָה הֵם לְכֶהֵן. כִּיּוֹן שֶׁרֶאֱתָה כֵּן, מְרֹב צַעֲרָה אִמְרָה "הַכָּל חָרָם!" אָמַר לָהּ הַכֶּהֵן, כְּתוּב "כָּל חָרָם בְּיִשְׂרָאֵל לָךְ יֵהִיָּה", וְלָקַח אֶת כָּל הַבְּהֵמָה, וְהִנִּיחָהּ בּוֹכָה הִיא וְשְׁתֵּי בָנוֹתֶיהָ וְלֹא נִשְׁאָר בִּידָה כְּלוּם, וַיֵּשׂ אוֹמְרִים שֶׁסִּפֵּר קֶרַח שְׁתֵּי בָנוֹתֶיהָ מֵתוּ בְּרַעֲב. וְכִשְׁשָׁמְעוּ כּוֹלֵם אֶת הַמַּעֲשֵׂה הַנּוֹרָא הַזֶּה הֵאֱמִינוּ לוֹ (וְלִקְוֵט שֶׁמְעוֹנֵי מִזְ). מִדְּרַשׁ תְּנַחּוּמָא י.

כְּמוֹכֵן הַכָּל הִיָּה שֶׁקֶר וְכוּב, שֶׁהָרִי לֹא יִתְּכֵן שֶׁהִיָּה כֵּן, מִשׁוּם שֶׁלְעַם יִשְׂרָאֵל בְּמִדְּבַר לֹא הִיָּתָה לָהֶם אֲדָמָה שֶׁרְאוּיָה לְחַרִּישָׁה לְגִידוֹל זְרַעִים וְלָתֵת מַעֲשֵׂר, וְכְמוֹ הַנְּבִיא אוֹמֵר, "כִּה אָמַר ה' זְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ לְכַתֵּךְ אַחֲרַי בְּמִדְּבַר בְּאַרְץ לֹא זְרוּעָה" וּבּוֹדָאִי לֹא הִיָּה שִׁיךְ עֲדִיין לְקִיָּים מִצְוֹת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת שֶׁאֵינֶם נִוְהַגוֹת אֲלֵא בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל. וְמָה שֶׁסִּפֵּר לָהֶם שְׁתֵּי בָנוֹתֶיהָ מֵתוּ בְּרַעֲב זֶה גַּם לֹא יִתְּכֵן, מִשׁוּם שֶׁאֵז כּוֹלֵם הִיָּו אוֹכְלִים אֶת הַמֶּן וְלֹא הִיָּו צְרִיכִים לְאֹכֹל בְּהֵמוֹת.

וְעַם כָּל זֶה, מִכּוּחָה שֶׁל לְשֶׁה"ר – דְּכּוֹלֵם הֵאֱמִינוּ לְשֶׁקְרִים הַגְּלוּיִים שְׁלוֹ.

קֶרַח הִיָּה בַּעַל רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וּמִטּוֹעֲנֵי אַרְוֹן הַבְּרִית, הֵינֵנו שֶׁהִיָּה צְדִיק וְזָקֵן בֶּן מֵאָה שְׁלוּשִׁים שָׁנָה, וּבְכָל זֹאת בְּגַלֵּל קְנָאָה אַחַת שֶׁקִּנְאָה בְּאַלִּיצְפָּן בֶּן עֲזִיָּאֵל יִרְדַּ שְׁאוּלָה

אִיתָא בּוֹזְהַר שֶׁרְצָה הַקִּבְ"ה לַעֲשׂוֹת אֶת קֶרַח גְּדוֹל שְׁבָלוּים כְּמוֹ אֶהְרֹן גְּדוֹל שְׁבַכְהַנִּים, בְּלִי סַפֵּק הִיָּתָה זֶה מִדְּרָגָה רַבָּה וּנְפִלְאָה. כְּשֶׁרְאוּ אֵיךְ כִּשְׁמַת קֶרַח חֲדָלָה בְּחִינָה זֹאת, מִשְׁמַע שֶׁלֹּא הִיָּה אֶחָד מִהַלְוִים רְאוּי לְמַדָּה זֶה רַק קֶרַח, וְנִינְצוּן זֶה טָרֵף בְּלָבוֹ שֶׁהִרְגִישׁ שִׁישׁ מִדְּרָגָה מִיּוֹחַדָּת עֲבוּרוֹ, וּמִכָּל מְקוֹם יִרְדַּ כָּל כִּךְ עַל יְדֵי עוֹן אֶחָד, לְלַמֵּד כְּמָה גְּדוּלִים דְּבָרֵי חו"ל אֵל תְּאֲמֵן בְּעֶצְמֶךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ וּמֵאֲמַר חו"ל הַמְּהַרְהַר אַחֲרַי רַבּוֹ כְּמִהַרְהַר אַחֲרַי הַשְּׁכִינָה.

קֶרַח הִרְגִישׁ שֶׁהוּא בְּמִדְּרָגַת מִשָּׁה וְאֶהְרֹן, וְלִכְךָ טַעָה שֶׁאֵינּוּ צְרִיךְ לְהִיָּתֵר כְּפּוֹף, אֲכֵן לֹא הִרְגִישׁ שֶׁכָּל זֶה עַל יְדֵי רַב כְּמִשָּׁה רַבּוֹ ע"ה שֶׁהִיָּה עֵין טוֹבָה כָּל כִּךְ לְהַעֲלוֹת אָדָם בְּכָל עוֹן שֶׁאִפְשָׁר לְהַעֲלוֹת וְכָל זֶה הִיָּה מִכָּה מִשָּׁה רַבּוֹ ע"ה.

קֶרַח הִיָּה בַּעַל רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וּמִטּוֹעֲנֵי אַרְוֹן הַבְּרִית, הֵינֵנו שֶׁהִיָּה צְדִיק וְזָקֵן בֶּן מֵאָה שְׁלוּשִׁים שָׁנָה, וּבְכָל זֹאת בְּגַלֵּל קְנָאָה אַחַת שֶׁקִּנְאָה בְּאַלִּיצְפָּן בֶּן עֲזִיָּאֵל יִרְדַּ שְׁאוּלָה, נְגִיעָה קְטָנָה זֶה הוֹצִיאָה אוֹתוֹ מִן הָעוֹלָם, בְּכֵאֵן צְרִיכִים לְלַמּוֹד מָה אִיּוֹמָה יִכּוֹלָה לְהִיָּתֵר נְגִיעָה אַחַת קְטָנָה וּמִכֵּאֵן שְׁמַדָּה טוֹבָה מְרֻבָּה, לֵאמֹן יִכּוֹלָה נְטִיָּה אַחַת לְטוֹבָה לְהִבִּיא אֶת הָאָדָם.

אלו היה קרח מסכים בהנפתו כשם שהסכים יצחק בעקידתו, הנה בלי ספק היה קרח למטה כגבריא אל למעלה, כמו ששקול אהרן כנגד מיכאל

ודע כי תנופת הלויים הייתה על ידי אהרן בעין האמור ביצחק בענין העקידה, ואלו היה קרח מסכים בהנפתו כשם שהסכים יצחק בעקידתו, הנה בלי ספק היה קרח למטה כגבריא אל למעלה, כמו ששקול אהרן כנגד מיכאל, ואין בנשיאותו של אליצפן ענין לכך כי עבודת גדולה היתה זאת, ולא תאות למי שראוי להיות דוגמא עליונה לא' משרי המרכבה להיות נשיא הלויים, כשם שלא יאות לאהרן להיות נשיא הלויים.

הויכוח של קרח ועדתו כנגד משה היה, האם הכהנים שליחים של העם או של הקדוש ברוך הוא, קרח טען שהכהנים שליחים של העם, לכן העם צריך להחליט מי יהיה כהן, אבל משה טען שהכהנים שליחים של הקדוש ברוך הוא הם, והראיה היא "קחו לכם מחתות קרח וכל עדתו ותנו בהן אש והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש".

"עושר שמור לבעליו לרעתו"

ואיך הגיע קרח לכל זה, בזמן שהיו משה ואהרן טורחים בשביל ישראל, והיו מטפלים בהם במצרים, היה קרח אוסף לו מטמוניות כסף, עד שהיו לו חמורים מלאים אוצרות והיה עשיר מופלג, עליו נאמר "עושר שמור לבעליו לרעתו". ואומר הבא"ח "עשיר" אות ראשונה ואחרונה היא "רע" באמצע אותיות "יש" שי עולמות, העשיר ע"י האוצר שלו יכול לזכות בשי עולמות, מצד שני יכול לזכות ברע, קרח לקח את החלק הרע לעצמו, וחלק על משה רבנו.

כתב הרמב"ם בצואתו לבנו ר' אברהם:

אל תשקצו את נפשותיכם במחלוקת, המכלה גוף ונפש והממון, ומה נשאר עוד. ראיתי לבנים גדולות שהשחירו, ופחות נפחתו, ומשפחות נסחפו, ושרים הורדו מגדולתם, ועיירות גדולות נתערערו, וקבוצות נפרדו, ויחידים נפסדו, ואנשי אמונה אבדו, ונכבדים נקלו ונתבזו בסיבת המחלוקת.

נביאים נבאו, וחכמים חכמו, ופילוסופים חיפשו ויספו לספר רעת המחלוקת ולא הגיעו לתכליתה! ולכן שָׁנְאוּ אותה, ונוסו מפניה, והתרחקו מכל אוהביה וגואליה, ורעיה, וגם אם שאר בשרכם אוהב מדנים, התנכרו ורחקו מקרבתם פן תספו בכל הטאתם, ע"כ.

וכבר רמזו את זה רבותינו בתיבת מחלוקת ר"ת מכה, חרון, ליקוי, קללה, תכלית – שזה כליון.

ובמקום שיש מחלוקת השכינה מסתלקת לפי שהשכינה נקראת "אמא שלום", ורמז לזה מחלוקת אותיות חלק-מות. וקרח רצה להפוך מלוי לכהן, וידוע שכהן הוא נפש, ולוי הוא רוח, ישראל הוא נשמה, וזה כנגד שם הוי"ה ב"ה, וה' אחרונה מלכות בית דוד, וא"כ רצה קרח להפוך שם הוי"ה ב"ה.

דעת קנית מ"ה מאותיות מריבה חסרת

כתוב בבראשית (לך לך יג, זח) ויהי ריב בין רועי מקנה אברם, ובין רועי מקנה לוט... ויאמר אברהם אל לוט, אל נא תהי מריבה ביני ובינך. ופירשו כי בפסוק הראשון כתוב ריב לשון זכר, ובשני כתוב מריבה לשון נקבה, והוא לפי מה שאמרו (סנהדרין ז). האי תגרא, דמיא לצינורא דבידקא, כיון דרווח רוח. פירוש, כשהנהר מתפשט לשדות שסביביו, אם אינו סותמו הוא מתרחב ושוב אינו יכול לסותמו, כך הריב, אם האדם אינו בולמו מיד בתחילתו הוא מתרחב. כך אמר אברהם ללוט, כעת התחיל להיות ריב שהוא זכר, הבה נפרד לפני שתהיה מריבה – נקבה, שהיא פרה ורבה, עד כאן. אשר בזה אפשר לפרש מאמרם (ויקרא רבה א, ו) "דעת קנית, מה חסרת, דעת חסרת מה קנית" והנה ההבדל בין ריב למריבה, הוא באותיות "מה" שהן האות הראשונה והאחרונה של מלת מריבה. והו שאמרו דעת קנית מה חסרת, רצה לומר מי שיש לו דעת בולם עצמו, ולא יתן לריב להתפשט להיות מריבה חס ושלוה, וכן לאידך גיסא. וז"ש "תולה ארץ עד בלי-מה" לא להוסיף את ה-מה.

בדרך כלל יש מריבה בין הגוף לנפש, הגוף רוצה אוכל רוצה תאות, גשמיות, כסף וכו', אבל הנפש רוצה תפלה ולימוד תורה, וכל הזמן הם רבים ביניהם, בדרך כלל בימי החול הגוף מנצח, אבל בא יום השבת ועושה שלום ביניהם, כיון שבשבת צריך לאכול וגם הנשמה מסכימה לאכול כי זו מצות עונג שבת, מתפללים ולומדים תורה, אבל קרח ועדתו לא רצו שום שלום.

מחלוקת קורח ועדתו בניהם עצמם היה מחלוקת

אמרו ז"ל (אבות פ"ה משנה ז) איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים, זו מחלוקת הלל ושמאי, ושאניה לשם שמים זו מחלוקת קרח ועדתו. וכלשון תרגום אונקלוס "ואתפלג קרח" שנחלק קרח - בינו לבין עצמו. ועל כן לא נאמר מחלוקת קרח

ומשה משום שמושה לא חיפש להיכנס במריבה עם קרה, וכל כוונתו היתה לשם שמים, מה שאין בן קרה ועדתו, פשטה ביניהם מחלוקת קשה כי כל אחד ביקש לעצמו את הכבוד והשררה, וזו ראייה שמחלוקתם לא היתה לשם שמים. וצריך האדם למנוע עצמו מן המריבה, כי המנוע עצמו מן המריבה, הוא מכובד על הבריות, שנאמר (משלי כ"ג) כבוד לאיש שבת מריב, וכתוב (משלי י"ב כ"ו) יתר מרעהו צדיק, ודרך רשעים תתעם, פירוש, יתרון יש בצדיק יותר מאדם אחר, שהצדיק שומע חרפתו וסובל תאוותו וכובש את יצרו ושותק, כדי שלא יבוא לידי מריבה ולידי בזיון, ודרך רשעים תתעם, הדרך הרעה של הרשעים תתעם, כי הוא בזיון בעיניהם לשמוע חרפתם ולשתוק, והם תועים מדרך השכל, שמתוך כך הם באים לידי קטטה ורציחה.

במחלוקת לא יביע אדם דעה לצדד לאחד מהצדדים ומשל נפלא מובא בספרים

אירע פעם שהאריה מלך החיות לא אכל זמן רב, וריח רע נדף מפיו. ויקרא האריה את החמור ושאלו, מה ריח יש בפני, ענה החמור, יסלח נא אדוני המלך, אבל מפי מע"כ נודף ריח רע למרחקים, ויקצוף האריה מאד וגער בו, וכי כך מדברים אל מול הוד כבוד המלך... ומיהר לטורפו חי. לאחמ"כ קרא האריה לזאב ושאלו מה ריח יש בפני. הזאב שראה מה עלה בגורלו של החמור פתח וענה, ריח וורדים ושושנים נודפים מפי המלך... קצף האריה וצעק עליו וכי משקר אתה בפני, מיהר וטרפו. עבר שם השועל החכם שבחיות והנה האריה לנגדו, וישאלהו האריה אודות הריח שבפניו, מה יעשה השועל ה'פיקח', כי משני צדדים מסוכן הוא לפני המלך, ויען השועל, צר לי מאד שלא אוכל לענות למלך, אבל מה אעשה, כי תקפתני הצינה וממילא אין בידי כעת 'הוש הריח' לדעת מהם הריחות הסובבים אותי...

כיו"ב, יתנהג האדם בעת מחלוקת שלא יביע כל דעה לצדד כאחד מהצדדים ח"ו, ויעשה עצמו כשועל הלזה שעשה עצמו כמי שאין בידו להריח, וכך יאמר האדם איני יודע מאומה, איני 'מבין' בזה ולא אנקוט כצד זה או זה, אז ירוויח כאותו השועל שניצול ממות בטוח לחיים טובים ולשלום.

ומסופר שפעם נכנס יהודי אל מו"ר הנאון מרן רבי בן ציון אבא שאול וצוק"ל ושאלו 'בתמימות' בענין מסוים כיצד היא ההלכה – בו בזמן שגדולי ישראל נחלקו ביניהם בפסק ההלכה על ענין זה... מו"ר הכיר מהי מטרתו של אותו שואל תמים, על כן אמר לו, ר' יהודי, בנידון ההלכה עצמה, כאיזה צד שתנהג יש לך על מי לסמוך, אבל להחזיק במחלוקת – אין לך כלל על מי לסמוך.

וידוע הדבר שמחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות. ופוגמת ביחוד העליון.

וכתב בסה"ק שבט מוסר יד יג' בעל גאווה רודף תמיד אחר השררה, ורוצה שתהיה ידו על העליונה, ומתוך זה הוא בא לידי שנאה ומריבה, צא ולמד מקרה, בעבור שהתנאה בעשרו רדף אחרי השררה, וירד חיים שאולה הוא וכל אשר עמו. בוא וראה כמה קשה כח הגאווה והמחלוקת, שאפילו תינקות שלא חטאו נאבדו עמו אמר החכם: הזורע גאווה וקטטה, יקצור חרטה ודאגה, ואמר, אם תיקום – תדאג, ואם תסלח – תשמת, הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו.

מו"ר החפץ חיים נלחם בעירו שלא יהיה מחלוקת והצלחה

מספר בנו של רבנו ה'חפץ חיים': אם כי מר"אבא – ה'חפץ חיים' וצ"ל, הוקיר זמנו מכל הון, עם כל זאת בטל כמה פעמים שעות רבות הרבה, וגם ימים, להבאת שלום ולשכך מריבות בין אדם לחברו, וביותר בעניני צבור להשקיט מחלוקת. וזכורני כי קרה לפעמים שהיה מטייל אבא בחצר בית הכנסת שעה ארוכה עם אחד מבני הקהילה, וידו על שכמו של האיש ומשוחח עמו, אמנם ידעו כלם שאין זו שיחה בעלמא כדרך המטיילים, כאשר אבי ומורי לא טייל מעודו, רק להשקיט ריב ולרכך לב הקשה. ותמיד עלה בידו, כי גם לב אבן היה נמוח תחת תוכחתו מאהבה. ופעמים רבות שמענו מבעלי דברים הקשים שאמרו, לולי פני רבי ישראל מאיר אש"א, אזי...

פעם פרצה מחלוקת בעיר מגורי ה'חפץ חיים' וצ"ל בענין החברא קדישא שנחלקה לשנים, הדבר הביא לידי מריבות וצעקות אף בבית המדרש. מאמצי רבנו להשקיט את המריבה עלו בתוהו, הוא עלה אז על הבמה ופנה לקהל בדברים אלה:

אנו חיים כלנו היום, מתהלכים עלי אדמות, אבל סוף סוף ילך הדור הזה לעולמו, כי "מי גבר יחיה ולא יראה מות" (תהלים פ"ט, מ"ט), וכדברי משה רבנו עליו השלום (במדבר ט"ז, כ"ט): "ופקדת כל האדם" – והאדם הלא יבא לעולם העליון כאמור בקהלת (י"ב, ז): "והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה", ושם עתיד הוא לתן דין וחשבון על הנעשה כאן בעולם השפל, והחשבון על המעשים ואף על המחשבות הוא כל כך חמור, עד שאין לתארו במלים פשוטות, וכדאיתא שם פסוק י"ד: "כי את כל מעשה האלהים יבא במשפט על כל נעלם", ובברייתא פסחים נ"ד: ששה דברים מכוסים מבני אדם – וקא השיב שם עומק הדין, ולא לחנם בכה רבי יוחנן בן זכאי לפני פטירתו (ברכות כה): באמרו, איני יודע באיזו

דרך מוליכין אותי וכו'. כן ידוע מאמרם זכרונם לברכה (הניגה ד:) על שמואל הנביא, שלקה את משה רבנו עליו השלום לעד מתוך פחד ואימת הדין.

כשהאדם בא לדין, מראים לו את כל מאורעות חייו בדקדוק גדול, באיזה מקום ובאיזה זמן, וזה טבעי מאוד שהוא מתחיל לחפש כל מיני תירוצים, אמתלאות והצטרפויות, ועושה כל המאמצים בכדי לזכות בהקלה כל שהיא ולהנצל מחומר הדין.

אחרי דברי הקדמה הנזכרים לעיל, החל רבנו למנות את מספר העונות שנעשו בעיר מיום שפרצה המחלוקת, כמה לאוין רמסו ממש ברגלים, כמה בזיון הקדש וחלול שם שמים, חס וחלילה, שנגרם – וזה ברור שתצטרכו להשיב על הכל ביום הדין הגדול...

ויתכן – המשיך רבנו – שבעת צרה, תרצו להתגולל עלי ותאמרו, היה אצלנו למדן אחד, ואלו הוכיח לנו היינו בודאי נזהרים מלעשותן – לכן אני אומר לכם בגלוי על יד ארון הקדש, כי סרתם מן הדרך, עברתם עבירות המורות, וביניהן חלול ה', שאין התשובה מועלת עליו. ואם דברי אלה לא יועילו להפסיק את המחלוקת, הריני מודיע לכם, כי שמה לא אודקק לכם כלל, ואני את נפשי הצלתי...

דברי ה'חפץ חיים' וצ"ל שנאמרו בתמימות מופלאה, חדרו ללבם של הצדדים היריבים, והשלום בעיר לא אחר לבא.

באותו יום של מחלוקת קורח לא ירד מן מהשמים, ואילו במעשה העגל ירד מן מהשמים

ותדע כמה קשה המחלוקת לפני הקב"ה, דבמעשה העגל שהיו בשלום, לא נפסק המן, עד שהקריבו ממנו לפני העגל, ובמחלוקתו של קרח לא ירד באותו היום. כאמרם ז"ל, ראה כמה אהוב השלום לפני הקב"ה וכמה שנואה המחלוקת. גם אמרו זכרונם לברכה בששת ימי בראשית נאמר בהם כי טוב, לבד מיום שנתפלגו המים, שלא נאמר כי טוב, לפי שכל דבר מחלוקת שנאוי לפני המקום.

המחלוקת מטריחה גופו של אדם, מכאבתו ומצערתו

ראה שהמחלוקת מטריחה גופו של אדם, מכאבתו ומצערתו, וכיון שכועס, כבדים עליו אבריו ועז פניו ישונה, וחלאים באים עליו כנודע, דהמפורסמות אינן צריכות ראייה, אך העומד בשלום, דבורו בנחת, מעשיו בהשקט, שמח וטוב לב, פניו מאירות מדומה כישן בבטחה, חייו חיים ערבים ומתוקים, ועובד לבוראו כי אין לו מניעה מלעבדו.

השטן מצוי במחלוקת, להגדילו לבעור כאש, ולאכול מנפש עד בשר

ואל יקל בעיניך אפילו מחלוקת קטנה, משום שהשטן מצוי במחלוקת להגדילו לבעור כאש ולאכול מנפש עד בשר, כדאמרין בדיני ממונות (פנהדרין ז' א') אמר רב הונא: האי תגרא דמיא לצינורא דבדקא דמיא, כשהנהר גדול פעמים יוצא לשדות שעל אנפיו, ואם אינו סותמו מיד הולך ומרחיב ואינו יכול לסותמו, כיון דרַוַח רוח, ובגיטין (ג"ב א') הנהו בי תרי דאגרי בהו שטן, כל בי שמשי הוו קא מינצו בהדי הדדי, אקלע רבי מאיר להתם, עכבינהו תלתא בי שמשי עד דעבד להו שלמא, שמעיה דקאמר: וי דאפקיה רבי מאיר לההוא גברא מביתיה, פרוש שמע לשטן דקאמר וי דאפקיה מביתיה, ראה בעיניך, שהמחלוקת מתגלה עד שהשטן עושה חזקה שם, עד שמגדילו להרוג נפש, לכן אין להקל אפילו על מחלוקת קלה, וצריך לבטלה מיד ולשום שלום במקומה.

והנה מחלוקת: **מ'** – כי בתחלה יש רק פתח קטן למטה, **ח'** – אח"כ הפתח פתוח לגמרי, **ל'** – אח"כ אש גדולה עד לשמים, אח"כ **ק'** – יורד לתהום, ולבסוף **ת'** – יש מעמד עם שתי רגלים, ואות **ו'** היא המטה של המחלוקת.

יברח אדם מהכעס שהוא שורש המחלוקת וידבק בשלום, ששמו של הקב"ה נקרא שלום, וכסא דוד יכון בשלום, וירושלים תתבשר בשלום, ובזה יהיה שלם לפני הקב"ה, שלם בגופו, שלם בנפשו, ובזה נפשו תהיה צרורה בצרור החיים, הלא תראה שלם באותיות שלום, ונשאר וו שהוא עין החיים, לומר על ידי השלום תהיה שלם ותדבק בעין החיים שהוא הוו.

כאן במחלוקת קרח אפילו תינוקות נבלעו באדמה

כתב בספר קול יהודה למו"ר ראש הישיבה הגאון הגדול רבי יהודה צדקה וצ"ל: הנה בפרשה זו לומדים כמה צריכים להתרחק ממחלוקת עד קצה האחרון, כי על כל העבירות בית דין של מעלה לא מענישים עד גיל עשרים, ובית דין של מטה מענישים משנת שלוש עשרה, ואילו כאן במחלוקת קרח אפילו תינוקות בני יומן נבלעו באדמה שנאמר הם ונשיהם וטפם נענשו, מכאן שקשה המחלוקת. וצריכים להבין, למה באמת נענשו הקטנים, מה חטאו? אמנם נראה להסביר, שכך היא המחלוקת, כשאומרים לבעלי המחלוקת מה יצא לך מזה, הוא עונה אם לי לא יצא, אבל תהיה תועלת לבני אחרי, והעיקר לעשות מחלוקת עבור שסוף סוף יתגלה הצדק לפי דעתו, ויהנו בני, או דור אחר, וזו לא הסיבה

העיקרית, רק מוצא מקום להתלות בו ולעשות מחלוקת, ולזה באה התורה וסתמה הפרצה הזאת שגם לבניו לא יצא כלום ואפילו לתינוקות, כדי להרתיע אותם שלא ישתתפו במחלוקת. על כל פנים רואים מכאן, כמה קשה המחלוקת וכמה צריכים להזהר בה, ואם כוונתו לשם שמים אל יסמוך על דעתו, שמא הוא טועה ואז לאבדון יוכל, אלא יתיעץ עם גדולים שאין להם ענין בנושא ואז פעולתו לשם שמים וצריך זהירות מרובה וה' ישמור. ורצה הי"ת שיחרט בלבבות עם ישראל גנות המחלוקת, ולכן נשאר חיים ולא מתו כי אם היו מתים, הרי גזירה שהמת משתכח מהלב.

הורידם חיים לתוככי עמקי האדמה, שאז לא ישתכחו מן הלב כשאר מתים, יכירו וידעו כל באי עולם מה עלה בגורל בעלי מחלוקת

הנה, עונשם של קרח ועדתו היה ב'בריאה חדשה' – שפצתה האדמה את פיה ונבלעו בה 'חיים שאולה' – עונש שלפניו לא היה כמוהו ולאחריו לא יהיה כן, והרי אין הקב"ה עושה נסים שלא לצורך ומדוע שיידד הקב"ה מערכות בריאת שמים וארץ ולא המיתם בשאר מיתות בדרך העולם. אלא ביאורו, שלא רצה הקב"ה להמיתם בכל מיתה אחרת, כי 'גזירה על המת שישתכח מן הלב' (ברכות נח:), וכאן רצה הקב"ה שאלו לא ישתכחו לעולם מלבם של בני ישראל, כדי שיוזכרו היטב בגנות וחומר מחלוקת, על כן הורידם חיים לתוככי עמקי האדמה, שאז לא ישתכחו מן הלב כשאר מתים, אלא לנצח נצחים יכירו וידעו כל באי עולם מה עלה בגורל בעלי מחלוקת.

רעת המחלוקת ותוצאותיה

היה זה באותם ימי השכות כאשר כלל ישראל היה כמרקחה במחלוקת שבין הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ והגה"ק רבי יעקב עמדין ז"ע, עשה אחד ממקורבי היעב"ץ ברית מילה לבנו וכיבדו בסנדקאות, לאחר הברית רצה להחניף לרבו לכן ביקש ממנו ברכה שיגדל בנו להיות להיפך מהרבי ר' יהונתן, ונענע לו רבי יעקב עמדין בראשו.

דבריו נתקיימו במלואם. וברבות הימים השתמד אותו רך הנימול, חטא והחטיא את הרבים בכתבו ספרי שמד וכפירה והפיצם בישראל, רח"ל. וכאשר באו רבנים וגדולי תורה להתחנן לפניו שיפסיק ממעשיו הרעים ויחזור בתשובה, השיב להם כשהרהורי הרטה עלו בלבם, שהוא אנוס במעשיו ואינו אשם במצבו, שהרי ברכו היעב"ץ שיגדל להיות להיפך מהר"ר יהונתן ודבריו נתקיימו במלואם. אך בסוף ימיו עשה תשובה.

וכידוע שלבסוף ב' הרבנים הנ"ל עשו שלום ביניהם, אמנם העסקנים שליבו את אש המחלוקת המשיכו, וכל צד השב שהוא צודק.

ומסופר על החסיד הקדוש ר' שלומקא מזוויל שתמיד היו אצלו התולים והיה עוזב אותם שיעלו על השולחן ויאכלו, והנה קרא פעם ובאו שתי קבוצות של התולים, אלו עומדות בצד זה של השולחן ואלו בצד זה, והיו רבות וצועקות אחת על השניה, ובקשו ממנו הרבנית והחסידים שיוציא אותן, ואז הרב פתח פיו ואמר ששתי קבוצות של התולים הללו הן גלגול של אותם עסקנים שליבו את המחלוקת, אחד מצד רבי יהונתן אייבשיץ ואחד מצד הרב יעקב עמדין ובאו אלי שאבקש תיקון עבורם כי הם סובלים סבל נורא ואיום.

שמאי והלל הם כנגד משה ואהרן

איזוהי מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי (אבות ה, יז)

ובתב האר"י ז"ל ששמאי והלל הם כנגד משה ואהרן.

משה בבחינת שמאי מידת הדין, ונרמז בפס' "לא איש דברים אנכי" סופי תיבות שמאי.

ואהרן בחינת הלל מידת השלום, ונרמז בפס' "הוא יהיה לך לפה" ר"ת הילל (כדעת הסובר בשו"ע אבן העזר סימן קכט, כה. שם הילל נכתב מלא).

לפי"ז מובן למה דווקא הלל אומר "הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום"... כי היתה לו בחינה של אהרן.

שמואל זכה לשתי המידות, גם אמת וגם שלום, כדברי הפס' (שמואל ב, מ) "והנער שמואל הולך וגדל וטוב גם עם ה' וגם עם אנשים" לכן נאמר על שמואל שהיה שקול כמשה ואהרן, דהיה לו את שתי המעלות.

על ידי המחלוקת, השכינה מסתלקת ונעשה ח"ו באותו מקום ביתו של השמן

באחת משיחותיו אמר פעם מרן הגאון רבי חיים שמואלביץ ראש ישיבת מיר, צא וראה עד כמה קשה המחלוקת, ראו עינינו כמה ישיבות קדושות אשר החזיקו מעמד במצבים קשים ביותר, ולא נחרבו אלא על ידי המחלוקת. בית המדרש הריהו מקדש מעט שהשכינה שורה שם ואין לקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, (ברכות ה) אבל על ידי המחלוקת, השכינה מסתלקת ונעשה ח"ו ביתו של השמן.

והיפוכה של המחלוקת הרי הם השלום והאחדות, שעל ידם זכו ישראל לקבלת התורה, כדאיתא במסכת דרך ארץ זוטא: הואיל ושנאו ישראל המחלוקת ואהבו את השלום, הגיעה השעה שאתן להם את תורתך.

כל מי שעושה מריבה על ת"ח כאלו עשה מריבה על מי שאמר והיה העולם שנאמר "הוא דתן ואבירם" קראם עם אשר הצו על משה ואהרן בעדת קרח בהצותם על ה', ויודעים דתן ואבירם במשה ואהרן שהם כשרים ובני עולם הבא ועמדו עליהם להורגם, יודעים דואג ואחיתופל בדוד מלך ישראל שכשר היה וכן עולם הבא הוא ועמדו עליו להרגו בלשונם.

"בוטח בעושרו" זה קרח, "ובעלה צדיקים יפריחו" זה משה ואהרן וסנהדרין שלו. "כבוד חכמים ינחלו" (משלי ג' לה) זה אהרן ובניו שנתבסמה להם הכהונה "וכסילים מרים קלון" זה קרח ועדתו.

פעם התלקחה מחלוקת בישיבה בראדן בקשר למשגיח הישיבה, מחצית הישיבה עמדו לצידו, והמחצית השניה התנגדו לו

בספר שיחות התפין חיים מספר בנו של הח"ח ע"ה סיפור דומה על מניעת מחלוקת, פעם התלקחה מחלוקת בישיבה בראדן בקשר למשגיח הישיבה, מחצית הישיבה עמדו לצידו, והמחצית השניה התנגדו לו, בכדי להכריע בין הצדדים הושיבו בי"ד שהיה מורכב מטובי הלמדנים, בתחילה העלימו ענין זה מהח"ח, אך מאוחר יותר כשנודע לו הדבר היתה לו עגמת נפש גדולה, הוא נכנס לישיבה ודיבר כשעתיים במרירות נפש על עון המחלוקת, בין הדברים אמר: הרמב"ם פוסק בהלכות דעות שכת מספרי ל"שוח"ר אין להם חלק לעוה"ב, ובספרי על הלכות ל"שוח"ר השמטתי את ההלכה הזו בכוונה תחילה, כי לא רציתי להביא דברים כה חריפים בספרי, אבל גם אם לא העתקתי דין זה, סוף סוף הלכה היא.

מובא בגמרא (סנהדרין קד, ב) שאנשי כנה"ג התאספו וביקשו לְמנות את שלמה המלך בין אלה שאין להם חלק לעוה"ב [מפני שבמלכים (א' יא, ו) כתיב עליו ויעש שלמה הרע בעיני ה', תנחומא (מצורע א)], עודם מדברים בענין זה באה דמות דיוקנו של דוד לפניהם ולא השגיחו עליה, באה אש מן השמים ולהכה את הספסלים אשר ישבו עליהם וגם לא השגיחו עליה, ולמרות שראו אות שאין מסכימים עמם בשמים לא השגיחו בכך והתקבצו שוב להוציא את החלטתם לפועל, וגם בפעם הזאת עכבו אותם מן השמים ע"י בת קול, עיי"ש.

ויש לתמוה, מה איכפת להם בשמים מהחלטות בני אדם עד שראו להפריע להם בדיוניהם. אלא האמת היא שמיום שניתנה התורה לבני אדם נמסרה הרשות לבי"ד של מטה, וכפי שמחליטים בבי"ד של מטה מקיימים בבי"ד של מעלה, ואם ח"ו היו פוסקים בבי"ד של מטה שאין לשלמה המלך חלק לעוה"ב לא היו יכולים להכניסו לשם.

כך, אמר הח"ח בנידון שלנו, כל אחד מבעלי המחלוקת חושב, אני פועל למען האמת, ומכיון שאני בן תורה ומתייגע בלימודי בודאי לא ידחוני מהעוה"ב, אמנם דעו לכם! אם הרמב"ם פוסק דין להלכה, לא יועילו בעוה"ב שום עצות וזכות רח"ל.

עם סיום דבריו הסתלק הח"ח מהמקום ולא היה מוכן להשתתף בדיוניהם. לאחר זמן כאשר המחלוקת לא שקמה, לחש הח"ח באזנו של המשגיח כי למען קיום הישיבה יעתיק את מקומו לישיבה אחרת.

קשה לאדם שלא עובד על מדותיו לראות שחברו מצליח

מסופר, כי חקרו החוקרים המבינים בתורת הנפש, וכך שאלו לרבים, הנה נצרך אתה בכדי חיותך סך מאה אלף דולר לשנה תמימה, עתה, אנא ממך, אמור לנו כמה אתה הפין יותר שינתן לך בוודאות סך מאה וחמשים אלף דולר מידי שנה, ולכל אחד מחברך יינתן סך של מאתיים אלף, אמנם עדיין יהיה לך מותר בשכרך חמשים אלף בכל שנה, או שהיית רוצה שניתן לך חמשים אלף בשנה ובוה יחסר מלחמך בכל שנה סך של חמשים אלף, אלא שלכל חבריך ניתן רק שלושים אלף – ותגדל על חבריך בעשרים אלף... רובא האנשים ענו – שהם מעדיפים לקבל רק חמשים – העיקר שלא יהיה לחבריהם יותר מהם...

בדרך הלצה מסופר, פעם ישב יהודי והתענג על סעודה דשנה כסעודת שלמה בשעתו, כשעמדה עדיין מנת הדגים שהגישו לפניו, בא אחד מידידיו וסיפר לו כי פלוני בן פלוני חלה והרי הוא נוטה למות, נאנח האוכל אוי, אוי, והמשיך להתענג על מאכלו ומשקהו, בהגיעו למרק התייצב בפניו אחר מחבריו, ויחדשות' בפיו אודות אחד מן החבורה שמת ל"ע בצעירותו, שוב נאנח האיש וגנחוי גנח ואף ילולי ליל – על השבר הגדול שנשארה אלמנה המטופלת בעשרה יתומים קטנים, אך כל זאת לא מנע מאתו להמשיך ביתר שאת ויתר עז לאכול ולשתות כידו הרחבה והנדיבה, אך, עתה אירע הקשה מכל – בעת שהחזיק כבר את היבשר' בין שיניו, אתא ובא אליו מאן דהו, ואמר לו בינשימה אחת,

השמעת... פלוני ידידינו זכה בהגדלת הלוחם סך עשרה מליון דולר... נודעק האוכל, מי... מה... ומאז איבד כל 'מעם' במאכלו, ואפילו להביט על האוכל הערב הלז כבר לא מסוגל... והמבין יבין ויתבונן אם אינו דומה עכ"פ במקצת לזה המסכן.

תושבי העיר ואלפי הבאים לחצרו של הרב העריצו את השותק, כולם הכירו את פינתו בבית המדרש

לפני כמה עשרות שנים, בתקופה שלפני מלחמת העולם הראשונה, באותה תקופה זרחה שמשו של הרב הקדוש רבי ישראל זצ"ל אלפי חסידים נהרו אליו ליהנות מהאור הגדול בהנהגותיו ודרכיו הקדושים, חסידים ואנשי מעשה אף קבעו את מקום מושבם בבית מדרשו לתורה ולתפילה סמוך ונראה לרב תמידים כסדרן. בין היושבים בחצרו של הרב הסתובב לו יהודי אשר קנה לו את השם: השותק, יהודי זה הגיע לשנתו השבעים לאחר תקופה של שלושים ושתיים שנות שתיקה.

תושבי העיר ואלפי הבאים לחצרו של הרב העריצו את השותק, כולם הכירו את פינתו בבית המדרש, שם שפך את צקון לחשו בעת תפילתו, שם הרים את קולו כארי בעת לימודיו, אבל כל זה היה בינו לבין קונו, אך כמנע עם אנשים שם עצמו כאילם רק סימן בידו את תשובתו, ליצני החצר היו אומרים שהוא שותק בשבעים לשון. פרחי החסידים אף המרו ביניהם מי יצליח לדובבו, הם ניסו בכל מיני ערמות להכשילו, אבל השותק היה חזק מהם והמשיך בנבונה את שתיקתו.

ידועה האמירה מאחד מגדולי הצדיקים שהיה ממעט בדיבורו: כאשר אני מתעייף משתיקתי, אני נח וממשיך בשתיקתי, אצל מיודעינו השותק קלעה אימרה זו להתנהגותו.

שתיקתו הפליאה את הכל, עד שסיפרו בחצר הרבי, שפעם אירע בפורים כטוב לב הרב של פורים, השקה את השותק ביין מיושן, באמרו הפעם אראה את מופתי לפני קהל ועדה האיך אילם זה ידבר, אבל מה נשתוממו החסידים בראותם כי נכנס יין ולא יצא הסוד.

עם הזמן גדלה ההערצה אליו בחצר הרב, השותק הלך ונתעלה והודרך, ועבד את בוראו בכל כוחותיו, כל רגע ביומו היה מוקדש לעבודת הבורא, סדר יומו החל לאחר שינה הטובה על גבי ספסל בבית המדרש, קם בשעת חצות כארי, לערוך תיקון חצות בבכיות עצומות על גלות השכינה, לאחר מכן איך לנהר למבילה ומיד לאחריה החל בלימודיו עד למחרת בערב, ברוב הימים היה שרוי בתענית וסינופים, וכך עלה ונתגלה עד להיותו איש מורם מעם.

שנים עברו, הגיעה תקופת מלחמת העולם הראשונה, הרב ופמליתו עזבו את החצר, מאימת הצבא הרוסי שכבש את העיר, מפקד הצבא אף איוה לו את החצר של הרב ומשם ניהל את גודויו, אבל פלא הדבר שאותו יהודי מיודעינו השותק מצא חן בעיניו והמשיך את עבודתו בבית המדרש כמימים ימימה, הקצין אף הוציא הוראה לחייליו שבל יהין אחד מהם לנגוע בו לרעה. יהודי העיר, באותם הימים לאחר שהרב עזב את העיר החלו לפנות אליו בכל מצוקותיהם, הם היו נכנסים לבית המדרש ומסרו בקשותיהם על גבי הכתב, והשותק היה מתפלל עליהם לרפואה שלמה ולישועה ולברכה, והיה השותק משען ליהודי המקום כאדמו"ר לכל דבר. אך את סודו לא הצליח אף אחד לפענת, באי החצר אף ידעו לספר שהרבי יודע, אך הרבי נצר את פיו, והיה הדבר נסתר ונעלם מהם. הגיע היום בו הרגיש השותק שכוחותיו הולכים ואוזלים, ומתקרב יום פקודתו, בו יחזיר את נשמתו השמימה, וישלח לקרוא לרב העיר ולחשובי הקהל למטתו, נרעשים ונדהמים עמדו מסביב למטתו וציפו למוצא פיו.

ויפתח השותק את פיו ויאמר, הנני הולך לעזוב אל העולם ובואו ואספר לכם סיבת שתיקתי במשך ל"ב שנים, וזאת אבקש מכם הודיעו לקרובי בוויילנא על פטירתתי, עד כה היה לי קשר מכתבים אתם, והם היו שולחים כסף למחיתתי. נרעשים ונפתחים מדיבורו המשיכו לשמוע את סיפורו האישי: מחשובי בעלי הבתים בוויילנא הייתי, ניהלתי חנות בגדים אשר הכניסה לי פרנסה בכבוד וריוח, ויהי היום נפל דין ודברים ביני לבין אשתי ע"ה, בעסקי החנות, כל אחד התעקש על דרכו עד שעלה הכעס בלבי וקללתי אותה שתשרף, רח"ל. למעשה נשתתקה המריבה ביננו מיד, וחזרה השלווה אל ביתינו, ומעשה המריבה נשכח כאילו לא היתה, אבל לאחר כמה ימים אירע הדבר, אשתי ע"ה ירדה למרתף הסחורות עם נר בידה, בפתח המרתף היתה מונחת לה חבית של נפט, החבית נתפסה מהאש של הנר, עד שכל המרתף היה למאכולת אש, האשה לא עלינו לא הספיקה לברוח ונשרפה רח"ל. מעשה זה שבר את לבי ולא נתן מנוח לנפשי, ביודעי שבגללי פקד לה אסון מר זה, והיות שמנעורי היה לי שייכות לבית הרב, קמתי מיד לאחר השבעה והגעתי הנה, נכנסתי לרב, סיים השותק את סיפורו נפלתי לפניו בבכיות ובקשתי שיורני דרך תשובה, הרב הזדעזע עד עומק נפשו, ובשברון לבו נאנח ואמר: יהודי שיש לו פה פתוח עליו לשותק. מיד קבלתי על עצמי את גדר התשובה, כתבתי מכתב

לבני משפחתי כי הנני נשאר כאן ואיני חוזר יותר לוויילנא, ועכשיו רבותי, ביקש השותק, אני תקוה שתשובתי תתקבל אבל ספרו זאת בעולם למען ידעו מה גודל רעת הקללה, וביותר שמוציאים אותה בעת כעס, בזה סיים השותק את סיפור חייו אשר היה שמיר ונעלם כל עת ישיבתו בעיר, לאחר מכן החל לומר את הוידוי, והחזיר את נשמתו המהורה ליוצרה, בהלוויה רבת המשתתפים של יהודי העיר והסביבה, ספד לו רב העיר, וסיפר את המעשה ברבים למען ישמעו וייראו.

מעשה נורא עם ר' אהרון כהן חתמו של הח"ח כמה צריך לברוח מהמחלוקת

סיפר אחד ממקורביו של מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, לפני שנים רבות נודמנתי לביתו של הגרש"ז א, ולנגד עיני נגלה מראה מחריד – קבוצת אברכים גוערים בכבוד הרב ומטיחים בו בעזות מצח והיה הגרש"ז יושב ושומע דבריהם בקור רוח ובפנים שוחקות כאילו לא היה כאן כלל דיבורים נוקבים כנגדו... אחר שיצאו האברכים מביתו שאלתי, 'למדנו רבנו', מאין לכם כוחות ותעצומות הנפש כגון דא, השיב לי הרב בנועם שיחו כהרגלו, אספר לך מעשה שאירע בימי נערוטי בשכונת 'שערי חסד' בה גדלתי (עד סוף ימיו) וממנה תבין דעת.

ביום מן הימים באה הבשורה לתושבי השכונה שהגאון רבי אהרן כהן זצ"ל חתנו של החפ"ץ חיים זצ"ל עלה להשתקע בארץ הקודש, והנה הוא קובע מקום מגוריו בשכונתנו. הדבר עורר התרגשות גדולה בקרב הצבור, ומיד הכינו לכבודו דירה ראויה לשמה, ואף כל חפצו וצרכיו העמידו לרשותו למען יוכל לשבת על התורה ועל העבודה בנחת, ואכן, רבי אהרן קבע מושבו בדירה זאת ותרב השמחה ב'שערי חסד'. עברו כמה חדשים והנה 'הילד איננו' – רבי אהרן נעלם מעיני כל, מקומו בבית הכנסת נפקד, ואף ברחובות העיר לא ראוהו. משעברו כך כמה ימים החליטו 'שובי הקהל' ללכת אחריו ולחפש, תחילה ניגשו לביתו נקשו על שערי, אך 'אין קול ואין עונה, מכיוון שכן ניסו לפתוח את הדלת והנה היא נפתחה... והבית ריקם מתושביו וחפציו. אף השכנים לא ידעו מאומה מפשר התעלומה, בלית ברירה הוכרו בבית הכנסת שכל היודע אודות רבי אהרן יבוא ויודיע. עד שנגלה עליהם זקן אחד וסיפר כמסיח לפי תומו שראה את רבי אהרן יוצא מן השכונה לפני כשבוע עם כל ממלטליו בעגלה לעבר העיר יפו... הדבר יצא מפי הזקן לפני העם מלאו תמיהה ופליאה על מה ולמה עשה רבי אהרן כדבר הזה והרי כל מחסורו מילאנו בשלימות שיגרו בני השכונה משלחת ליפו לביתו של רבי אהרן, והוא קיבלם בסבר פנים יפות כשהוא מודה להם על כל החסדים שגמלו עמו... ובנוגע לעזיבתו בפתע פתאום – מבלי להודיע מאומה סיפר להם דברים כהווייתן.

כשבאתי להיפרד מחותני לרגל עלותי לארץ ישראל, העליתי לפניו שאלתי 'איה אקבע מקום מושבי בירושלים או בצפת, או שמא בחברון או ביפו, השיב לי חותני, אין כל כך נפק"מ היכן תדור, אך זאת אבקשך, אנא, הבטח לי בתקיעת כף, ממקום המחלוקת – ברח במהירות... לעולם אל תציג את כף רגלך במקום שיש בו מחלוקת, ואם ח"ו נקלעת למקום כזה, שא רגלך וברח משם... ואכן, כפי בקשתו הבטחתי כן לחותני בתקיעת כף ונפרדתי ממנו מתוך התרגשות עצומה ודמעות. לאחרונה נתעוררה מחלוקת בשכונתכם 'שערי חסד' אודות ה'גבאות' בביהכ"ג, ומכיוון שכה חמור היה הדבר בעיני חותני עד שנמל ממני 'תקיעת כף' על כך, נאלצתי לעזוב את המקום במהירות עצומה, ואפילו לשהות כדי פרידה מבני השכונה לא היה סיפק בידי.

המשיך הגרש"ז, כשהזרו בני המשלחת סיפרו לכל את תשובתו של רבי אהרן, ומכיוון שהייתי אז נער צעיר לימים עשו עלי הדברים רושם כביר למאד, והחלטתי בהחלטה חזקה, שלעולם לא אתקרב לענין שיש בו מחלוקת. מעתה תבין היאך שתקתי לאברכים אלו שגערו בי ותקפו אותי, כי קבלה בידי משנות קדם שלא להיגרר אחר 'וויכוחים'. ומכאן נלמד יסוד גדול לענייני הינוך הבנים, כי אם יברח האב ממחלוקת אוי יחקק חומר הדבר בלב ילדיו, וממילא אף הם ינהגו כך ברבות הימים.

קרח שרצה להיות הכהן הגדול במקום אהרן, רצה בעצם להגביר את הלויים, ששורשם הוא דין, על הכהנים, ששורשם הוא חסד

בספר "עמודיה שבעה" מבאר עומק מחלוקת קורח, כפי שמביא הזוהר הקדוש (קרח קעה): "בא וראה, אהרן הכהן הוא ימין, והלויים הם שמאל, וקרח שרצה להחליף בין ימין לשמאל, על כך נענש". ומסביר הרב את כוונת הזוהר, ואומר: ידוע שהכהנים הם מצד החסד, ולכן הם תלויים כביכול בימינו של הקב"ה, שהוא חסד. ואלו הלויים, הם מצד הדין, ולכן הם תלויים כביכול בשמאלו של הקב"ה, שהיא מידת הדין.

והנה, ידוע מה שדרשו חז"ל על הפסוק "בראשית ברא אלהים..." שבתחילה עלה במחשבה של הקב"ה לברוא את העולם במידת הדין, ראה שאין העולם יכול להתקיים, הקדים את מידת הרחמים ושיתף אותה עם מידת הדין שנאמר: "ביום עשות ה' (חסד) אלהים (דין) ארץ ושמים". וזה מה שכתוב בתהלים "כי אמרתי עולם חסד יבנה", שצריך להגביר את צד החסד – הרחמים שהם ימין, על צד שמאל שהוא דין – כי רק כך העולם יכול להתקיים. וזהו גם "בדבר

ה' שמים נעשו" – "בדב"ר" ראשי תיבות במידת דין במידת רחמים, דהיינו על ידי שתי מידות אלו, מנהיג הקב"ה את עולמו.

אם כן, קרה שרצה להיות הכהן הגדול במקום אהרן, רצה בעצם להגביר את הלויים, ששורשם הוא דין, על הכהנים, ששורשם הוא חסד, ולמעשה רצה להפוך ימין לשמאל ושמאל לימין, ונמצא בזה שהיה מחריב את העולם, שהרי אין העולם יכול להתקיים אלא על ידי התגברות מידת החסד על מידת הדין.

וצריכים להבין: וכי קרה שהיה חכם גדול, לא ידע שאין העולם יכול להתקיים כי אם בהתגברות החסד על הדין, אומר על כך ה"אמרי יוסף", על פי המבואר בדברי האריז"ל הקדוש: לעתיד לבוא, בבוא משיח צדקנו, יתבטל היצר הרע, ולא יהיה צורך בהנהגת החסד בעולמנו, ולכן יתהפכו היוצרות, ומידת הדין תשלוט על מידת החסד. ולכן לעתיד לבוא תהיה ההלכה כבית שמאי המחמירים, שמידתם דין. שהרי אז כשיתבטל היצר הרע, לא נצטרך למידת החסד, וכולם יזכו לטובו הגדול של ה' יתברך, למרות מידת הדין שתשלוט בעולם. אומר ה"אמרי יוסף", כי בזה טעה קרה שחשב שכבר הגיע העולם לתיקונו, ולכן צריך שמידת הדין תשלוט על מידת החסד. ואם כן, קרה שהוא לוי ומידתו היא דין, הוא צריך להיות הכהן הגדול ואהרן שמידתו חסד, צריך להיות לוי. אלא שכאמור קרה טעה בחישובו, כי עדיין לא הגיע זמן התיקון השלם.

ובספר "אורה של תורה" כתב בשם האריז"ל, כי תכלית בריאת העולם היא לברר להוציא ולהעלות את רפ"ח [288] הניצוצות הקדושים שנפלו לתוך הטומאה. דבר זה נרמז בפסוק "ורוח אלהים מרחפת על פני המים" – "מרחפת" אותיות מ"ת רפ"ח, כיון שנפילת ניצוצות הקדושה בתוך הטומאה נחשבת כמיתה לגביהם. ולכן תכלית עבודת ישראל בעולם הזה היא להעלות את אותם רפ"ח ניצוצות, ששבויים בתוך הטומאה, ורק כשיגמר בירור זה, תהיה הגאולה השלימה במהרה בימינו.

"אמר רבי לוי, ברב בישר ברב בשרוהו" "רב לכם בני לוי" – רק ר"ב ניצוצות הוציאו ממצרים, ולכן עדיין לא הגיע זמן הגאולה השלימה

על הכתוב הזה, מצינו בנמרא (סוטה יג) "אמר רבי לוי, ברב בישר ברב בשרוהו", כלומר, כשם שמשם בישר לקורח ועדתו "רב לכם בני לוי" – כך בישר הקב"ה למשה, כשהתחנן להכנס לארץ – רב לך אל תוסף דבר אלי בדבר הזה. ותמהו המפרשים, הלא מה שאמר משה רב לכם בני לוי, היה כדי להשתיק את המחלוקת הקשה של קרח ועדתו, האם על כך מגיע לו עונש, ועוד כל כך גדול.

והתירוץ לזה הוא כי הנה נודע, שכאשר יצאו ישראל ממצרים, הם העלו משם "רב" [202] ניצוצות של קדושה מתוך אותם רפ"ח, ודבר זה נרמז בפסוק: וגם ערב "רב" עלה אתם, כלומר רב ניצוצות של קדושה, שהיו מעורבים ושקועים בתוך הטומאה במצרים, עלו עם בני ישראל.

נמצא אם כן, שנשארו עוד פ"ו [86] ניצוצות שהיה על בני ישראל לתקן, וזה שרצה לתקן משה רבנו בכתוב "ומשה עלה אל האלהים" "אלהים" בנימטריא פ"ו, לרמוז שמשם עלה לתקן פ"ו הניצוצות.

והנה, כפי שאמרנו, קרה טעה וחשב שהגיע זמן התיקון השלם, ותוקנו כל הרפ"ח ניצוצות, ולכן צריכה לשלוט מידת הדין, והוא צריך להיות כהן גדול. על כך ענה לו משה ברמז "רב לכם בני לוי" – רק ר"ב ניצוצות הוציאו ממצרים, ולכן עדיין לא הגיע זמן הגאולה השלימה.

משה רצה להכנס לארץ, משום שראה שיהיו הרבה מחלוקות בתורה שבעל פה כמו בין הלל ושמאי, "משה" ר"ת מ'חלוקת ש'מאי ה'לל

וכותב ה"מגלה עמוקות" (אופן עדי), משה רצה להכנס לארץ, משום שראה בהר סיני שיהיו הרבה מחלוקות בתורה שבעל פה כמו בין הלל ושמאי, כפי שנרמז במשנה "משה קבל תורה מסיני" – "משה" ראשי תיבות ישר והפוך: מחלוקת שמאי הלל, הכל שמעו מסיני. לכן התפלל שיזכה להכנס לארץ, ובזכות קדושת הארץ יוכל להרבות דעת תורה וכך לבטל מחלוקת שמאי והלל, שהרי לעתיד לבוא תהיה הלכה כבית שמאי. על כך אמר לו הקב"ה "רב לך" – שעדיין לא הגיע זמן הגאולה. וזהו שאמרו חז"ל "ברב בישר ברב בשרוהו", הכוונה כמו שמשם בישר לבני לוי שטרם הגיעה שעת הגאולה השלימה, וכך בישר לו הקב"ה "רב לך", שעדיין לא הגיעה עת הגאולה השלימה, ולכן "רב" – במידת רחמים – שהעולם עדיין צריך להנהגת מידת רחמים.

עוד טעם שרצה להכנס לארץ ישראל לבטל עונש הרשעים בניהנם בזכות עסק התורה

ומגלה לנו ה"מגלה עמוקות", שמשם רבנו ביקש להכנס לארץ, כדי לבטל את עונש הרשעים בניהנם. שכן, מבאר הזוהר הקדוש, שבכל יום, כאשר מתפללים ישראל שלוש תפילות, יש לרשעים מנוחה בניהנם שעה וחצי בכל תפילה,

שזהו שיעור תפילה בכוונות, וא"כ, יש לרשעים בכל יום ארבע שעות וחצי, מנוחה מאש הגהינם. והנה, כאשר נחבר שיעור זה במשך ימי השבוע, נקבל עשרים ושבע שעות, וכאשר נוסף עשרים וארבע שעות של יום השבת, נקבל 51 שעות. ועל כך התפלל משה רבנו אעברה "נא" ואראה את הארץ הטובה. ביקש משה רוצה אני להכנס לארץ לבטל לגמרי את משפט הרשעים, ואמר לה' יתברך "אעברה נא" מבקש אני להעביר את ה"נא" שעות מנוחה שיש לרשעים בגהינם, ולבטל לגמרי את דין הגהינם על ידי שאכנס לארץ "ואראה את הארץ הטובה", שבזכות עסק התורה בארץ ישראל, יתבטל לגמרי דין הרשעים בגהינם, כמו שיהיה לעתיד לבוא בגאולה הקרובה.

תיקן שלמה המלך מאה ושבעה עשר פסוקים בשיר השירים, כנגד אותן מאה ושבעה עשרה שעות שהרשעים נידונים בגהינם

בענין זה, ראוי להביא טעם נפלא שכתב ה"מעשה רוקח", על מה שתיקנו חז"ל לומר בכל ערב שבת שיר השירים, שיש בו מאה ושבעה עשר פסוקים בדיוק: ידוע שבכל שבעת ימי השבוע יש לרשעים נ"א שעות שבהם הם במנוחה. ומאחר שיש בכל ימי השבוע מאה ששים ושמונה שעות אם נסיר "נא" שעות, נקבל מאה ושבעה עשרה, שבהם נידונים הרשעים בגהינם. ולכן תיקן שלמה המלך מאה ושבעה עשר פסוקים בשיר השירים, כנגד אותן מאה ושבעה עשרה שעות שהרשעים נידונים בגהינם.

וע"פ דבריו הקדושים הללו שדרשו חז"ל (יבמות קט) בפסוק "הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה... מפחד בלילות" – מפחדה של הגהינם, הדומה ללילה... ומי שאומר שיר השירים בכוונה שלימה, ניצול מדינה של גהינם בכל שבוע קי"ז שעות.

כתב רבנו האר"י ז"ל, משה רבנו הוא גלגול הבל ותיקונו, ואילו נפש קין נתגלגלה במצרי שהרגו משה

ורוחו של קין נתגלגלה בקורח כי הרוח לא התגלגלה בגוי, ונשמתו של קין ביתרו חותן משה
כתב רבנו האר"י ז"ל, משה רבנו הוא גלגול הבל ותיקונו, ואילו נפש קין נתגלגלה במצרי שהרגו משה. ובנפש – תכלית אחיזת הקלי" ולכן משה שהיה אחיו, רצה לתקן את חלק הטוב של נפש קין אחיו המעורב ברע של המצרי, ולכן הרגו בשם המפורש ולא בחרב ואח"כ טמן אותו באדמה ודו"ק.

ורוחו של קין נתגלגלה בקורח כי הרוח לא התגלגלה בגוי, ונשמתו של קין ביתרו חותן משה ולכן לקח משה את צפורה בתו, שהיא גלגול תאומתו היתרה של הבל, וסימניך כי שבעתיים יוקם קין "יקם" ר"ת יתרו – סוד נשמה, קרח – רוח, מצרי – נפש.

תראה שמחלוקת קרח ועדתו הם כבר בענין קין והבל משרשים, ששם הגיעה המחלוקת לרצה
ובותב רבנו האר"י ז"ל כי הבל היה אמור לתקן 345 ניצוצות שהיו בנשמתו אך בגלל קוצר חייו וגם בגלל עונו שהציץ בשכינה, לא יכל לתקן אותם ותיקן רק 37 ניצוצות כמנין שמו – הבל, והשאר 308 לקחם קורח. והנה כשתסיר הבל ממשו, ישאר – קורח – 308. וע"י משה רבנו תוקנו כל 345 הניצוצות והיה כולו טוב כמ"ש ותרא אותו כי טוב הוא.

וא"כ כל עוד שהיה קרח מוכנע למשה היה יכול לתקן את אותם הניצוצות, אך כשהלקח על משה נתעברה בו הרוח של קין, ואש המחלוקת התפרצה ואז נאבד מן העולם, ותראה שמחלוקת קרח ועדתו הם כבר בענין קין והבל משרשים, ששם הגיעה המחלוקת לרצה.

ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו, רבותינו נחלקו על מה היתה מחלוקתם, י"א על עסקי שדה – זו אשה, כי קין נולד עם תאומה אחת והבל עם שתי תאומות. וי"א על איזה תחום יבנה ביהמ"ק שנמשל לשדה, וע"ז ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו. ולבסוף פתחה האדמה את פיה ובלעה את כל אשר לקורח בסוד "ארורה האדמה .. אשר פצתה את פיה" שהיה בימי קין, מדה כנגד מדה.

וכתוב בזוה"ק בהוא שעתא דאתקטיל מצרי נולד קרח ואתגלגל ביה.

"ויקח קרח" לקח מהעופרת של קין קינא המסאבותא והיותר טוב שבנשמתו לקח אהרן.

וכתוב בספרים הקדושים שהאדמה שבלעה את קורח ועדתו הוא המקום שהרג קין את הבל.

וכתב הרי"ח הטוב ב"אדרת אליהו" וז"ל הנה רבנו מורנו הרב חיים ויטאל זלה"ה זיע"א, כתב בשם רבנו האר"י זלה"ה זיע"א, על פסוק "כי שבעתים יקם קין" (בראשית ד, כד) וזה לשונו: גם דע כי ראשי תיבות "יקם" יתרו קרח מצרי, כי גם קרח היה משורש גלגול נשמת קין, ולכן נתקנא במשה שהוא הבל כנודע, ואמנם מצאנו שלשתם היו בדורו של משה, ואם כן איך שלשתם יחד נתגלגלו בדור אחד. אבל הענין הוא כי קין היה בו נפש, רוח, נשמה, ושלשתם נתגלגלו

באלו, כי הנפש שהיא יותר גרועה, להיותה נאחזת בזוהמת הנחש כנוצר לעיל בפרשת ויהי מקץ ימים, לכן נתגלגלה במצרי שהיה עכו"ם, כי הרע גובר על הטוב בבחינת נפש, כי שם תכלית אחיזת הקליפות, ולכן משה שהיה הבל, רצה לתקן את נפש קין אחיו, הטוב המעורב ברע של המצרי, ולכן לא הרגו בחרב כי אם בשם המפורש כנודע, והכוונה היתה לבררו מן הרע ולהעלותו אל הקדושה על ידי שם בן מ"ב, שאין דבר מתברר ועולה למעלה אלא בכח שם בן מ"ב כנוצר בפרשת עקב במצות נטילת ידים של המזון, ובאנא בכח שבקרבות תפלת שחרית, ובקבלת שבת עיין שם.

ורוחו של קין נתגלגלה בקרח ראש שבט לוי, כנוצר בזוהר כי הרוח לא נתגלגל בעכו"ם, ועם כל זה נתקנא במשה ונתקוטט עמו. ונשמתו של קין נתגלגלה ביתרו חותן משה, ולכן לקח משה את צפורה בתו כי אז נשלם תיקון קין, וכנוצר בתיקונים תיקון ס"ט דכד חזת חוה גלגוליה דקין ביתרו כדין אמרה "קניתי איש את ה'" (בראשית ה, א) דאז אתתקן. ונמצא כי ראשי תיבות "יקם קין" הם בסדרן מלמעלה למטה יתרו נשמה קרח רוח מצרי נפש.

ובשער ח' שער הגלגולים, נתבאר דרוש זה היטב, כי הרע שבנפש קין נתגלגל במצרי, והטוב שבה בקינן ומהללאל וכו'... כנוצר בס"ד פרשת תרומה, והרוח הרע שבקין נתגלגל בקרח בסוד ויקח קרח מקח רע לעצמו, והטוב שבו נתגלגל בשמואל הנביא בן בנו של קרח והנשמה של קין נתגלגלה ביתרו, ושם נתבאר כל הגלגולים הללו באורך, עד כאן לשונו (לשון) הקדוש זלה"ה זיע"א. נמצינו למדין, שרוח קין מצד הרע נתגלגל בקרח, וזוה אפסר לרמוז בס"ד עוד בשם קרח, כי "קרח" גימטריא צ"ד רו"ח, לרמוז שאין כל רוח קין נתגלגלה בו כי אם צד ממנה והוא צד הרע, כי בכל נפש, רוח, נשמה, יש צד טוב וצד רע, ובקרח נתגלגל צד אחד שברוח דוקא והוא צד הרע, אבל צד הטוב שברוח נתגלגל בשמואל הנביא עליו השלום, וכמו שכתב רבנו זלה"ה.

ויקח קרח – שלקח מקח רע לעצמו

כותב מו"ר בעל הבן איש חי בספרו אדרת אליהו פרשת קרח איתא בגמרא דסנהדרין, ויקח קרח – שלקח מקח רע לעצמו עכ"ל ע"ש ויובן בס"ד לפרש ע"ד שכתב רבנו שמשון מאוסטרופולי זיע"א בליקוטי שושנים וז"ל איתא במדרש פליאה תת"ן חדרים יש בגיהנם כמנין תכל"ת ובאלו החדרים צריך לילך אפי' צדיק גמור לתקן ולהעלות נשמות של רשעים כמבואר בזהר בכ"מ.

והנה כאשר בא נשמת הצדיק לתת"ן חדרים אינה צריכה לפחד מן המזיקין, כי תקי"ף חדרים אינם תוקפא דינא, ממילא הנשואים – ר"ע, וכשמם כן הם שהם רע ובאם היו הצדיקים הולכים שם בלא שמירה אזי היה יכול להיות שהיו ניווקין מגרדיני נימוסין פהירין, ואזי הולך מלאך אחר ושמו יהושע ובידו שעוה, וכותב על מצחו השם הנקרא "אתה", ואז אפילו הולכים באלו ר"ע חדרים אין שמן ואין פגע רע. ולדעתי ז"ם גילה לנו דוד הע"ה – גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע, רזא דמלתא גיא צלמות גימט' תקי"ף, ר"ל גם כי אלך בגיא צלמות – בתקי"ף חדרים מן תת"ן, שהם אינם תוקפא דינא, ממילא הנשואים ר"ע, מ"מ לא אירא ר"ע – מאותן ר"ע חדרים, כי אתה עמדי ר"ל השם של אתה עמדי, שכתוב על מצח הצדיק, ומי כותבו אהא מפרש – עמדי שבטך ומשענת המה ר"ת שעו"ה, ולמפרע ר"ת דהיינו – עמדי שבטך ומשענתך המה ינחמוני ר"ת יהושע שהוא כתבם. והענין פלא שהכל מרומז בקרא והאל יכפר בעדי עכ"ל זלה"ה ע"ש. המורם מכל האמור שהתת"ן חדרים שיש בגיהנם יש בהם ר"ע חדרים שהם קשים הרבה, כשמם כן הוא, והנה קרח שהיה תחילתו טוב ואח"כ סרה וחטא שנידון אז בכליה של גיהנם להיות שם כל ימיו, וכמ"ש רז"ל ע"פ בן לוי שנעשה לוויה בגיהנם וכו' לכן אתי שפיר כוונת רמז דבריהם ז"ל שאמרו שלקח מקח רע לעצמו כלומר גם הר"ע חדרים שהם קשים ומרים ביותר לקחם לעצמו דייקא, שיהיה הוא נידון בהם ולא בשביל לתקן ולהעלות נשמות של רשעים כאשר היה ראוי לו בן בעודו צדיק קודם שסרה וכאמור, אלא לקחם לצורך עצמו ממש. עכ"ל.

אבל אומר רבנו הארי" שיש לו חלק לעוה"ב כי הועיל לכל הדורות שלקחו ממנו מוסר שלא לעשות מחלוקת. ואומר הארי" ז"ש "צדיק כתמר יפרח" ס"ת קרח.

גלגולי דתן ואבירם בשני פרים בהר הכרמל

כתב הבעל שם טוב ז"ל על הפסוק וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם בני אליאב כי כל רשע שבעולם כדי שיחזור בתשובה צריך שישאר בנופו שורש אור קמן מניצוץ נשמתו, כי אפילו שיהיה בו שורש קמן בלבד, אבל יש בו לכדי להבעיר ממנו, וכשהוא רשע גמור כי לא נשאר בו שום ניצוץ כלל אזי מעלה נשמתו להדבק בשורש אביו שיש בו ניצוץ קדושה, וזוה מתעורר לשוב בתשובה שמאותו ניצוץ שורש קדושה וזוה מתעורר לשוב בתשובה. דוגמת תנור אש דאף שנכבו הגחלים מחטט באפר ומוציא ניצוץ אש וממנו מעביר מדורת אש. ולכן זהו שעשה משה רבנו ע"ה המצאה כי כשראה שלא היה בדתן ואבירם שום שורש ניצוץ קדושה, רצה למשוך להם ניצוץ מנשמת אביהם וזה אמרו

וישלח משה לקרוא לדתן ואבירם בני אליאב – להכריז עליהם שיקראו לדתן ואבירם בני אליאב, שבוה ימשוך ניצוץ קדוש מנשמת אביהם, ודתן ואבירם הבינו הדבר ואמרו לא נעלה שלא רצו לעלות אל מקום נשמת אביהם. וכתב האריז"ל בספר הליקוטים הפלא ופלא: "דע לך כי דתן ואבירם נתגלגלו בשני פרים שהקריבם אליהו ז"ל. עכ"ל. אחאב מקבץ את ארבע מאות וחמשים נביאי הבעל אוכלי שולחן איזבל אל הר הכרמל, מולם עומד אליהו הנביא לבדו וכל העם ניצב ורואה, "ויאמר אליהו אל העם אני נותרתי נביא לה' לבדי ונביאי הבעל ארבע מאות וחמשים איש, ויתנו לנו שנים פרים, ויבחרו להם את הפר האחד, וינתחוהו וישימו על העצים ואש לא ישימו ואני אעשה את הפר האחד ונתתי על העצים ואש לא אשים וקראתם בשם אלהיכם ואני אקרא בשם ה', והיה האלהים אשר יענה באש הוא האלהים ויען כל העם ויאמרו טוב הדבר. ויאמר אליהו לנביאי הבעל בחרו לכם הפר האחד ועשו ראשונה כי אתם הרבים וקראו בשם אלהיכם ואש לא תשימו. ויקחו את הפר אשר נתן להם".

מד"יק המדרש (במדבר כ"ג ט) וזת"ד: פעם כתוב "בחרו לכם הפר האחד" ואח"כ כתוב "ויקחו את הפר אשר נתן להם" אלא משאמר להם לבחור להם תחילה פר אחד מן השניים שהובאו לשם, נתנו עיניהם בפר שהם רוצים, וניגש האיש שלהם להביאו לשחיטה ולא יכול היה להוויזו, נתקבצו כל ארבע מאות וחמשים נביאי הבעל ולא יכלו להוויזו את רגליו מן הארץ. מה עשה אליהו, אמר לו לפר, לך עמהם. השיב לו הפר ואמר לו לעיני כל העם, אני וחברי יצאנו מבטן אחת (שהיו תאומים) מפרה אחת ונדלנו במרעה אחד, והוא עלה בחלקו של מקום להקריבו לשם שמים ושמו של הקב"ה מתקדש עליו, ואני עליתי הבעל להכעיס את בוראי. אמר לו אליהו, פר אל תירא, לך עמהם ואל ימצאו עליה וימנע קידוש ה' שאני מבקש לעשות, וכשם ששם ה' מתקדש ע"י הפר שעמי כך מתקדש עליך. אמר לו הפר לאליהו, וכך אתה מיעצני להעשות קרבן לע"ז מרצוני, שבועה נשבע אני שאיני זו מכאן עד שתמסרני בידם. וזה שנאמר: "ויקחו את הפר אשר נתן להם אליהו ויעשו" למרות שבתחילה אמר להם בחרו לכם הפר האחד.

וממשיך האריז"ל ומבאר "ודע כי דתן היה יותר ממותק מאבירם, ולכן הוא התגלגל בפר שעלה בגורל השם יתברך, אמנם אבירם שהיה יותר רשע לא עלה לשם ועלה בגורל הבעל, ולכן לא רצה להקרב עד שלחש אליהו באזנו ואמר לו, כשם שמתקדש ש"ש ע"י חברך כן יתקדש על ירך, ושמע ממנו ונתנו לנביאי הבעל ונשרפו שניהם, כמו שנשרפו (דתן ואבירם) בימי משרעה".

גלגולי און בן פלת ואשתו

און בן פלת שהיה האח של דתן ואבירם ניצל בזכות אשתו כמ"ש הנמרא: (סנהדרין קט): ואון – שישב באנינות פרש"י שעשה תשובה על שהיה עמהם תחילה בעצה פלת – שנעשו לו פלאות. בן ראובן – בן שראה והבין שאין מנהגם כשורה ופירש מהם. אמר רב: און בן פלת אשתו הצילתו. אמרה ליה, מאי נפקא לך מינה, אי מר רבה אנת תלמידא ואי מר רבה אנת תלמידא. [אמרה לו: מה משנה לך אם מר הוא רב אתה תלמידו ואם מר הוא רב אתה תלמידו, דהיינו בין כך ובין כך אין לך שררה] אמר לה, מאי אעביד הואי בעצה ואשתבעי ליה בהדיהו [אמר לה: מה אעשה הייתי עמהם בעצה ונשבתי להם שאם יקראוני אלך עמהם]. אמרה ליה, ידענא דכולא כנישתא קדישתא נינהו [אמרה לה – ידעתי כי כל העדה קדושים הם] דכתיב: "כי כל העדה כולם קדושים". אמרה ליה: תיב דאנא מצילנא לך, אשקיתיה חמרא וארויתיה ואנניתיה גואי אותבה על בבא וסתרתה למיזה [אמרה לו: שב שאני מצילה אותך, השקתו יין ושיכרתו והחביאה אותו בפנים יסבה פתח הבית וסתרה שערה] כל דאתא חזייה הדר (כל מי שראה אותה חזר, לרוב הצניעות שהיתה ביניהם) אדחכי והכי אבלעו להו. (ובנתיים נבלעו כולם) כותב הרמ"ע מפאנו ב"גלגולי נשמות" (סעיף ק"ב ערך צלפונית) שאון בן פלת התגלגל במנוח אבי שמשון ואשתו בצלפונית אמו של שמשון, וזכתה לראות את המלאך בזכות שהצילה את בעלה. ואח"כ נתקנה עוד ונתגלגלה במיכל בת שאול וכמו שאשת און בת פלת הצילה את בעלה כך מיכל בת שאול הצילה את דוד. תנו רבנן שתיים עשרה נשים היו בעולם, שלש גרמו לבעליהן מיתה, והן חוה ודלילה ואיזבל, ושלש הצילו בעליהן מן המיתה, והן אשת און ומיכל בת שאול ושרח בת אשר, ושלש זינו ונתקיים העולם מהן, והן תמר ושתי בנות לוט ושלש נתכוונו לזנות ולא נתקיים העולם מהן, והן רחב ויעל ואשתו של פוטיפר, אמר רבי יהודה בריה דרב חייה מיום שפתחה הארץ את פיה וקיבלה את דמי הבל שוב לא פתחה, אותיביה חזקיה אחיו ותפתח הארץ את פיה, אמר ליה לרעה פתחה למובה לא פתחה.

בקריאת השם לילד צריך להזהר מאד, שהרי קורח נקרא ע"ש אחד מאלופי עשו

תמה הגה"ק בעל החתם סופר ז"ע, כיצד זה בני לוי קראו לבנם בשם 'קרח', שהוא שמו של אחד מאלופי עשו כנזכר בתורה (בראשית לו. טז), והרי קיימא לן בגמרא (יומא לה): "רשעים לא מסקינן בשמייהו" – שלא יקרא אדם לבנו בשם איש רשע. ואמר החת"ס כי אולי זאת באמת באה התורה להשמיענו, בהדגישה את ייחוסו של קרח אל לוי, לומר

לך, שאף על פי שחוט המשולש (קרה שהיה בן יצהר' בן 'קהת' בן 'לווי'), מכל מקום נותק במהרה, וכל זאת על שום שקראוהו בשם רשע ושמו הרע השפיע וגרם לו להגיע למצב הזה...

ועל פי זה מסביר החתם סופר זי"ע דזו כוונת הכתוב: ויקח קרח – שם זה הוא שגרים שלקה, כי כל מה שיכול היה להתעלות ולהתקדש על ידי אבותיו הק' – יצהר קהת, ולוי, הפסיד הכל, כי שמא קא גרים ליה... וצריך האדם להזהר בעת שקורא שם לילדיו, לא להמשך אחרי שמות יפים ונוצצים... אלא לקראם בשם צדיקים.

ונביא את סיפור קריאת שמו של הצדיק רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע הלא הוא בעל הספר הקדוש "בני יששכר".

הילד צבי אלימלך היה בן זקונים להוריו. אמו שיכלה אחדים מבניה אשר נפטרו בדמי ימיהם. אחד מבניה בהיותו קטן, מעד מעין פרי עליו טיפס, נפל ארצה ומת. בראות אמו זאת, קללה את העין לכל יוסיף להניב פירות, כשם שקטל את פרי בטנה ומני אז יבש העין וחדל מהניב פירות. עובדה זו ידועה היתה בעיירה יאוארניק שם גרו הוריו, תושביה הגילים היו להצביע על עין יבש אחד ולספר כי אם ה"בני יששכר" עוללה לו זאת בקללתה.

האסונות שאירעו לילדיה השונים, היוו את הגורם לנסיעתה של אמו אל דודה הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע (אמו היתה בת אחותו של הרבי ר' אלימלך זי"ע מליזענסק) בעת הריונה את בן זקוניה, ותשמח את בקשתה לפניו כי יושיעה בברכת "זרע של קיימא".

הרבי ר' אלימלך הבטיח לה כי הפעם ייולד לה בן זכר שישאר בחיים ויאיר את העולם בתורתו וקדושתו, בהוסיפו שבבוא היום, תקרא לו "אלימלך" כשמו...

שמחתה זו מהולה היתה בתונה. מצד אחד שמחה על הזכות הגדולה שנפלה בחלקה ללדת בן דגול, אך מאידך, דכרכו את נפשה דבריו של דודה כי תקרא את שם בנה שייולד לה על שמו, בחששה כי פירושו של דבר שדודה עומד לשבוק חיים לכל חי ועל כן מצווה לקרוא את בנה שיוולד לה על שמו. ואכן, חששו הוריו לתת לילדם הרך את שם דודם הדגול ולכן נקרא שמו בישראל "צבי אלימלך" ולא "אלימלך" בלבד. דבר זה נעשה ללא ידיעת הרבי ר' אלימלך והסכמתו, ובשמוע זאת הדוד (שהיה נקרא כפי כל "הרבי ר' מלך"), הביע את מורת רוחו תוך ציון ההפסד שנגרם על ידי כך לעתידו הרוחני של הרך הנולד, ואמר: "א הערש איז נישט א מלך" (הצבי אינו ואלימלך) אך בכל זאת, זה הקטן גדול יהיה!... ואף הוסיף ואמר: "אילו הייתם קוראים שמו "אלימלך", היה לגמרי כמוני, עתה יהיה רק כמחציתי"...

כך התגלה כי בהציעו לתת את שמו לרך שייולד, התכוון הרבי ר' אלימלך להעניק לו דוגמת כוחו הרוחני, למען יהיה שווה לו לחלוטין בכל מעלותיו!

אך לא בקריאת שמו בלבד התעוררה בעיה בעת לידתו!

הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע לא היה היחיד אשר ידע על בואה של נשמה גדולה לעולם, העתידה לסייע לכוחות הטוב, להאיר עולם ומלואו בתורה ויראת שמים ולהוות מטרד ואבן נגף לכוחות הרע, בעמלם להטות לב אנשים מן הדרך הישרה, באמצעות ה"יצר הרע" ושלוחותיו השונות, כוחות הרע גם הם ידעו זאת, והם ניסו בכל כוחם להתנכל לנשמה זו, עוד טרם בואה לעולם, כדי למנוע את השפעתה, העלולה להזיק להם. ומשלא הצליחו בכך, ניסו לפגוע בו לאחר לידתו...

נסיונים של כוחות אלו להתנכל לנשמתו לאחר לידתו, מוכיח כי גם הפגיעה בצאצאיה הקודמים של אמו, נעשתה לשם אותה מטרה. כנראה, שמעו שנשמה נעלה כזו תיולד ממנה, אך לא ידעו במי מצאצאיה המדובר. מסורת עממית מספרת, כי עוד בהיותה מעוברת בו, בטפסה פעם על עין, כדי לקטוף ממנו פירות שצמחו עליו, החל העין להתנועע בחזקה רבה והיא הצליחה לרדת ממנו כל עוד נשמתה בה, לאחר שכמעט מעדה ונפלה. לאחר מכן נאמר לה שהיו שם כוחות הרע, שניסו להתנכל בעוברה ולפגוע בו...

הנסיון שכמעט הצליח – אך סוכל על ידי דודו זקנו הרבי ר' אלימלך, היה זה שאירע זמן קצר לאחר לידתו.

ביום השלישי ללידתו, סרבה אמו להמשיך להניק את התינוק שברשותה, בטענה כי התינוק אינו בנה...

כל ההפצרות שהופנו אליה לחזור בה מטענה זו, עלו בתוהו. אף בכיותיו וצריחותיו של התינוק לא שברו את רוחה ולא הניאוה מעמוד על דעתה התקיפה, כשהיא באחת:

תינוק זה אינו בני!

בראות זאת בעלה ר' פסח, חשב כי רוח שטות נכנסה בה והוא חש לליזענסק, לדוד אשתו – הרבי ר' אלימלך, לבקש את עזרתו. לאחר שסיפר לו את מה שאירע, ביקש הימנו עצה מה לעשות. אך מה רבה היתה הפתעתו לשמע

תשובתו, כי אכן הצדק עם אשתו וכי הילד הנמצא בביתם אינו בנה שנולד לה, כי "הנהו דאתברא בין שימשי" – אלו שנבראו בבין השמשות דהיינו המזיקים – החליפוהו...

והמשיך הרבי ר' אלימלך ואמר דבר שנשמע כ'נורא'!

קחו את התינוק שבביתכם, הביאוהו לשפת הנחל – ליד יאורניק – מקום בו גדלים שיחים ואילנות והכוהו מכות נמרצות ואל תשעו לבכיותיו, עד שיחזירו לכם את בנכם...

בשמוע ר' פסח אביו דברים אלה מיהר לביתו נטל את התינוק הביאו לשפת הנחל והחל להכותו, עד שלפתע הגיחה מבין השיחים אשה זקנה כשבידה תינוק, ובגשתה אל ר' פסח, נתנה לו את התינוק שבידה ולקחה ממנו את התינוק שבידו. כאשר ר' פסח הביא הביתה את התינוק שנתנה בידו האשה הזקנה, אמרה אשתו כי אכן זה בנה.

כאשר גדל ה"בני יששכר", אמר כי הוא עדיין זוכר עידן זה בו היה בידי הנהו בריוני רוחין ערמילאין מזיקים, וכי לפני שנאלצו להחזירו עוד הצליח אחד מהם לחבול בו בפיו וכתוצאה מזה היה כבד פה קמעא, בהוסיפו כי הוא יודע מי עשה לו זאת, וכי עוד יקח את נקמתו ממנו...

למעשה, זה היה הפגם היחיד במהותו הרוחנית והגשמית המושלמת, כי לא היתה מעלה אותה היה חסר.

למרות כשלונם זה של כוחות הרע, הם לא התייאשו מלנסות את כוחם פעמים נוספות כדי להתנכל לנשמתו, ידיעתם את כוחו הרב הצפון בו, העומד להיות להם לרועץ, דירבנה אותם לעשות ככל אשר ביכולתם להתנכל לו. ה"בני יששכר" עצמו אמר שכוחות הרע רדפו אחריו כל ימי חייו ורצו לפגוע בו, אך הדבר לא עלה בידם, כי קדושתו עמדה לו להחליץ מהם בכל פעם.

קרח לקח בדעתו שהוא בן יצהר שהוא דומה לשמן, והשמן הוא עליון על כל המשקין ולו יאתה הגדולה והכבוד

כתב בספר תורת החיד"א: ויקח קרח אפשר במה שאמרו רז"ל דאמר קרח אני בן יצהר דהשמן צף מעלה על הכל, וזה שנאמר ויקח קרח, לקח בדעתו שהוא בן יצהר שהוא דומה לשמן, והשמן הוא עליון על כל המשקין ולו יאתה הגדולה והכבוד, אבל לא ראה שהוא בן קהת – שיקהו שיניו ושיני מולידיו. בן לוי – שהיה לו לוייה בניהנב, וזה טעות כפול דמעיקרא מה בידו יקח, אם אביו הוא שמן, והן לו יהי, היה לו לראות בן קהת ולחוש שיקהו שיניו.

עינו הטעתו, עינו גימטריא ממון

ויקח קרח כתב רש"י וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זו, עינו הטעתו, אפשר רמז עינו גימטריא ממון, זה הטעהו ונתן עיניו בממון, "בכח הממון" גימטרי"א עינו טעה בראיתו.

ויקח ו"י ק"ה, ק"ח גימ' גיהגם וי שלקח גיהגם לעצמו.

"ויקמו לפני משה" (טו, ב)

קימתם של קרח ועדתו לפני הגעת משה, מורה על חוצפתם לפניו

קמו בחוצפא – כיצד, נראה לפרש, שהקדימו עדת קרח לקום לפני הגיע משה אליהם, כדי שלא יצטרכו לקום מפניו, ומן הדין יש חיוב קימה שיש בה הידור, כדברי הגמרא בקידושין (לג' א') יכול יעצום עינו מקמי דלימטי זמן חיובא, תלמוד לומר תקום והדרת, היינו אסור לו לאדם לפטור עצמו מחיוב זה, על כן, קימתם של קרח ועדתו לפני הגעת משה, מורה על חוצפתם לפניו.

פעם הלכו יחדיו שני גדולי הדור, הלא המה רבי עקיבא איגר עם עמיתו רבי יעקב מליסא בעל נתיבות המשפט, והשתעשעו בשעשועי דאורייתא, חבורת נערים יושבי קרנות ישבה על ספסל בצדי הדרך, וכשעברו לפניהם גדולי הדור לא קמו מפניהם.

נאנח בעל הנתיבות ואמר: אוי, לדור של עקבתא דמשיחא, בהתכוונו לתקופת אחרית הימים שעליה אמרו חז"ל חוצפא יסני (סוטה מ"ט א').

נענה רבי עקיבא איגר ואמר: התנהגות זו, עדיין רחוקה היא מגודל החוצפא האמיתית שתשרה בימים ההם של עקבתא דמשיחא, והוסיף: אז נשב שנינו על ספסל ונערים אלו יעברו על ידינו, וכאשר אנו לא נקום מפניהם, תצא אנחה מפיהם לאמר, אוי עקבתא דמשיחא.

”וְאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמֵאָתַיִם” (טז, ב)

לקח מכל שבט כ"ג שהם סנהדרי קטנה

כתב בספר תורת החיד"א: ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים, לקח מכל שבט כ"ג שהם סנהדרי קטנה, לבד משבטו של לוי לפי שעליהם תרעומתו ומחלוקתו, ואחת עשרה פעמים כ"ג הם ר"נ ונ' יותר, כי דתן ואבירם ואון השלימו המנין לקשר רשעים.

”קְרָאִי מוֹעֵד” (טז, ב)

חסר יו"ד שעברו על עשרת הדברות.

”אֲנָשֵׁי שֵׁם” (טז, ב)

איתא במדרש "אנשי שם" שהיו בקיאים בשם המפורש.

”וּמְדוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קָהַל ה'” (טז, ג)

קרה ועדתו הביעו קנאה למשה מפני צרות עין

כתב בספר החפץ חיים על התורה: "ומדוע תתנשאו על קהל ה'", יש לך אדם שמקנא בחברו על אושרו וטובו, בשביל שעינו צרה בשל אחרים, ויש מקנא לטובתו, כלומר רוצה הוא שגם הוא יהיה מאושר בחיים, קרה ועדתו הביעו קנאה למשה מפני צרות עין, והכתוב פרסם לגנאי בשביל זה, "ומדוע תתנשאו על קהל ה'" הרבה יותר מדי לקחתם לעצמכם גדולה והנה קנאה כשהיא לעצמה היא אחת מהמדות המנונות ביותר, שעל האדם להתרחק ממנה בתכלית הרחוק, וכמו שכתוב "ורקב עצמות קנאה" (משלי יד' ל') אבל אם המדה הזאת מתבטאת באופן הזה של קרה ועדתו, עוד היא גרועה שבעתיים, בוא וראה מה עלתה להם.

צריך ללמוד מחבירו להשתמש בכשרונותיו שהוא למה נשלח מהשמים

משלו המושלים, לשור שראה את מעוף הנשר בשמי רום ונתקנא בו – כי אף הוא רוצה לעוף בשמים, מה עשה השור השומה – עלה על הגג והמתין לבואה של רוח קדים עזה, וכך, ברגע שבאה הרוח חשב לצאת מגבולות הגג ולהמשיך לעוף בשמים על ידי הרוח (ואח"כ כבר ימשיך בכוחות עצמו – דבמה נשתנה הוא מהנשר), פשיטא ואין צריך לומר שהוא נפל ארצה מיד נפל פגר מת בריסוק איברים... מה יעשה שור פיקח, ילמד לקח מהנשר, דאמר, אם הנשר מנצל את כוח הכנפיים שלו, אף אנכי אנצל את הקרן שונתן לי בוראי, לנגות את כל הקמים עלי... כיוצא בו לדידן – אם נקנא איש באחיו וכל אחד ירצה את מעלותיו של רעהו אכן יפול ארצה... כאותו שור שומה שיצא קרה מכאן ומכאן, אבל אם נלמד איש מרעהו להשתמע בכוחו וכשרונותיו לטובה ולברכה יגיע כל אחד לרום המעלה שבידו להגיע.

”וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו” (טז, ד)

מי שהיה חוטא, היה נקפל ויוצא הענן מעל פניו כדי להראות שחטא

מלמד שחשדוהו באשת איש, וצריך ביאור מה הענין והקשר לויפול על פניו, לחשדוהו בא"א, והתשובה לזה פירש הרב יד משה על מה שכתוב כי מי שהיה חוטא, היה נקפל ויוצא הענן מעל פניו כדי להראות שחטא. ומשה פניו היו כפני חמה ולא היה ניכר אם היה נקפל הענן, לכך ויפול על פניו כי מאחוריו לא היתה חמה ורצה שיהיה ניכר מאחוריו שאין עון עליו.

תירוץ אחר לפי שאשתו של און נתנה לו לשתות הרבה יין עד ששפרתו ולזה חשדוהו עם אשת און שעשתה כך.

נפילת אפים של משה גרמה שנענשו קרה ועדתו

לכן אמר אלהי הרוחות לכל בשר חסר ו' שמסר עצמו למיתה שהוא סוד מזמור לדוד אליך ה' נפשי אשא שאין בו אות ו', נמצא נפילת אפים של משה גרמה שנענשו קרה ועדתו, וזה גרמת במדבר וכל שכן בארץ ישראל. לכן אתה וכל עדתך הנועדים, משה רבנו תיקן את הבל ואהרן את קין כמ"ש האריז"ל לכן אמר משה בשלמא שאתה חולק עלי שפיר כי כבר חלקנו הבל וקין, אבל אהרן מה הוא כי תלינו עליו, הרי הוא תיקונך.

”בְּקֶרֶב יָדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקְּדוֹשׁ וְהַקְּרִיב אֵלָיו וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יִקְרִיב אֵלָיו” (טז, ה)

משה רבנו אמר בקר וידע כי רצה בלילה לתקן את נשמתו

אמר יש לתמוה מדוע רק בבוקר ולא עכשיו. וכתוב בספרי המקובלים שמשה היה אוהב את קרה שהיה רב רבנן, וחשב כי בלילה כשקרה ילך לישון והנשמה שלו תעלה למעלה, יעשה משה עליית נשמה, ויתפוס את הנשמה של קרה ויתקן אותה מכל הרע שיש בה, ואז כשיקום יתחרט על כל מה שעשה ויבקש מחילה, ולכן אמר בבוקר נקריב קרבן, ומי

שהקב"ה יבחר בו הוא הקדוש. אבל קרח לא הלך לישון כל הלילה כי הלך לחפש לו תומכים, והיה הולך מבית לבית ומאוהל לאוהל, ודבר על משה ואהרן שעשו הכל רק בשבילם וכו', וכולם היו מכבדים את קרח שהוא גדול יותר ממה, ולכן משה לא יכול היה לתקן אותו. ולמחרת פצתה האדמה את פיה ובלעה אותם כשהם חיים, ועד היום הם צועקים משה אמת ותורתו אמת ואנחנו בדאים.

לכל נשמה גבול ומקום מיוחד, ולכן קנאת קרח – אבידתו מן העולם

במדרש בקר ויודע ה', גבולות חלק הקב"ה, פירוש כמו שיש בזמן ממשלת היום והלילה ולכל דבר מקום מיוחד, כן הוא בנפשות דכתיב מה רבו מעשיך ה', דרש רבי עקיבא יש לך בריות גדילות בים ואינם יכולות להתקיים ביבשה והגדילות ביבשה אינם יכולות להתקיים בים, חיייו של זה מיתתו של זה.

וכן הוא בנשמות שנקראו מעשי ידיו של הקב"ה כדכתיב ונשמות אני עשיתי (ישעיה נד טז), ויש לכל נשמה גבול ומקום מיוחד, ולכן קנאת קרח – אבידתו מן העולם, אבל משה רבנו ע"ה ואהרן היו בבחינת כללות בני ישראל כמו שכתוב כולם בחכמה עשית, שהוא התורה שכוללת כל נשמות ישראל ויש לכל אחד חלק בתורה, ומצד התורה מתאחדין כל נפשות בני ישראל כמו שכתב קהלת יעקב שהתורה למעלה מן הגבולים, ומעין זה בזמן שבת קודש שהוא למעלה מן הזמן, ונקרא נחלה בלי מצרים, שלום שמו של הקב"ה, וכתיב ה' עז לעמו יתן בחינת משה רבנו שר התורה, יברך את עמו בשלום בחינת אהרן והם למעלה מן הפרטים וקרח אמר ומדוע תתנשאו על קהל ה', אבל באמת הקב"ה הרים אותם למעלה מן הגבולים הפרטיים.

חכמתו הנפלאה של הגר"א נגד אחד המשכילים שניסה להתחכם

בימיו של הגר"א היתה ראשית פעולתם של המשכילים הראשונים בליטא, שהחלו לפרוץ פרץ בבית ישראל, הגר"א תבע פעולה נמרצת נגד אלה המעזים פניהם נגד גדולי ישראל ומגלים פנים בתורה שלא כהלכה, פרשה אחת שבה הולקה אחד המשכילים הראשונים שהמית דברים בניגוד לדברי חז"ל, הונצחה לדורות על ידי רבי יעקב צבי מקלנבורג, בעל הכתב והקבלה, ששקד לזכות את הרבים באור תורתו של הגר"א, והרי פרטי הפרשה, כפי שהועלו על הכתב בידי אותו משכיל: בעקבות דברי הלעז ששמע מפי מוריו על הרבנים מורי התורה, שאינם מכינים בהויות העולם, הופתע לשמוע על הגר"א מוילנא, אשר לבד עוצם גדלו עד אין קץ בתורה – בנגלה ובנסתר הוא גם חכם נפלא בכל החכמות והמדעים, אחד לא נעדר, כמו מטאפיזיק, פיזיק, גם חכמת מוזיק, אין כל דבר נעלם ממנו.

לראשונה פקפק בשמועות אלו, דרך אנשי המדינה טען שהם מזוימים ומפליגים בכל הדברים הללו, משנוכח לדעת כי כל הארץ מלאה תהילת הגר"א, יצא מביתו בדרכו לוילנא, לשמוע חכמתו ולהגיד לו ספקותיו, בדרכו סיפר לשומעיו על כוונתו להיכנס אל הגר"א ולשוחח עמו, אך שומעיו שחקו לו במלוא פיהם, שכן הגר"א סגור היה באהלה של תורה ולא ניתן לאיש להיכנס אליו, כי אם במקרים דחופים ביותר, לשמע דבריהם החליט לנקוט בתחבולת רמיה כדי לחדור לחדרו של הגר"א, הוא בדה מלבו סיפור על יוכוח בעניני דת ואמונה, שאורגן על ידי ממשלת איטליה, ונציגי היהודים בתחום שלטונה נדרשו להשתתף בו ולהשיב על עשרות שאלות בענינים אלה, זמן מסוים הוקצב לענות על השאלות שהוצגו בפניהם, ואם לא יענו עד הזמן המוגבל יגורשו מן המדינה, את עצמו החליט להציג כרב מפדואה, מחבר ספר על השמות הנרדפים, שנשלח על ידי רבני איטליה לבקש עזרת הגר"א ששמו נודע למרחקים, עשרות שאלות מסובכות בכבשונן של עולם הוכנו על ידו, וכדי להגדיל את הרושם, הכין חמש עשרה אגרות שונות, חתומות כביכול על ידי רבני איטליה, כל אגרת שונה מחברתה בכתבה ובסגנון לשונה, אבל כולן ערוכות אליו, והן חוזרות על השאלות שהוצגו כביכול לרבני איטליה, לאחר שאותו משכיל השלים את סידור המכתבים המזויפים, המשיך בדרכו לוילנא, וכך הגיע לבית הגר"א.

הגר"א המתואר על ידו מראהו נורא, מוכתר בטלית ובתפילין, יצא לקראתו, ומיד הכיר ברוח קדשו טיבו של האיש, לא הגיש לו את ידו, אף לא הסתכל בפניו, שלום לא נתן לי ועיניו לא נשא אלי להביט בפני, הוא מספר בעצמו, בהציגו את עצמו בתוארו הבדוי הוסיף לספר על הויכוח שנכפה על רבני איטליה ועל עשרות השאלות שהוצגו לפניהם בעניני דת ואמונה, מכיון שרבני איטליה לא ידעו להשיב על השאלות החמורות, החליטו לשגר אותו ולמסור בידו את השאלות, כדי להשמיע אותו באזני הגר"א ולבקש עזרתו בניסוח התשובות.

לאחר שמיעת הדברים לא ראה עצמו הגר"א פטור מלהענות לבקשה שיש בה חשש של פיקוח נפשות, וביקש הימנו לפרט את השאלות, בתום השאלה הראשונה לא ענה לו הגר"א על אתר, אלא בקש לשמוע את יתר השאלות, שבעים ושלוש במספר, ורק כאשר סיים לפרט את כל שאלותיו, פתח הגר"א בתשובתו: שבעים ושלוש השאלות אינן כי אם חמש עשרה שאלות, שכן השאלה הראשונה זהה כמעט עם השביעית, השאלה העשרים וחמש עם השאלה הארבעים

ושבע אינן אלא שאלה אחת בנוסח שונה, וכך מייג את כל השאלות, סידר אותן לסוגיהן והשיב תשובה מקיפה אחת לכולן, אותו משכיל התפעל ביותר מחכמתו של הגר"א, כמעט נעלה מכה אנושי לסקור בסקירה אחת ענינים עמוקים כאלה, ולחלקם לפי הגיון, טען, ולמרות זאת ניסה להשיב על דבריו.

לא הבינות דברי, השיב לו הגר"א, הט אונך ושמע היטב, וחזר פעם נוספת על דבריו, והפעם הבין כבר אותו משכיל, כי בתשובותיו הראשונות של הגר"א הוסברו כל השאלות הנוספות, העלולות להשמע בעינינו אלה, עם סיוע תשובותיו, החליט הגר"א להפסיק את שיחתו עם אותו משכיל, ואף הלה הכיר בכך, כדבריו: וראיתי כי איננו אתי בסבר פנים יפות, נסוגתי אחר ממנו לפנות לדרכי, לפני צאתו הוא מוסיף לספר, נשאל האם אמנם הוא מחבר הספר על שמות נרדפים, כמתואר במכתבים המבוימים, משענה בחיוב, נשאל על ידי הגר"א: באר ההבדל שבין לשונות שמחה שבמקרא: ששון, שמחה, גילה, רינה, דיצה, חדוה, והמשכיל שמח ביותר להסביר את דעתו על ההבדל שביניהם, משהעיר לו הגר"א: הלא שכחת לבאר דיצה, מען הלה: דיצה אינה שמחה בלשון הקודש, הגר"א טען כנגדו: הלא מקרא מפורש בתנ"ך: לפניו תדוץ דאבה (איוב מ"א י"ד), ודיצה לשון שמחה, אך אותו משכיל השיב: כי בעלי הפשט בארוהו על דרך לשון חכמים: דין ביה מידי, הגר"א לא הרפה הימנו, הלא רש"י פירש דיצה לשון שמחה, עד שהמשכיל גילה דעותיו הכוזבות, והוציא מפיו כי רש"י לא השכיל לפרש על דבר פשוטו של מקרא, במכתבו של אותו משכיל נשתמר התיאור כיצד הודעו הגר"א לשמע דבריו, הרגשתי כי אחזו רעדה לקול דברי והשיב בקול עז, הלא רבותינו הקדושים, בעלי המדרש, פירטו עשר לשונות של שמחה ובכללם דיצה, ובו ברנע הסב הגר"א פניו ממנו, משנוכח לדעת שהגר"א אינו מוכן להוסיף ולדבר אתו, שהה דקות אחדות ואחר חזר לבית מלוגו.

לא עברה שעה קלה, הוא מוסיף לספר, הגיעו אליו שני שמי הקהל והבהילו אותו אל פרנסי העיר, והללו הזמינוהו לדין בפני הדיינים דמתא, כאשר התיצב בפני בית דין, הזדקף אחד מהם מכסאו, ופנה אליו בשאלה: האתה זה אשר חרפת ונדפת על חכמי המדרש ועל דבר רבנו. לא חרפתי ולא נדפתי, ניסה הלה להתמם, אולם תוך הדברים חזר על דברי כפירתו.

זקן הדיינים רמו בידו ושני שלוחי בית דין נכנסו והוציאוהו מן החדר, ולאחר כחצי שעה נקרא לפניו פסק הדין, בו הויב ללקות ארבעים, כדין המבזה תלמיד חכם.

שומרי החומות בוילנא לא הסתפקו בכך אלא הוקיעו אותו לעמוד הקלון, עוד לא שקטה רוחם בזה, הוא מוסיף כי אם הביאוני לפני פתח בית הכנסת ויביאו צוארי בסוגר, בכבלי ברזל האחוים בקירות בית הכנסת לעמוד כבל עם, וממעל לראשו הדביקו מודעה, שהלה מוקע לקלון, מפני שהלעיג על דברי רבותינו הקדושים, ורק לאחר תפילת מנחה הוצא אל מחוץ לעיר ונשלח לדרכו.

ואותו משכיל, שבא על ענשו בפומבי, מסיים את מכתבו בשבחו של הגר"א: וכל הרעות אשר מצאוני, עם כל זאת מצאתי לבבי נאמן להודיעך, קושט דברי אמת כאשר עם לבבי, כי בכל חכמי הגויים ובכל מלכותם שאין כמוהו.

"המעט מכם פי הבדיל אלהי ישראל אתכם מעדת ישראל" (טו, ט)

ויש להבין מהו שאמר "מכם" שנראה כמיותר. ויש לבאר כי זה לעומת זה עשה אלקים – קדושה כנגד הסטרא אחרא. והמלאך המסית והמדית, שדרכו להסתתר ולבוא בעורמה במעטה של קדושה נקרא ס"ם, והמילוי סמ"ך מ"ם אותיות מכ"ם.

כמו כן היה ענין קרח ועדתו, שלפי הנגלה כל רצונם היה כביכול לעלות במעלות הקדושה, אבל האמת היא, כי בסתר לבם – בתוכם, היו קנאה ותאוה, תחבולת היצר הרע הס"ם, שהאותיות הנסתרות [המילוי] הם מכ"ם.

וזה מה שאמר להם משה רבנו: "המעט מכם", דהיינו, מה שעבודתכם היא מעט בעיניכם ואתם רוצים להוסיף עוד עול בעבודת ה', תדעו שבחינה זו אינה מסטרא דקדושה אלא דוקא "מכם" מצד היצר הרע הס"ם המסתתר בתוך דבריכם.

באו בטענה נגד משה, צריך למנות מנהיג שנשתעבד אתם, ולא מנהיג שלא סבל

צריכים להבין מה תשובה נתן להם משה שלא יבקשו עוד כהונה. והרב כתב סופר הסביר את זה יפה, כי כל טענתם נגד משה לא מובנת, כיון שצריך מנהיג, הגם שכלם קדושים, אם כן מה להם נגד משה, על כל פנים צריך מנהיג, מה לי משה או אחר, אלא הרשעים הללו באו בטענה נגד משה, היות והם נשתעבדו במצרים ואילו משה ואהרן לא נשתעבדו, אם כן צריך למנות מנהיג שנשתעבד אתם, ולא מנהיג שלא סבל. לכן באה התשובה המעט מכם – הלא גם אתם לא נשתעבדתם במצרים, כי שבט לוי לא נשתעבד כידוע ובכל זאת ה' בחר בכם, אם כן מה אתם טוענים נגד משה.

"כי תשתדרר עלינו גם השתרר" (טז, יג)

המן וקרח מחלוקתם שוה

פירוש אתה עושה את כל קרוביך שרים עלינו, אתה והם ואהרן ס"ת המן, כי המן וקרח מחלוקתם שוה, זה נלחם עם משה שהיה גדול הדור, וזה נלחם עם מרדכי שהיה גדול הדור, זה מת בירידה, שפתחה הארץ פיה, וזה מת בעליה שהיא תליה, כדכתיב ויתלו את המן (אסתר ז' י').

"אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש" (טז, יד)

ארבעה פתחו באף

ארבעה פתחו באף – נחש קרח המן איוב, כי אלו ארבעה פגמו בשם הוי"ה בד' אותיות ורזא עילאה היא על סוד ארבעה עולמות שפגמו באבי"ע ולכן לא קא השיב יונתן בן שאול ואיוב שגם הם פתחו באף.

"העיני האנשים ההם תנקר" (טז, יד)

אפילו אם תוציא ניצוצות הקדושה מהם ויהיו פגרים מתים, עם כל זה לא נעלה

על דרך האמת כמה ששמעתי שפירשו המקובלים מה שאמרו נתן בו עיניו ועשאו גל של עצמות, כי אין דבר בעולם שיכול לחיות אם לא על ידי ניצוצי קדושה שבו אם מעט ואם הרבה, כדכתיב ואתה מחיה את כולם (נחמיה ט' ו) וגם הרשעים הנמורים אי אפשר להם לחיות בלתי ניצוצי קדושה, וניצוצי קדושה המועטים והקטנים שברשע בראותם רוב הקדושה שבצדיק ידלג חלק הקדושה אשר ברשע ויתחבר עם רוב הקדושה אשר בשלם ההוא, כי החלק מתדבק בכל, וכאשר פרח מיניה הקדושה ישאר מת, כי זהו חיותו. והנה המרגלים אמרו שהכנענים הם חזקים מאד, ואם משה יסיר מהם ניצוצי הקדושה ישארו גל של עצמות, וזה שאמר העיני האנשים ההם תנקר דהיינו אפילו אם תוציא ניצוצות הקדושה מהם ויהיו פגרים מתים, עם כל זה לא נעלה.

"אל תפן אל מנחתם" (טז, טו)

ידע משה שיש כח בתפילה ולכן הוצרך משה לבקש אל תפן אל מנחתם

אמר משה אל תפן אל מנחתם, אל תפן אל קרבן שיקריבו לפניך ואל תפילה שיתפללו לך, עיין שם, כמה גדול כח התפילה שאף שמשה רבנו אמר אחר כך אם כמות כל האדם, ופי תהום כבר נפערה מששת ימי בראשית ורשעותם היא ממש שאול, אף על פי כן ידע משה שיש בכח התפילה – תשב אנוש עד דכא, לשנות הכל.

ולכן הוצרך משה לבקש אל תפן אל מנחתם, כי כאן אין זה רק ענין העונש, אלא הוא מבחן של אמיתות נבואת משה וכמו שאמר אם כמות כל האדם ימותון אלה לא אלהים שלחני, משמע שבלא תפלת משה קיימת אפשרות שתפילתם תועיל לבטל הגזירה והנבואה של משה – ופתחה הארץ את פיה, גם רשעים בעומק רשעותם על פי תהום יש להם אפשרות ומקום לתשובה ולתפילה תשב אנוש עד דכא, נורא.

"האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף" (טז, כב)

השומע בזיון ת"ח ואינו מוחה, נתפס אף הוא בעון זה

נראה שחטאם של כל ישראל היה ששמעו בזיונו של משה, ושתקו ולא מיחו על כבודו, כי השומע בזיון ת"ח ואינו מוחה, נתפס אף הוא בעון זה, ולזה יצא עליהם הקצף אלא שמשה התפלל עליהם, וכן לאחר שנתרצה הקב"ה הוצרך משה להזהירם סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה, וזה מפני שכל עוד הם נמצאים בחברתו של קרח מדרת הדין תהיה מתוחה עליהם.

"ויפלו על פניהם ויאמרו אל אלהי הרוחת לכל פשר האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצף" (טז, כב)

מעלת והוא רחום בשני וחמישי והמעשה המובא בכל בו ובאבודרהם

ומבאר רבינו בחיי שנפילה זו הייתה לצורך תפילה, ומכאן מקור וסמך למנהג נפילת אפים.

כתב מרן הבית יוסף (או"ח סי' קלד), בשני ובחמישי מוסיפים לומר תחנונים, ועכשיו נוהגים לומר תחנונים שלש פעמים ויעבור ויודוי אחד ביניהם, ואחר כך אומרים והוא רחום כמו שהוא כתוב בסידורים.

ושם כתב בשם רבנו הגדול מורנו הרב יצחק אבוהב ז"ל שהביא בשם הגאונים, דתיקנו לומר והוא רחום בקול רם ומעומד, ואמרו הכן קיבלנו עלינו ועל בנינו לעולם, וכל העובר על התקנות פורץ גדר, ולפי זה יש לזהר לומר אותו

מעומד וכן נהגו, ע"כ. וכ"כ רבנו האריז"ל בשעה"כ (דף מא ע"ב ודף נא ע"ד). ונפסק בשו"ע (סי' קלד סעי' א).

והגאון חיד"א כתב בספרו ציפורן שמיר (סי' ב אות לב) והוא רחום יש לאומרו בקירוב רגלים כי הוא כנגד י"ח ברכות ויבין מה שמוציא בפיו ויהיו דבריו רחמים ותחנונים ובהכנעה.

ובמ"ב (ס"ק ב) כתב, ותיקון אמירתה היה ע"י מעשה נס גדול כמובא בכל בו ונדפס בסידורים. וצריך לאמרו בכונה ובמתן ולא במרוצה. ע"כ. וזה דבר המעשה המובא בכלבו (סי' יח), ובאבודרהם (קריאת התורה), מעשה נורא, בספינה אחת ובה קהל יהודים שהגיעה מגלות ירושלים לעיר אחת, ובה הגמון גוי שאמר להם אם יהודים אתם רצוני לבחון אתכם כמו שנבחנו חנניה מישאל ועזריה בכבשן האש, וביקשו ממנו זמן שלשים יום וישבו בתענית באותם ימים, ובסיום הימים בא זקן אחד ירא אלקים ולא היה חכם בתורה, ואמר חלמתי פסוק שיש בו פעמיים כי ושלש פעמים לא ואיני זוכר מה הוא, השיבוהו ודאי משמים הראוך פסוק זה (ישעיה מג, ב), "כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך, כי תלך כמו אש לא תכוה ולהבה לא תבער כך", אתה האיש שתכנס לאש ותינצל, ועשה אותו הגמון מדורת אש גדולה והשליך את אותו זקן לתוך האש, ונחלקה האש לשלשה חלקים ונכנסו בה שלשה צדיקים לקבל פני הזקן, והיו אותם זקנים מתפללים, והראשון אמר והוא רחום, השני אמר אנא מלך רחום ותנון, השלישי אמר אין כמוך חנון ורחום עד הסוף, וכולם פתחו ברחום וסיימו ברחום, ותיקנו לאמרם בשני ובחמישי להכניע מידת הדין ע"כ.

אמר האדמו"ר מבלעזא לבעל בית המזיגה שיקרא ליד הפגר הגוי תפילת "והוא רחום" שאומרים בשני וחמישי והגוי יתעורר והלך לבית אדונו ונפל ומת

בימי הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע דר יהודי בכפר הסמוך לבעלזא והחזיק למחייתו בית מזיגה שם היו מתכנסים גויי הארצות ושותים עד כדי שכרה ועד בכלל. באחת הלילות כשרצה היהודי לסגור את בית המזיגה ביקש מכולם לשוב לבתיהם, ואכן כולם יצאו חוץ מאחד אשר היה שיכור כלומ, והורה לו את הדרך חוצה, אך הלה לא ידע להבדיל מימינו ומשמאלו, ונתקע ברגל השולחן ונפל ארצה ונחבט ראשו בקרקע ועד מהרה היה ללא רוח חיים. נבהל האיש מאוד, שהנה יאשימו אותו בהריגת הגוי שמת אצלו בחנותו, מה עשה, החיש פעמיו אל הרה"ק מבעלזא, ובאישון ליל נקש על דלתות ביתו ומשהכניסו הרבי גולל לפניו את צרתו ואת הסכנה המרחפת על ראשו ועל ראשם של כל יהודי המחוז (גאליציע), שהרי שונאי ישראל ימצאו בזה שעת הכושר לפרוע בהם פרעות. אמר לו המהר"י שוב לביתך, עמוד על יד ה'פגר' ואמור את תפילת 'והוא רחום' הנאמרת בתחנון בימי שני וחמישי. מיד מיהר לבית המרוח והחל באמירת ה'והוא רחום' מתוך בכיית נוראות בשברון לב, והנה לנגד עיניו 'התעורר' הגוי, עמד על רגליו והלך לבית אדונו, ותיכף משנכנס לבית נפל שם ומת, ומעתה לא היה מקום לרשעים להעליל עלילות על בני ישראל. שב היהודי לבעלזא להודות להרה"ק על הישועה הגדולה אשר נעשית עמו, והוסיף לשאול את המהר"י, אם אכן כה גדול כוחה של תחנון מדוע מקילים אנו לפעמים (נהרא נהרא ופשטיה) שלא לאומרה בזמנים שונים... השיב לו הרבי מיניה וביה, וכי ברצונך שכל הגויים יקומו על רגליהם וישבו לחיות...

ואם כי פשיטא שמופת נורא זה היה בזכותו ובכוחו הגדול של הרה"ק מהר"י אך השתלשלה הישועה דרך אמירת ה'והוא רחום' ללמדנו שתפילה זו מסוגלת ביותר, ואם אין בכוחנו להחיות מתים, אך על כל פנים בידנו להחיות חיים...

עוד היה מעשה אשר פרצה מנפה באחת העיירות על יד קארלין, ורח"ל נפטרו אנשים צעירים לימים בזה אחר זה, הורה הבית אהרן לשלוח טעלגרמא שיקבלו על עצמם להיוהר באמירת תחנון, ואכן התחילו להקפיד בכך והמנפה נעצרה.

"אם כמות כל האדם וכו', וידעתם פי נאצו האנשים האלה" (טו, כט-ל)

אם כמות כל האדם ימותון אלה, יאמרו הדור האחרון אשר אין בכלל שליח ה'

מובא בספר לקוטי בתר לקוטי: יפלא באמת, מדוע בכל שאר חטאי ישראל, היה משה מליץ, ומבקש רחמים עליהם, ורק עתה שחטאו נגדו ונגד אחיו לא די שלא ביקש עליהם רק אדרבה שאל מאת ה' שיכלם תיכף וזאת לא בדרך הטבע רק באופן נסי, ומעמא בעי, ואפשר לומר כי היסוד העיקרי שבו תלוי התאמתות התורה הוא מעמד הר סיני, שירד ה' לעיני כל ישראל על ההר וכולם שמעו הדברות מפיו, ומהם באה הקבלה לדור דור להאמין בה' ותורתו. אולם כאשר באו עדת קרח עוד בחיי משה רבם, להכחיש את שליחותו בנוגע לכהונה או הרסו יסוד התורה, כי כמו שיש ספק אשר עשה זאת מדעתו כן יש ספק על כל מצוה ומצוה ממצות התורה, לכן הוכרח משה לבקש מאת ה' אות נאמן לברר כי שקר דבריהם וזה שאמר משה בתור הצטדקות מדוע יבקש עליהם עונש כה קשה, כי אם כמות כל האדם ימותון אלה, אז לא ה' שלחני אז יאמרו הדור האחרון אשר אין בכלל שליח ה', ועל ידי זה תבוטל הלילה האמונה. אבל אם בריאה יברא ה' לעשות נס, שלא על פי הטבע, אז וידעתם כי נאצו האנשים האלה את ה', ואז יתברר כי שליח ה' אני ומעתה יאמינו בתורה והשליחות שלי.

”וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וּפְעֻתָהּ הָאֲדָמָה” (טו, ל)

נברא בעבור קרה עונש מיוחד, כי עון המחלוקת וביזוי תלמיד חכם נורא מאד

נברא בעבור קרה עונש מיוחד כי עון המחלוקת וביזוי תלמיד חכם נורא מאד, ואין דוגמתו בשאר עבירות, עד שהוצרך להענישם באופן מיוחד, שלא היתה כמוהו לעולמים, ומכאן שהקב"ה מקפיד על כבודן של ת"ח ביותר, ואף יותר מאשר הוא מקפיד על כבוד עצמו, כביכול.

”וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה” (טו, ל)

מעשה נורא בעשיר מופלג אבל עינו צרה שיהנו ממנו אחרים

מעשה באחד עשיר שהיה לו ממון הרבה, וצרה עינו בהנאה שיהנו ממנו, אפילו לאשתו ובניו, ורצה שרק הוא לבדו יהנה מממונו, ולכן לא נשא אשה ולא הוליד בנים, ואפילו המשרתת לא הביא לבית כדי לבשל לו, אלא קונה תבשיל מבושל מן השוק, ויושב לבדו בביתו, ועשה גם עצה שלא יהנו ממנו אחרים אחר מותו וירשו ממנו, שחפר בור עמוק והניח כל הממון שלו בקרקעית הבור, וכסהו בעפר כמו גובה אמה אחת, וכתב שטר צואה, דאחרי מותו יקברוהו באותו הבור וימלאוהו עפר למעלה, כדי שעל ידי זה נמצא שגם אחר מותו ממנו מונח אצלו, ולא תשלוט בו יד אחרים, והניח דבר זה בסוד כמוס, ולא גילהו כי אם לאחד אהוב שבירר לו שלא יגלה לשום אדם. אך דרכו הרעה שאינו נישא ומוליד בנים, ואין משרת אצלו כדי שלא יהנו אחרים ממנו, זה היה גלוי וידוע לכל אדם, והוא חשש שמא יבואו בני אדם ויוכיחו אותו על זה, לכן לא היה מכניס שום אדם לביתו, כדי שלא יוכיחו אותו על הדבר הזה, וכיריחו אותו על ידי טענות ותוכחות לעזוב זו הדרך, וישנו דעתו לישא אשה ולהוליד בנים, ולהניח משרתים, על כן מאחר ששום אחד לא יכנס לביתו, לבו בטוח שלא יהיה מוכרח לבטל מנהגו על ידי בני אדם אחרים, וגם כשיצא לשוק לא היה מרבה בעסק ולא יושב עם בני אדם, כדי שלא יכנסו עמו באלו הדברים.

ויהי היום והנה איש אחד ידע מאותו הסוד שהגיד לו לאהוב שלו, שבדעתו לעשות בממון שלו אחרי מותו, ובאיזה מקום ישמרהו, ויבא זה אצל העשיר ההוא בהנות שלו, ויאמר לו: אחד עשיר מופלג כך וכך שמו יושב עם עשיר אחר, ושניהם קראוני ושלחו אותי אצלך שתמהר לבא אצלם, כדי להשלים לצירוף לזימון, כי הם שנים וצריך אחד שיהיה שלשה, לומר זימון קודם ברכת המזון, ויאמר לו העשיר מי הם אלו השנים, ובאיזה מקום יושבים, ולמה צריך לי לזימון, והיה להם להביא אדם אחר לצרפו לזימון, ולמה רוצים דוקא בי, ויען ויאמר לו: אלו שני האנשים הם קרה, ואחד גביר אחר שנעשה לו כמו קרה אשר נקבר בתוך הארץ וממונו עמו כי ירדו הם עם הממון שלהם חיים שאולה.

וזה הגביר השני גם כן עלה בדעתו להקבר עם ממנו, וכן עשה שהניח כל ממנו בתוך הבור, וכסהו בעפר, וקודם מותו צוה שיקברוהו בתוך הבור ההוא, ואחר שמת לא הכניסו אותו לגיהנם מפני שלא עשה עונות, ולא הכניסו אותו לגן עדן שלא עשה צדקות, ואמרו בשמים שיוליכוהו וישיבוהו עם קרה, וכן עשו לו, ונמצאו שניהם לבדם יושבים, כי לא יש אדם אחר דומה להם כדי שיושיבוהו עמהם. וכאשר אובלים לחם מברכין ברכת המזון בלא זימון, ועתה שמעו שאתה גם כן דעתך כך, וכבר הכינות הבור בחצרך וקברת בו ממנו, וכתבת צואה שיקברו אותך בבור ההוא, ואם כן אתה דומה להם, ובודאי מן השמים ישלחו אותך אצלם שתשב עמהם, אז תהיו שלשה יושבים יחד, ויש אצלכם צירוף זימון, ועל כן שלחוני אליך שתמהר לבא כדי שלא יחסר מצות זימון, וזה בשמעו דברי המוסר שאמר זה האיש, נתעורר לבו על שטות שלו, וגם נרגש כמה נודע זה שעשה בור להטמין ממנו, ואמר בדעתו, בודאי אחר שיקברוהו יפתחו הבור ויקחו הממון, ואם כן יותר טוב לינשא ולהוליד בנים, והם ירשו ממנו, וגם שלא יהיה כקרה וכעדתו, וכן עשה ונהפך לנהוג בממונו כדרך כל הארץ.

קורה ועדתו ירדו מעט מעט והארץ חונקת אותם

מלמד שהיתה הארץ נפתחת כפי עביו של אדם בפרסות האדם נפתחה כמו הרגלים והשוקים והבטן כמו הבטן והצוואר והם יורדים מעט מעט והארץ חונקת והם צועקים משה אמת ותורתו אמת.

”וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ” (טו, לב)

הלך משה ועמד אצל פתח ביתו של און וקרא און בן פלט צא, יצא. אמר לו המקום ימחול לך

היה און יושב על מטתו והיתה מבקשת האדמה לבלוע אותו, עמדה אשתו ואחזה במטה ואמרה רבון העולמים כבר נשבע בשמך הגדול שלא יהא במחלוקת בעולם, מה שמך חי וקיים, אף זה אם יכפור בשבועה אתה חי וקיים שתפרע ממנו, לאחר כך אמרה לו קום וצא, אמר לה אני מתבייש ממש רבנו, יצאה ועמדה בדרכו של משה והיתה צוחת ובוכה, אמר משה מה טיבה של אשה זו שמא דין יש לה, אמרו לו רבנו אשתו של און היא, וכך היה מעשה, הלך משה אצל ביתה ועמד אצל הפתח וקרא און בן פלט צא, יצא. אמר לו המקום ימחול לך.

"וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתַּבְלַע אֹתָם וְאֶת בְּתִיחֵם וְאֶת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֶרַח וְאֶת כָּל הַרְכּוּשׁ" (טו, לב)

בא ואראה לך בלועי קרח שיוצא מאותו מקום שני צינורות של עשן

א. הגמ' (כ"ב דף ע"ד). באגדות של רב"ח אומרת: אמר רבה בר בר חנה זימנא הדא הוה אזילנא באורחא אמר לי ההוא טייעא: תא ואחוי לך בלועי דקרח (פעם אחת הייתי הולך בדרך ואמר לי סוחר ישמעאלי אחד בא ואראה לך את מקומם של עדת קרח הבלועים בארמה), הואי תרי ביזעי והוו קא מפקי קומרא (ראיתי שני נקבים בקרקע שיוצא מהם עשן), שקל גבבא דעמרא ואמשינה במיא ודעציתא בראשה דרומחא ועייליה התם, וכי אפיק הוי איחרך איחרוכי (נמל התיכת צמר והטבילה במים ונעץ אותה בראש הרומח והעביר את הרומח באותו נקב שיצא משם העשן, וכשהוציאה החתיכת צמר היתה חרוכה כיון ששם פתח הגהינם), אמר לי אצית מאי שמעת, ושמעית דהוו אמרין משה ותורתו אמת והן בדאין (ואמר לי הקשב למה שתשמע מתוך האדמה ושמעתי שהיו בלועי קרח אומרים משה אמת ותורתו אמת והם השקרנים).

המהרש"א שם מבאר שתרי בזעי הכוונה לשתי עבירות – שלשון ביקוע נאמר על עבירה, ומפרש ע"פ הפסוק (תהלים ק"ו ט"ז) ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה' – הם קנאו במשה ואהרן, והנה משה היה לו אהל מחוץ למחנה ושם למד תורה והם לא קנאו במעשיו שמחוץ למחנה, אלא רק "במחנה" – כשהוא נכנס למחנה ואחרים חולקים לו כבוד, ואהרן הרי היה בתוך המחנה אוהב שלום ורודף שלום (אבות פ"א מ"ב), והם לא קנאו במעשיו שעושה במחנה אלא על מה שהוא "קדוש ה'" – ונכנס לשרת לפני ולפנים, ורבה בר בר חנה והישמעאלי שהלכו במדבר ראו שעולה עשן מהבור של בלועי קרח וזה סימן שעדיין יש עליהם חרון אף על המחלוקת שעשו.

ב. הרב כלי יקר בספרו עיר גיבורים אומר שקרח חטא בשתי מדות – שהיה לו את מדת הקנאה וגם היה רודף אחר הכבוד וזה הוציא אותו מן העולם, והמדות האלה גורמות פירוד בעם ישראל, במקום שיהיו יחד באגודה אחת, כמו שאומר הפסוק (דברים ל"ג ה') "ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל", ובזמן שיש קנאה וגם רודפים אחרי הכבוד וכל אחד רוצה להיות הראש, יש פירוד וזה גורם ג"כ להפריד בין הקב"ה לישראל, וזה מה שהראה הסוחר הזה לרבה בר בר חנה בא תראה את בלועי קרח ותראה שגם בדור הזה עדיין אוהזים בשתי המדות הגרועות האלה של קנאה וכבוד, והראה לו 'תרי ביזעי' וזה מלשון 'ביקוע' – שזה מבקע את העם ומפריד בין הלבבות, וכך גם השכינה עולה לה למעלה ולא רוצה לשכון אתנו, וזה 'הוו קא מפקי קומרא' מלשון קשר – שהמדות האלה גרמו להפריד את הקשר שהיה לנו עם הקב"ה, וכמו שאומר הפסוק (הושע ד' י"ז) "חבור עצבים אפרים הנח לו, חלק לבם עתה יאשמו" – כלומר בזמן שישראל מחוברים וכולם באגודה אחת אפילו אם הם יעבדו את העצבים הקב"ה אומר "הנח לו", אבל אם "חלק לבם" – שהם מחולקים ויש פירוד ביניהם, אז "עתה יאשמו" – שאי אפשר לשאת להם והשכינה תסתלק מהם.

ורבה שמע את קרח ועדתו צועקים 'משה ותורתו אמת והם בדאין' – שקרח בעצמו צועק ומודה על הטעות שלו שתפס במדת הקנאה והכבוד, והיה צריך ללכת בדרכו של משה שהיה עניו מכל האדם ולא רדף אחרי הכבוד והשררה, וגם התורה לא מתקיימת רק באדם כזה שהוא עניו (ע"י תענית דף ז'). וזהו 'משה אמת ותורתו אמת' – בזכות שהולך במדת הענוה, וכל זה מלמד אותנו כמה שצריך ללמוד מהפרשה של קרח לדורות להתרחק מהמדות האלה שמי שיש לו את המדות האלה לא יכול לקנות את התורה, וגם יכול לאבד את עצמו וגם לגרום נזק לכל עם ישראל שהשכינה תסתלק מהם. (דרש יהודה)

אמרו בני קורח מוטב שנעמוד מפני משה רבנו שהוא צדיק איש האלהים, ולכולי עלמא חייב בכבודו יותר מכבוד אב רשע

בפרשת פנחס כתיב "ובני קרח לא מתו", אמרו רז"ל, בני קרח בשעה שהיו יושבים אצל קרח, רואים את משה וכובשים פניהם בקרקע, אמרו אם נעמוד מפני משה רבנו אנו נוהגין בזיון באבינו וכבר נצטוינו על כבוד אב ואם, ואם לא נעמוד כבר כתיב מפני שיבה תקום, מוטב שנעמוד "מפני משה רבנו", אף על פי שאנו נוהגים בזיון באבינו. אפשר דפלוגתא היא במאי דפליגי הרמב"ם והטור ביו"ד ר"מ, דהרמב"ם סבר דאף אם אביו רשע ובעל עבירות חייב בכבודו, אבל הסמ"ג והטור חולקים עליו דאם הוא רשע אינו חייב בכבודו, וזה אשר נסתפקו אם נעמוד מפני משה רבנו אנו נוהגים בזיון באבינו, ושמא הדין כהרמב"ם דאף אם אביו רשע ובעל עבירות חייב בכבודו, ואם לא נעמוד שמא הדין הוא דאביו רשע אין חייבין לכבודו, ואם כן אנו מבטלים מצות עשה מפני שיבה תקום, והכריעו דאפילו תימא דאביו רשע איתיה בכבוד אב ואם מכל מקום רבו צדיק מכריע, ויותר חייב בכבוד רבו הצדיק מאביו רשע, ולכן אמרו בני קורח מוטב שנעמוד מפני משה רבנו שהוא צדיק איש האלהים, ולכולי עלמא חייב בכבודו יותר מכבוד אב רשע.

מעשה נורא שלא שמעו לפסק של הרמ"א ובלעה אותם האדמה ביום חופתם לעיני כולם

שנת לידתו של רבי משה בן ישראל איסרליש הנודע בכינויו הרמ"א לא נודעת בברור. גם לגבי שנת פטירתו חלוקים הדעות, בחיבורו של הט"ז על השולחן ערוך מובא שהרמ"א נפטר בשנת של"ג, אבל תלמידו רבי דוד גנו כותב בספרו צמח דוד כי הרמ"א נפטר בשנת של"ב כמו שכתוב על מצבתו.

מפורסם שהרמ"א נפטר בגיל 33, אך הרמ"א מעיד על עצמו שביהן כרב העיר בשנה שלאחר פטירת אמו, וכפי המצויין בלוח הזיכרון בבית הכנסת החדש בקראקא, נבנה בית כנסת זה מכספי עזבונה של אמו בשנת שי"ג, אם אכן הרמ"א נפטר בגיל 33 יוצא איפה שביהן הוא כרב העיר בערך בגיל 31 ואף פחות מכך, דבר שנראה רחוק מן המציאות. ונביא מעשה מבהיל על הרמ"א המובא בספר תפארת אבות.

בלב הרובע היהודי בקראקא, באמצע הרחבה, ניצבת חומת אבנים נמוכה המקיפה פיסת קרקע שהכל עוקפים אותה. חומה זו נבנתה על פי ציוויו של המלך זיגמונד השני על פי בקשתו של רבנו, רבי משה איסרליש, עקב מעשה שהיה, וכך היה.

בחצר המלך זיגמונד השני כיהן גובה מיסים יהודי בשם שלמה זליגמן, בן למשפחת כהנים, שלא נגע אלקים בלבבו, והחליט לשאת לאשה אשה גרושה. מובן, שלא בלבד שרבנו הודיע שלא ישאם אלא שיחרים כל מי שירחיב עוז לסייע לו בדבר עבירה זו. הלך אותו כהן ואכל קורצא בי מלכא (הלשין למלך), בספרו למלך את הכרותו של הרמ"א הפוגעת בו ובתכניותיו להנשא לגרושה.

רבנו נקרא עקב כך אל המלך, שפקד עליו בלא דין ודברים לערוך את החופה והקידושין כדת משה וישראל. לא הועילו הסברים בקשות ותחנונים, כי יד הנוגש היתה תקיפה.

ביודעו שאין בכונת רבנו לערוך את הטקס, ומתוך הנחה שינסה להמוק ממנו, שלח המלך נוגדת חיילים כבר משעות הבוקר של יום החופה המיועד כדי לשמור את בית הרב שלא יעשה לו "ויברח". הרב נאלץ להגיע בסופו של דבר למקום החופה, מול בית הכנסת הישן, כשהוא אינו יודע לשית עצות בנפשו, אם יעשה - חילול שמו הגדול בפני הכל, ואם לא יעשה - משום סכנת חיים יש בכך.

קרוב הרב אל בני הזוג וניסה, בנסיון של הרגע האחרון, להניאם מהחלטתם, אך ללא הועיל. עמד רבנו הרמ"א וקרא את קריאתו של משה: "סורו נא מעל האנשים הרשעים האלו!"

הקהל זע בפחד והתרחק מבני הזוג, מתחת לחופה נותרו שני לפורצי הגדר לבדם.

פנה הרב בתפילה אל ה' שיעשה בהם הדין הראוי לחולקים על לתורת משה כקרח וכל עדתו. והנה פצתה האדמה את פיה ותבלעם חיים, הם וחופתם. הקהל הגדול גם על נפשו לקול הרעש, והבור באדמה נתכסה בעפר.

בהגיע דבר המעשה אל המלך חשש כי גם בו תפגע הקפידה של הרב, ושלא כרכרה להביאו אליו לבקש את מחילתו מלפניו. רבנו הסביר לו שלא בו אישית פגע אלא בכבודה של תורה ודת ישראל, ועל כך יצא הקצף והחל הנגף.

מששאלו המלך אם יוכל לעשות דבר עבורו כפיצוי על עגמת הנפש שנגרמה לו, ענה ואמר הרב: הואיל ושני המורדים בתורה נבלעו חיים בכיכר העיר ושם מקום קבורתם, ולפיכך אסור לכהנים לעבור שם, אבקש מהוד מלכותו רשות לגדור את המקום לבל יטמאו הכהנים.

הגדר הוקמה, כסימן ואות לבני מרי לבל יהינו לעבור על מצוות התורה. כך עד ימינו אלה.

"וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׂאֵלָה" (פז, לג)

שמותם שהיו כתובים בשטרות של אחרים פרחו

איתא בירושלמי (סנהדרין פ"י ה"א): "רבי ברכיה בשם רבי חלבו אמר, אף שמותיהם פרחו מתוך טמסותיהם". וביאר ה"פני משה": "טמסותיהם" כמו טמום של שטרות. שאף שמותם שהיו כתובים בשטרות של אחרים פרחו, למען לא יזכרו עוד."

לעתיד לבא הקב"ה מעלה קרח ועדתו משאול ומתהום רבה ומביאים לפניו כל באי העולם, והוא מסדר דינו של עצמו לפני הבריות

לעתיד לבא הקב"ה מוריד חנוך בן ירד ששמו מטטרו"ן ואת ארבעת החיות מגלגלי המרכבה שבכסאו ומעמיד את כסאו לצד א' ומעלה את קרח ועדתו משאול ומתהום רבה ומביאים לפניו כל באי העולם והוא מסדר דינו של

עצמו לפני הבריות אמר להם כלום ראייתם אלוה אחר מבלעדי בשמים ממעל או בארץ מתחת או בארבע רוחות העולם העידו בי ותאמרו אמת שנאמר "ואתם עדי נאם ה' ואני אל", (ישעיה מג' י) משיבים מטטרו"ן וחיות הקדש וקרח ועדתו כלם כבת אחת בפה א' בדבור א' ואומרים לא ראינו מעולם אלוה בשמים ובארץ אין מלך כמוך.

"וְלֹא יִהְיֶה כְּקֶרַח וְכַעֲדָתוֹ" (וי, ה)

המחלוקת על רבנו המלבי"ם

כאשר התעוררה מחלוקת על רבנו המלבי"ם בימי שבתו בעיר לונטשיץ, שאלוהו תלמידיו הכיניד יתכן הדבר והרי אמרה תורה ולא יהיה בקרח וכעדתו ואיך יכולים עוד לעשות מחלוקת, נענה המלבי"ם ואמר: במחלוקת קרח ועדתו כנגד משה רבנו, היה צד אחד, משה רבנו, צודק בשלמות, ואילו הצד השני, קרח ועדתו, היה כולו חייב, מחלוקת מעין זו, אכן שוב לא תוסיף להיות, אבל אם תהיה מחלוקת אשר בה בכל צד יהיה מעט מן הצדק, מחלוקת כזו תקום ותהיה.

"הַרְמוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאֶכְלָה אֹתָם כְּרִגְעַ" (וי, ט)

מקום משכנו של השטן הוא בתוככי פירוד ומחלוקת. ואינו מבחין בין צדיק לרשע

הקשה הרמב"ן: מדוע ציוה ה' למשה ולאהרון להפרד מן העם כדי שיוכל לכלותם, הן לא קצרה ידו להרוג את החייבים ולהחיות את הזכאים. "יפול מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש".

אלא משום שהמחלוקת מכלה אף את הצדיקים כדמוכת בירושלמי (פאה פ"י ה"א) לכן ציווה ה' למשה ואהרון להפרד מן העם כדי שלא יאבדו עמהם. ושעם הדבר כי מקום משכנו של השטן הוא בתוככי פירוד ומחלוקת. ואינו מבחין בין צדיק לרשע. וזו הסיבה שאף יונקי שדים מתו עמהם למרות שלא הטאו.

"הַרְמוּ – כַּמְרִים תְּרוּמָה מִתּוֹךְ חוֹלִיץ"

פירש הגאון רבנו אברהם אזולאי זצ"ל: הו"ל פירשו: "הרמו – כמרים תרומה מתוך חולץ". והבין משה רבנו עליו השלום, שמידת הדין מבקשת לכלות בישראל ח"ו ולהשאיר בהם כשיעור תרומה בלבד. ובתפילתו הפך את הגזירה, שימותו מישראל כשיעור תרומה, ושיעורה בעין יפה אחד מארבעים. ואחד מארבעים משש מאות אלף, הרי זה חמישה עשר אלף. לפיכך, בנוסף למאתיים וחמישים השרופים, וחמישים בני משפחות קורח, דתן ואבירם, מתו עוד ארבעה עשר אלף ושבע מאות! סה"כ חמשה עשר אלף בדיוק שזה שיעור תרומה משש מאות אלף.

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרֹן קַח אֶת הַמִּחְתָּה וְתֵן עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים קֶטֶרֶת" (וי, יא)

אין לך דבר חביב לפני השי"ת כמו הקטורת

לית תבירו להווא סטרא בר קטורת דלית לך מילה חביבא קמיה קב"ה כקטורת דכל מאן דאסתכל וקרי בכל יומא עובדא דקטורת ישתזיב מכל אילין חרשין דעלמא ומכל פגעים בישין ומהרהורים בישין וממותנא ולא ינוק כל ההוא יומא דלא יוכל סטרא אחרא למשלט ביה.

אחד עשר סממני הקטורת כנגד אחד עשר מחנות של סמאל.

אמרו רבותינו שני דברים גדולים וקדושים, קטורת – שלא יאמר אדם קשה היא הקטורת על ידה מתו נדב ואביהו ונשרפה עדת קרח ונצטרע עוזה, לכך כתב הקב"ה מעלה גדולה בקטורת שינצלו ישראל על ידה, שנאמר ויקח אהרן כאשר דבר משה וירץ אל תוך הקהל, ארון – שלא יאמר אדם קשה הארון שהכה בפלשתים והרג באנשי בית שמש והרג עווא, לכך כתבו בו ברכה שנאמר וישב ארון ה', ללמדך שאין קטורת וארון הורגים אלא עונות הורגים.

השכינה שנקראת א"ת, היא תשקה ותשפיע "כל פני האדמה"

כתוב "ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה" (בראשית ב, ו) יובן בס"ד דידוע דהקטורת היא י"א סמנים, והם מסוגלים להריק שפע לישראל, ולכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה: "לא שנה אדם בה בשביל שהיתה מעשרת" (יומא כו), וידוע דהשכינה נקראת א"ת, והשפע יבא על ידה, וזהו שאמר: "ואד" גימטריא י"א, רמז לקטורת שהיא י"א סמנים, "יעלה מן הארץ" שמקטירים הקטורת ויעלה העשן למעלה, ובוה "והשקה את" היא השכינה כביכול שנקראת א"ת, היא תשקה ותשפיע "כל פני האדמה", ואמר "פני האדמה" לרמזו שהשפע הוא יהיה לישראל, שהם הגדולים שבתחתונים, והגדולים נקראים "פנים" לשון השיבות.

”וַיִּקַּח אֶהָרֶן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיִּרְצֶן אֶל תּוֹךְ הַקְּהָל” (יז, יב)

קל”ה אנשים הציל אהרן ע”י הקטורת ולכן נאמר ”הקהל” קהל בנימטריא קל”ה

ובפסוק הקודם נאמר והולך מהרה אל העדה, ומדוע כאן כתוב הקהל ולא העדה, מבאר החתם סופר, שמלאך המוות אמר שהוא רוצה ליטול תרומה מתוך ישראל – והם היו שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים, ואם נקה מתוך זה תרומה אחד מארבעים של עין יפה, זה יוצא חמש עשרה אלף ושמונים ושמונה, וכאן מתו במגפה ארבע עשרה אלף ושבע מאות, וזה היה מלבד המתים על דבר קרח שמתו שם מאתיים המשיים ושלשה אנשים, א”כ חסר כאן למנין עוד קל”ה ואת אותם אנשים הציל אהרן ע”י הקטורת ולכן נאמר ”הקהל” קהל בנימטריא קל”ה. (דרש יהודה)

”וַיַּעֲמֵד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתַּעֲצֵר הַמִּגְפָּה” (יז, יג)

ויעמד בין המתים ובין החיים פירוש אותם שלא היו מתים ולא חיים אלא גוססים

כתב הרב קיצור אלשיך ז”ל כשהולך אהרן הקטרת אל העדה מיד נעצרה המגפה ונשארו אותם המוכים שלא מתו עדיין והיו גוססים ובקש אהרן להחיותם והמלאך היה טוען להמית אותם ואמר שעצירת המגפה היינו שלא אכה אותם מכאן ואילך אבל אותם שהוכו כבר אינך יכול להצילם מיד, ועל אלו היה מפציר אהרן הבהן להחיותם וזהו ויעמד בין המתים ובין החיים פירוש אותם שלא היו מתים ולא חיים אלא גוססים, עד שהכריח למלאך והוליכו אצל מרע”ה אל אהל מועד, ואז ותעצר המגפה, דהיינו שנצולו אותם המוכים במגפה וחיו.

”וְזֹאת שֵׁם אֶהָרֶן תִּכְתֹּב” (יז, יח)

על כל מטה ומטה כתוב שם השבט ושם אהרן

ראיתי לרבנו אפרים, נראה לי שהיה על כל מטה ומטה כתוב שם השבט ושם אהרן, ועל שבט לוי היה כתוב אהרן לבד, כדי שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק ולומר אלו היה שמי כתוב אצל אהרן נהיה פורח מטה שלי כמותו לכן היה עם כל אחד ואחד להראות שאין להם שותפות עם אהרן והוא חידוש גדול.

”וְזִהְיָ הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר בּוֹ מִטַּהוּ יִפְרָח” (יז, כ)

השם יתברך בוחר בצדיק כזה אשר כתמר יפרח

במסורה ד’ פעמים יפרח כאן כתוב האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח, ואידך צדיק כתמר יפרח (תהלים צב’ יג). יפרח כשושנה (הושע יד’ו) יפרח בימיו צדיק (תהלים עב’ ז) כונת המסורה היא, כי מי שמחנך בניו לתורה ויראה, וכן משתדל ללמוד עם אחרים, איש כזה יהיה לעולם, על ידי בניו תלמידיו, לא כן מי שדואג רק עבור עצמו, שאז, כל זמן שהוא בעולם יש לקב”ה נחת ממעשיו אבל אחר פטירתו לא נשאר אחריו כלום. וכמו שפירש החתם סופר ויתהלך הנוך את האלהים רצה לומר הוא דאג רק עבורו ולא הסתכל על דורו, לכן ואיננו כי לקח אותו האלהים אחר מותו, ולא נשאר ממנו כלום, וזו כונת המסורה אשר אבחר בו מטהו יפרח, היינו השם יתברך בוחר בצדיק כזה אשר כתמר יפרח, אם יפרח כתמר שעושה פרי בבנים יראי ה’ וגם בתלמידים, אבל אם יפרח רק כשושנה, שסביביו קוצים וברקנים שאינו נראה על השלמת זולתו, אז יפרח בימיו צדיק רצה לומר כל זמן שהוא חי יש לו להשי”ת נחת ממנו וממעשיו הטובים אבל אחר כך לא נשאר ממנו מאומה, ובצדיק כזה אינו בוחר השי”ת הטוב.

”וְיָהִי מִמִּחֶרֶת וַיָּבֵא מֹשֶׁה אֶל אֱהֱלֵ הָעֵדוּת וַהֲנִה פָּרַח מִטַּה אֶהָרֶן לְבֵית לְוִי וַיִּצֵא פָּרַח וַיִּצֵץ צִיץ וַיִּגְמַל שְׂקָדִים” (יז, כג)

המחלוקת דומה לשקדים שיש בהם כמה מינים – מרים ומתוקים, וטבע המתוקים שתחילתן מר וסופן מתוק, ואילו ה’מרים’, תחילתן מתוק וסופן מר – תחילתן מתוק וסופן מר

מעשה דקרח ציוה ה’ לקחת כל שבט איש מטהו – ו’הנה פרח מטה אהרן ויצץ ציץ ויגמול שקדים... למשמרת לאות לבני מרי’ ולרמוז בא, כי המחלוקת דומה לשקדים שיש בהם כמה מינים – מרים ומתוקים, וטבע המתוקים שתחילתן מר וסופן מתוק, ואילו ה’מרים’, תחילתן מתוק וסופן מר – והלימוד לדידן, כי כן היא מציאות הדברים במחלוקת, אם תחילתו מתוק – היינו שנוקם ונוטר, מציק ומזיק על ימין ועל שמאל, ומרגיש ’מתיקות’ מתאוות הנקמה והניצוה, הרי סופו מר כי מלבד ענשו בעולם העליון הרי גם בעולם הזה חיינו של בעל המחלוקת קשים ומרים – בכל אשר יפנה מריבים עמו וכו’. אבל אם תחילתו מר – שבראשית ותחילת המחלוקת נמנע מלהיכנס בה, ומתייגע יגיעה רבה שלא להשיב למחרפו דבר, אזי אף שלעת עתה מר לו וקשה ביותר, מכל מקום סופו מתוק – כי יש תקוה לאחריתו בשכר אין קץ, לא מיבעיא לעולם הבא, אלא אף כאן בעולם הזה – מה טוב חלקו וחבלו של החי בלא מחלוקת ומדון, חיים מאושרים ושלווים.

ויוצא פר"ח – רפ"ח ניצוצות על ידי ויצ"צ ציץ שהציצו בתורה

פירשו המפרשים על פי מה שאמרו שרפ"ח ניצוצות שהיו במצרים, ישראל העלו ר"ב ניצוצות, ונשאר פ"ו שהעלה משה בזכות התורה שנאמר (שמות י"ב ל"ה) וגם ערב רב עלה אתם, וכשהטאו בעגל חזרו הפ"ו ניצוצות, והם ניתקנים בזכות התורה ואז יבוא המשיח, וזה שאמר ויהי ממחרת בבקרו של משיח, ויבא משה הוא גואלם, אל אהל מועד זה בית המקדש, ואז ויוצא פר"ח – רפ"ח ניצוצות על ידי ויצ"צ ציץ שהציצו בתורה, וזה רמז ויגמול שקדים ראשי תיבות והאדם יתן גם מעות לצדקה שעוון קרי רע יהיה מציל, רוצה לומר שעל ידי הצדקה יפדה נפשו ויעלה הניצוצות של קרי ויבוא המשיח.

שקדים אותיות מקדשי שם רמז למקדש של מעלה מכוון כנגד של מטה

יש בחיבור כתיבת יד ישן נושן לתלמידי רבנו יהודה החסיד וצ"ל ממה שקבלו מרבם, למה פרח מטה אהרן שקדים, ששקדים אין גדלים אלא משני פרחים אחד כנקבה ואחד כזכר, וכשהרוח מנשב יכנס פרח הזכר בנקבות וגדל ממנו פרי, כן אהרן משמש למטה במקדש ומיכאל כנגדו במקדש של מעלה ומקטיר על המזבח נשמות של צדיקים, ולפי דבריו יש לרמוז כי שקדים הוא אותיות מקדשי שם רמז למקדש של מעלה מכוון כנגד של מטה.

ויוצא פרח, כלומר אם נשתדל לברר רפ"ח אותיות פרח דע לך שבזכות זה ויצ"צ ציץ גימטריא ק"צ ויבא משיח צדקנו.

אלו השקדים היו מתוקים ומרים, והיו המתוקים מצד ימין המטה והמרים מצד שמאל

הקב"ה הראה לעם ישראל ענין המטות שעשה כמה נסים.

א. במטה אהרן דכתיב (במדבר י"ז כג) פרח מטה אהרן ויוצא פרח ב' פרחים, האחד נפל בהגמל השקדים דלא סגיא בלאו הכי, והאחד נשאר לעולם, והיינו דאמר שנננו מטה אהרן בפרחיו ושקדיו וזהו נס גדול.

ב. כי ידוע בדרך הטבע כי אילן שקד שנכרת מתייבש ולא נשאר בו שום לחלוחית ולכן מיד יתייבש, והנה זה נס בתוך נס כי היה המטה יבש, ועל זה הראו לירמיה מקל שקד, ששב לחלוחית שבישראל, ומה שהוציא פרח רמז לבני אהרן שהם פרחי כהונה לומר כי מה' היתה זאת להם. ויצ"צ ציץ, על אהרן שעליו ציץ נזר הקדש, שקדים על הלויים השוקדים במקדש יום יום לומר, כי השם שלחו לעשות אלו המנויים ולא מלבדו, ומה שהקדים הפרח לציץ כי כן התחילו בניו לעבוד. ונמצא במדרש כי אלו השקדים היו מתוקים ומרים והיו המתוקים מצד ימין המטה והמרים מצד שמאל, וכשהיו ישראל עושין רצונו של מקום היו הפרחים המתוקים של צד ימין לחים, וכשעוברין על רצונו של מקום אותן של שמאל לחים והאחרים כמושים.

ועוד מובא במדרש כי כמו שהשקד עושה פרי מתוק ומר כן השם שוקד לטובה ולרעה. כתיב לשקוד על דלתותי יום יום, וכתיב וישקוד ה' על הרעה.

ועוד במדרש יוציא פרח זה בית ראשון ויצ"צ ציץ זה בית שני, ויגמול שקדים זה הבית העתיד ליבנות במהרה בימינו דכתיב (ירמיה א' יב) כי שוקד אני על דברי לעשותו.

גם עץ פשוט אם שמו של אהרן נקרא עליו יכול לפרוח ולהניב פרי

יש לתמוה שלאחר מעשה קרח ועדתו, עוד הוצרכו לאות ומופת, אך נראה כי תלונת בני ישראל לא היתה ערעור על קדושתו ומעלתו של אהרן, ואדרבה, הם חששו פן מרב קדושתו ורוממותו לא יושפעו ממנו פשוטי העם, כי רחוק הוא ממנו, ולזה מבקשים מנהיג וכהן אחר יותר מעורה בין הבריות.

אכן הקב"ה הוכיח במופת, שגם עץ פשוט אם שמו של אהרן נקרא עליו יכול לפרוח ולהניב פרי, והמחובר לטהור טהור, ותשובה ניצחת למחפשים רב ומורה לפי מדת עירובו עם הבריות, הצדיק האמיתי כפי מדת קדושתו ודבקותו בהש"ת כן יגדל כחו לעורר ולהשפיע בלבבות בני ישראל היות דקדושה.

"ויוצא פרח ויצ"צ ציץ ויגמול שקדים" (וי, כג)

גרעיני הרימון והאגוז יש בהם פירורים ומחיצות מבפנים, מה שאין כן גרעין השקד הוא חטיבה אחת בלי פירורים וכלי מחיצות מפסיקות, כן עם ישראל עליהם להתאחד חטיבה אחת

ישראל נמשלו לאגוז (ילק"ש רמז תשס"ד) כמו שנאמר (שה"ש ג, יא) "אל גינת אגוז ירדתי", ולרימון (ילק"ש אסתר רמז תתרנ"ט) כמו שנאמר (שה"ש ג, ז) "כפלה הרימון רקתך", ולא לשקד. והנה גרעיני הרימון והאגוז יש בהם פירורים ומחיצות מבפנים, מה שאין כן גרעין השקד הוא חטיבה אחת בלי פירורים וכלי מחיצות מפסיקות, כן עם ישראל עליהם להתאחד חטיבה אחת, וקורח רצה לעשות פילוג בעם, ובאו אח"כ השקדים, לרמוז על השלום והאיחוד.

אחרי ההתפייסות והוויתור והשלום, כמה טוב ומתוק הוא לכל הצדדים

ומספרים על גאון אחד שאמר מדוע במחלוקתו של קורח, גמל מטה אהרן, פרי שקדים דווקא ולא פרי אחר, והסביר כי בזה נרמז להם תוצאות המחלוקת מה הן, כי בשקדים ישנם שני מינים מר ומתוק (עיי' מעשרות פ"א מ"ד), הראשון מתוק בתחילתו ומר בסופו, והשני מר בתחילתו ומתוק בסופו.

כך הם עניני המחלוקת והשלום, בראשונה כמה מתוקה היא המריבה, ההתנגדות והנצחון, בעצת היצר הרע, אבל סופה מר מאוד! להיפך הוא השלום, בתחילה כמה הוא מר וכמה קשה לוותר ליריב, והיצר הרע בוער בקרבנו שלא לוותר אפילו בקוצו של יו"ד, אבל לבסוף אחרי ההתפייסות והוויתור והשלום, כמה טוב ומתוק הוא לכל הצדדים.

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲשֵׁב אֶת מִטַּה אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמַשְׁמֶרֶת לְאוֹת לְבְנֵי מִרְי וְתִכְלַל תְּלוֹנוֹתֶם מֵעַלְי" (י', כה)

בני ישראל שהמטה עומד בקיומו לעולם, שהמטה לא הפריח את השקדים על ידי כישוף

יש להבין מה היה החידוש בזה שהמטה פרח וגדל שקדים, והלא מסופר בגמרא (פנהדרין ס"ח.) שר' אליעזר אמר פעם לחש של כישוף, ונתמלא כל השדה בקישואים (והיה מותר לעשות כן כדי להבין ולהורות, יעו"ש), ואם כן גם כאן היו יכולים בני ישראל לטעון שאין זה אות שהקב"ה בחר באהרן, ויתכן שעשה כן על ידי כישוף.

אומר על כך רבי יהונתן אייבשיץ בספרו "תפארת יהונתן": על כן ציוה הקב"ה למשה "השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת", שיראו בני ישראל שהמטה עומד בקיומו לעולם, ובוזה יהיה "לאות לבני מרי" שהמטה לא הפריח את השקדים על ידי כישוף, שהרי הוא דבר שמתקיים לעולם, ואת זה אי אפשר לעשות בכח הכישוף. דלכישוף יש זמן מוגבל.

"וְגַם אֶת אַחִיד מִטַּה לְוִי שִׁבְט אַבְיָה הִקְרַב אֶתְךָ וְיִלְוֶוּ עֲלֶיךָ וְיִשְׁרְתוּךָ וְאַתָּה וּבְנֶיךָ אֶתְךָ לִפְנֵי אֱהֹל הָעֵדוּת" (י"ב, ב)

אהרן יתגלגל אחר כך ויהיה לוי שנתגלגל בשמואל

רזא עילאה שאהרן יתגלגל אחר כך ויהיה לוי שנתגלגל בשמואל וזו היתה טעות קרה שראה כי שמואל יוצא ממנו שהוא אהרן ממש, וז"ש העיני האנשים ההם תנקר שדרשו רז"ל עינו הטעתו שראה שמואל יוצא ממנו שהוא אהרן, וזה נרמז במלת ונתת לאמתך זרע אנשים רמז לגלגולים אחרים שהם שמואל ועזרא.

"וְנַחֲשֵׁב לָכֶם תְּרוֹמַתְכֶם" (י"ב, כז)

גם בני תורה המתפרנסים מן הצדקה חייבים במעשר

מכאן יש ללמוד שגם בני תורה המתפרנסים מן הצדקה חייבים במעשר, שגם בני לוי שנוזנו מן המעשר, נצטוו להפריש מעשר מן המעשר לכהן, כי כל אדם חייב לעשר נכסיו.

"וְנַחֲשֵׁב לָכֶם תְּרוֹמַתְכֶם כְּדָגֵן מִן הַגֵּזֶן וְכַמְלֵאָה מִן הַיָּקֵב" (י"ב, כז)

כמו שחלק התבואה הנבחרת להיות קדושה בקדושת תרומה לא תתנאה על חברותיה שנשארו חולין

הנבחר לגדולה אין לו במה להתנאות מכמה טעמים. א. כי מי אמר לו שהוא גורם נחת רוח לבורא עולם יותר מהאיש הפשוט. ב. כמו שאמר הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע על הפסוק "ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב". כי כמו שחלק התבואה הנבחרת להיות קדושה בקדושת תרומה לא תתנאה על חברותיה שנשארו חולין, אחר שידעת כי לא מחמת שום יחוס וחשיבות בעצמותה נתקדשה בקדושת תרומה, כך לדין – ונחשב לכם תרומתכם, שיהיה חשוב בעיניו ההתרוממות מעל אחרים אם בתורה אם בעבודה, כאותה תרומה של דגן מן הגורן וכמלאה מן היקב, כי גם זה אינו אלא כי בו בחר ה' ולא מחמת איזה מעלה שיש בו, רק כי כך עלה ברצונו הפשוט.

אין האדם קונה ומשיג מעצמו מאומה, כי הכל בא אך ורק מהבורא ית' שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים

אמרו חז"ל (תענית כה.) 'משמיא מיהב יהבי, משקל לא שקלי', שמשמים נותנים לו לאדם את הראוי והנקצב לו, אך האדם בעצמו "משקל לא שקלי", אי אפשר לו לקחת מאומה אם לא נתנו לו משמיא. ואי אפשר לו לקחת 'מקח לעצמו', בקנייני מומן, רכוש, שררה וכל דבר אחר. אלא הכל יבוא לידי כפי הקצוב לו בחשבון ממעל, ואף יעמיד זאת לנגד עיניו כי אי אפשר לבריה שבעולם לקחת מעמו את המגיעו, והקב"ה ישלים לו בהרחבה גדולה.

ובך היה הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע מבאר (הובא באמרי פנחס השלם, שער עבודת הי אית סב) את דברי הגמרא (חגיגה ד.) 'איזהו שומה המאבד מה שנותנים לו', 'איזהו שומה' מי הוא 'שומה', 'המאבד' את הידיעה, שכל אשר לו הוא רק 'מה שנותנים לו' מן השמים, ואין האדם קונה ומשיג מעצמו מאומה, כי הכל בא אך ורק מהבורא ית' שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים.

ביאור ההפטר

הפטרת קורח

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר על שמואל שאמר: עד ה' שלא לקחתי מאומה מישראל לא שור ולא חמור, וזה מעין הפרשה שבה מסופר שמושה אומר לה' לא לקחתי מהם חמור ולא עשיתי רעה לאיש.

תוכן ההפטר

אחרי שעשה ה' תשועה לישראל ע"י שאול, הסכימו כולם למלכותו של שאול, לכן שמואל אמר לעם בואו לגלגל, ונחדש שם את המלוכה שלא יהיו יותר עוררין. וכך עשו, הלכו כל העם לגלגל והמליכו שוב את שאול למלך, הקריבו עולות ושלמים ושמהו לפני ה' מאד.

אחרי כן שמואל פנה אל העם ואמר להם: הנה מנעורי אני מתהלך מעיר לעיר לשפוט אתכם, ועתה אמרו לי בבקשה, אם לקחתי פעם משהו מכם, או עשיתי או לקחתי כופר, ואם כן אשיב לכם כל מה שתאמרו. ענהו שח"ו לא לקח מהם מאומה. אמר להם תדעו שה' הוא עד וגם שאול המלך עד על דבר זה. באותה שעה יצאה בת קול ואמרה "עד".

אחרי כן שמואל הוכיח את ישראל על ששאלו מלך בזמן שה' הוא מלכם. גם סיפר להם על חסדיו אתם. כדי להוכיח את דבריו אמר להם: הנה היום קציר חטים, שהגשמים בהם סימן קללה. ודבר זה רע בעיני ה' לעשותו, ואני אתפלל לה' ואם ירד גשם, אז תדעו שעשיתם רעה גדולה שבקשתם מלך ככל הגוים.

כאשר גמר שמואל את תפילתו, מיד ירדו גשמי זעף וברקים. העם פחד מה' ומשמואל שביקשו מלך בחייו, והתחרטו על מה שעשו, וביקשו משמואל שיסלח להם ויתפלל עליהם שלא ימותו. שמואל הרגיע אותם ואמר להם, עתה שהמלך כבר בתוככם, הזהרו לשמוע בקול ה' ואל תפנו אחר האלילים אשר לא יועילו ולא יצילו כי תהו המה, אלא תלכו אחרי ה' שנשבע לכם שלא יעזוב אתכם לעולמים.

שמואל א', פרק י"א פסוק י"ד - פרק י"ב פסוק כ"ב

יד הואיל והיו עוררין בתחילה על מלכות שאול עתה שנעשה תשועה על ידו שניצח את בני עמון כולם הסכימו למלכותו (דש"י) לכן **וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל-הָעָם לְכוּ וְנָלְכָה בּוֹאוּ וְנָלְכָה** [שהוא מקום מקודש כי שם היה הארון ואוהל מועד כשבאו לארץ (רד"ק)] **וְנַחֲדַשׁ שָׁם הַמְּלוּכָה: טו וַיֵּלְכוּ כָל-הָעָם הַגִּלְגָל וַיִּמְלְכוּ שָׁנִית שָׁם אֶת-שָׂאוּל** בהסכמת כולם וברצון טוב **לְפָנַי יְהוָה** כי השכינה היתה שם, וברוב עם הדרת מלך (מ"ד) **בַּגִּלְגָל וַיִּזְבְּחוּ-שָׁם זִבְחִים שְׁלָמִים לְפָנַי יְהוָה וַיִּשְׁמַח שָׁם שְׂאוּל וְכָל-אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד-מָאֵד:**

א לאחר שהמליך שמואל את שאול למלך בא להתווכח עמם (מלבי"ם) ולהוכיח אותם **וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְּקִלְכֶם לְכָל אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לִי וְאֲמַלִּיךְ** המלכתי עליכם מלך ועד עתה לא יכולתי להוכיח אתכם שלא תחשבו שאני חפץ למנוע המלכת מלך: **ב וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ | מִתְּהַלֵּךְ לְפָנֵיכֶם וְאֲנִי זִקְנָתִי מְרֹב**

עבודה ועול הציבור וְשִׁבְתִּי [א] ושיבה נזרקה בי (מלבי"ם) וּבְנֵי הַנֶּחֱסִים [ב] נכונים לעבודת המלך וחפצים בו כמותכם ואינם הולכים בדרכי וְאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֵיכֶם מעיר לעיר לשפוט אתכם, לא יום ולא יומיים, אלא מְנַעַרִי עַד-הַיּוֹם הַזֶּה (פ"ד): ג. הַנְּנִי בעוד שאני כאן עָנּוּ הַעִידוּ בִּי [ג] וְנִגַּד יְהוָה וְנִגַּד מְשִׁיחוֹ המלך הנמשה מִדָּה' (פ"ד) אֶת-שׁוֹרֹ | של מִי לְקַחְתִּי לעבודתי וְחָמֹר מִי לְקַחְתִּי כשהייתי הולך מעיר לעיר לשפוט (רש"י) וְאֶת-מִי עֲשָׂקְתִּי גזלתני בממון (רד"ק) אֶת-מִי רִצּוֹתִי [ד] עשקתי באונס ובכח (ת"י) וּמִיד-מִי לְקַחְתִּי כֶּפֶר [ה] להטות הדין (רד"ק) וְאֶעֱלִים עֵינַי בּוֹ מבלי להענישו עונש הראוי לו וְאֶשִׁיב לָכֶם על דבריכם (פ"ד): ד וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשָׂקְתָנוּ גזלתנו וְלֹא רִצּוֹתָנוּ ולא עשקת אותנו בכח וְלֹא-לְקַחְתָּ מִיד-אִישׁ מְאוּמָה שום דבר, ואף בדרך מתנה כי לא נהנה משום אדם (מלבי"ם): ה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂמוּאֵל עַד יִהְיֶה יְהוָה בְּכֶם וְעַד מְשִׁיחוֹ שְׂמוּאֵל שְׂנֵמְשָׁח לְמֶלֶךְ הַיּוֹם הַזֶּה כִּי לֹא מִצְאֲתֶם בְּיָדֵי מְאוּמָה וַיֹּאמֶר עַד [ו] כל ישראל אמרו כאחד (רד"ק) [ז], וי"מ יצאה בת קול ואמרה אני עד בדבר

עיונים והארות

- [א] השיבה יותר מהוקנה, ואמרו רז"ל כי קפצה עליו זקנה כי לא היה אלא בן חמשים ושתים שנה בשמת, ולפי שלא יאמרו עליו ולא ירמו העם שמת בקוצר ימים, קפצה עליו זקנה כדי שיראה זקן, כי לא היו הכל יודעים מספר שניו, והוא בחר מיתתו כדי שלא ימות שאול בחייו. ונ"ב שנה של שמואל אמרו כי כשהתפללה חנה אותו היום נתמנה עלי שופט, אולי קבלה היתה אצלם זה כי מן הפסוקים לא ראינו זה, כי אפשר שעדיין לא היה שופט עלי אבל היה נביא וכהן גדול בשילה ולאחר זמן נתמנה שופט, ואם כן הוא שבאותו היום נתמנה שופט ימצא לפי זה שלא היה שמואל אלא בן נ"ב שנה, שהרי עלי שפט את ישראל ארבעים שנה, ומת ביום שגלה הארון, והיה שבעה חדשים בשדה פלשתים, והיה בקרית יערים עשרים שנה, ודוד העלה אותו מקרית יערים אחר שבע שנים שמלך בחברון, הנה יחסרו מעשרים שנה שבע שנים של דוד, נשארו שלש ועשרים לשמואל וארבעים של עלי. הרי נ"ג, צא מהם שנה אחת בעבורו, שנאמר ויהי לתקופת הימים ונו', הרי חמשים ושנים (רד"ק).
- [ב] ובני הנם אתכם – לאשר תצטרכו להם בדברי התורות והדינים שקבלו ממני (רד"ק). ובמלבי"ם פירש ובני גם הם לא ירשו גדולתי כי הנם אתכם כאחד העם מוסרים מגדלותם הגם שאני התהלכתי לפניכם וכו'.
- [ג] א"ר אבא בר כהנא קשה הוא הגול, ששני גדולי עולם נצרכו להתוכח עליו, משה ושמואל, משה אמר לא חמור אחד מהם נשאתי, ר' חנינא בר שילא ור' יהושע דסכנין בשם רבי לוי, וכי מה הניח משה לקפתנים ולגנבים, אלא אמר משה בשעה שישראל מתגודדין ממסע למסע לא אמרתי לאחד מהם טול כלי זה בידך, טול כלי זה על חמורך, אלא נשאתי אני בעצמי... שמואל אמר הנני ענו בו ונו' ואשיב לכם. א"ר יוסי עשיר גדול היה שמואל, שאילו תבעו מידו ספוק היה בידו להחזיר. את שור מי לקחתי, שור שהייתי מקריב לקרבנותיהם ומבקש רחמים עליהם, וכן למשוה עליה מלך משלי היה, שנאמר עגלת בקר תקח בידך, ופן הוא אומר כי זבח היום לעם בכמה, לא נמלתי משלהם, ובשעה שהייתי חוזר ועושה דיניהם והולך וסובב עירות ישראל, שנאמר והלך מדי שנה בשנה, דרך העולם בעלי דיניו הולכים אצל הדיין, משה אמר כי יהיה להם דבר בא אלי, ואני לא עשיתי כן אלא אני טורה והולך אצלם.
- [ד] ורוז"ל דרשו עשקתי – באונס, רצותי – ברצון, כלומר אפי' ברצונו לא לקח ממנו (רד"ק).
- [ה] פירשו כת הקודמין במה שאמרו (פאה פ"ח מ"ט) כל דיין שלוקח שחד עיניו כהות, וזהו דרך הלצה, 'את מי עשקתי ונו' ואעלים עיני', שהעלמתי על אור עיני אשר הם כהות בעון השחד, ספרו נא לי אם כה עשיתי (נחל שורק אות ב').
- מסופר על רב ענן הביא לו אדם אחד סל של דגים קטנים, אמר לו רב ענן: לשם מה? א"ל יש לי דין ואני רוצה שאתה תדון אותנו, לא קיבל ממנו בטענה שהוא פסול לדון אותנו, מפני שהבאת הסל של דגים כי זה שוחד. אמר לו אותו אדם: יקבל ממני מור ולא ידון אותנו, שלא ימנעני מלהקריב בכורים, כי למדנו (מלכים ב ד, מב): "ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש הא־להים לחם בכורים...". ושואלים: וכי אלישע היה כהן שיאכל בכורים, אלא לומר לך: "כל המביא מתנה לתלמיד חכם – כאילו הקריב בכורים". אמר לו: עכשיו שאמרת לי דבר של טעם אקבל ממך. הפנה אותו רב ענן לרב נחמן, וביקש רב ענן מרב נחמן לדון אותנו, שאני ענן פסול לו לדון. אמר רב נחמן: מזה מובן שהוא קרובו, ולפיכך לא דן אותו הוא בעצמו. באותה שעה עמד לפניו דין של יתומים. אמר רב נחמן: זה עֲשֶׂה-הַדִּין הוא מצות עשה – "ושפמתם צדק", וזה עֲשֶׂה-כבוד תלמידי חכמים, עשה של כבוד התורה גדול, סילק את דין היתומים והכנים דינו של אותו אדם, וכיון שראה בעל דינו שעושים לזה כבוד כל כך – נסתתמו טענותיו. הרי בזה שקיבל רב ענן טובה ממנו – פסל עצמו, והעלים עצמו ממנו (לא דן אותו) ושלח אותו אצל רב נחמן, וגם מזה יצאה רעה. וזהו שאמר שמואל: אפילו באופן זה, לא לקח משום אחד כופר להעלים עיניו בו שלא לדנו ואשיב לכם.
- [ו] אמר רבי אלעזר בשלשה מקומות הופיע רוח הקדש, בבית דינו של שם, ובבית דינו של שמואל, ובבית דינו של שלמה... בבית דינו של שמואל, דכתיב הנני ענו בי עד ה', ועד משיחו וכו' ויאמר עד, ויאמרו מבעי ליה, אלא יצאה בת קול ואמרה אני עד בדבר הזה (מכות כ"ג).
- [ז] והמ"ד פ"י שכל אחד ואחד אמר "כן הדבר ה' יהיה עדי", וכן משיחו יהיה עדי.

הזוה (רש"י) [III]: ומשאמרו לא מצאנו בידך מאומה (מ"ד) אז וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-הָעָם הֲרִי כֹלְכֶם יְיֹדְעִים מַעֲשֵׂי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֹתוֹת וּמוֹפְתִים וּנְפִלְאוֹת אֶת עַמִּי מִיְּמֵהוּ [ט] וְאֵת וְעַמִּי אֶהְרֵן (ת"י) וְאֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת-אֲבֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וְעַתָּה הוֹאִיל וְאַתֶּם יְיֹדְעִים שֶׁהִשִּׁייתָ הוּא שַׁעֲשָׂה עִמָּכֶם וְעַם אֲבוֹתֵיכֶם צְדָקוֹת (רד"ק) הֲתִיַּצְבוּ עִמְדוֹ [י] וְאֲשַׁפְּטָה וְאַתְּנֹכַח (ת"י) אֶתְכֶם לְפָנַי יְהוָה אֵת עַל כָּל-צְדָקוֹת חֲסָדַי יְהוָה אֲשֶׁר-עָשָׂה אֶתְכֶם וְאֶת-אֲבוֹתֵיכֶם וְאִיךְ אֵתְּם עֲשִׂיתֶם רַעוֹת (רד"ק): חוֹמְפֹרֵט מֵהֶם הֵם הַצְדָּקוֹת שַׁעֲשָׂה עִם אֲבוֹתֵינוּ, וְהוּא כִי פֶּאֶשֶׁר-בָּא יַעֲקֹב מִצְרַיִם וַיִּזְעַקוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֶל-יְהוָה מִקֹּשֵׁי הַשַּׁעֲבֹד (מ"ד) וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן וַיֹּצִיאוּ אֶת-אֲבֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיֵּשְׁבוּ בְּמִקְוֹם הַזֶּה: טוֹבֵבּוּאָם לֶאֱרֶץ וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכְּרוּ וַיִּמְסֹרוּ אֶתְּם בְּיַד הַגּוֹיִים (מ"ד) בְּיַד סִיסְרָא שָׂר-צָבָא הַצֹּר וּבְיַד-פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלְחָמוּ בָּם: וַיִּזְעַקוּ הַתַּפְּלוֹ אֶל-יְהוָה (וַיֹּאמֶר) וַיֹּאמְרוּ חֲטָאנוּ כִּי עֲזַבְנוּ אֶת-יְהוָה וְנַעֲבֹד אֶת-הַבְּעֻלִים וְאֶת-הָעֲשֻׁתָּרוֹת וְעַתָּה הֲצִילֵנוּ מִיַּד אִיִּבְיָנוּ וְנַעֲבֹדְךָ וְלֹא שָׁאֲלוּ לָהֶם מֶלֶךְ (מ"ד): יֵא וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת-יִרְבֵּעַל זֶה גִדְעוֹן וְאֶת-בְּדִן זֶה שִׁמְשׁוֹן (ת"י) שְׁבֹא מִשְׁבַּט דָּן (רש"י), וְגַם הִיָּה גִלְגָּל שֶׁל "נֹדֵב" אוֹתִיוֹת בְּדָן (שַׁעֲרֵי הַגְּלוּלִים הַקְּדוּמָה לו) [יא] וְאֶת-יִפְתָּה וְאֶת-שְׁמוּאֵל [יב] וְאֵף כִּי לֹא הָיוּ מוֹלְכִים בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּצַּל ה' אֶתְכֶם עַל יְדֵיהֶם מִיַּד אִיִּבֵיכֶם הַיּוֹשִׁבִים מִסְּבִיב (מ"ד) וְתֵשְׁבוּ בְּטַח: יב אֲבָל אֲתֶם כֹּאשֶׁר וְתִרְאוּ רֵאִיתֶם כִּי-נָחָשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי-עַמּוֹן בָּא עֲלֵיכֶם לְמַלְחָמָה וְתֹאמְרוּ לִי לֹא נָהִיָה כֹאֲבוֹתֵינוּ אֲשֶׁר הִיָּה הַשּׁוֹפֵט יוֹצֵא לְפָנֵיהֶם בְּמַלְחָמָה כִּי אִם מֶלֶךְ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ וְהוּא יִלְחָמֵנוּ, הַגַּם שִׁידוּעַ לָכֶם כִּי וַיְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִלְכְּכֶם (מ"ד): יג וְעַתָּה אֲבָל עַתָּה מֵה שַׁעֲבַר אֵין כִּי תִהְיֶה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם בַּעֲבוּר הַתְּשׁוּעָה שַׁעֲשָׂה, הוּא הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר שָׁאֲלַתֶּם מֵאֵת ה' וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה

עינונים והארות

תלויה במלך, כי אם בזכות הצדיקים שבדור, ואל יעלה בדעתכם, שעל ידי המלך קונים אומץ לב, שהרי כשרצה ה' להושיע את ישראל, הביא שני צדיקים לעולם כדי להושיע אותם בזכותם, והיינו משה ואהרן. ואחרי הנחה זו – "התיצבו ואשפטה אתכם לפני ה'", כאילו אני הופקדתי על ידי השם יתברך לערוך עמכם דין, כיון שאתם ראיתם שלא על ידי מלך ניצלתם מאויביכם, אלא בזכות הצדיקים, וזה היה בשעה שיצאו ממצרים, ושרו של מצרים קיפרג עליכם וזכותו של יעקב הצילם. וכן היה בזמן סיסרא וירובעל שנתן מזבח הבעל – ויעבוד ה'. ובדן הוא שמשון – בקדושת נזירותו, ויפתח שנאמר בו (שופטים יא, כט): "ותהי על יפתח רוח ה'". וכן את שמואל. שלושה גדולים באו ברמז (תהלים פד, יב): "כי שמש ומגן ה'" שמש בראשי תיבות: שמואל, משה, שמשון, כי שלושתם שמו מבטחם בהשם יתברך ולא נהנו משום בריה, וכל דיין ורב המורה בלי כל פניה לעצמו, אין תקלה באה על ידו (עיין באורך ב"מעם לועז").

[יב] עיין חסד לאברהם (מעין ה' נהר כה) שכתב שמשון גלגול נדב בן אהרן שלא רצה ליקח אשה לכן נענש שהיה טוחן בבית נשי פלישתים.

[ח] אמר להם הקב"ה אתם מעידים עליו על מה שבגלוני ואני מעיד עליו על מה שבסתר (רד"ק מחז"ל).

[ט] ורש"י פירש אשר עשה את משה ואת אהרן – להיות נכונים לשליחותו להוציא אבותיכם ממצרים. וכע"ז כי רד"ק אשר הגדילים ולימדם.

[י] התיצבו-עמדו (מ"ד על דברי הימים-ב' כ', י"ז).

[יא] ירובעל הוא גדעון, בדן הוא שמשון (ונקרא גדעון ירובעל, על ששעה מריבה עם הבעל (עבודה זרה) ודן נקרא שמשון כי הוא בא משבט דן; ונאמר (תהלים צט, ו) "משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו", שקל הכתוב שלושה קלי עולם כשלושה חמורי (גדולי) עולם, לומר לך ירובעל בדורו כמשה בדורו, בדן בדורו כאהרן בדורו, יפתח בדורו כשמואל בדורו, ולמדך שאפילו קל שבקלים ונתמנה פרנס על הצבור, הרי הוא כאביר שבאבירים (גדול שבגדולים), שנאמר (דברים יז, ט): "ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם", וכי תעלה על דעתך, שאדם הולך אצל דיין שלא היה בימיו? אלא אין לך ללכת, אלא אצל שופט שבימך" (ילקוט שמעוני). מובא בספר מעם לועז בשם האלשיך הקדוש זיע"א רצה שמואל לומר להם בזה, שאין התשועה

עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ וכיון שהקב"ה המליכו ואתם חזרתם ובחרתם בו מעצמכם, אחר כל זאת אין להשיב ומלוך ימלוך (ט"ד): יד אד
אם-תִּירָאוּ אֶת-יְהוָה וְעַבַדְתֶּם אֹתוֹ ותשמרו מצוותיו ו**וּשְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ** במצוות עשה **וְלֹא תִמְרוּ**
 [תסרבו (ט"ה) ותמרדו (ט"ז)] **אֶת-פִּי יְהוָה** במצוות לא תעשה **וְהִיתֶם גַּם-אִתְּכֶם וְגַם-הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מֶלֶךְ**
עֲלֵיכֶם אַחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אז ילך הי"ת לפניכם למלחמה להושיע אתכם (מלבי"ם): טו **וְאִם-לֹא תִשְׁמָעוּ בְּקוֹל**
יְהוָה במצוות עשה **וּמְרִיתֶם אֶת-פִּי יְהוָה** במצוות לא תעשה, אף שכביכול יעזוב אותם מ"מ לא יסיר השגחתו מכם לגמרי,
 אלא **וְהִיִּתָּה יַד-יְהוָה בְּכֶם** כמו שהיתה [יג] **וּבְאַבְתֵּיכֶם** שהכה אותם כל עת שמרדו בו (מלבי"ם): טז **גַּם-עֲתָה**
 אחר שהסכים להמליך עליכם מלך **הַתִּיצְבוּ וּרְאוּ אֶת-הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה [יד] עֲשָׂה**
לְעֵינֵיכֶם אשר ימלא שאלות השואל אף אם היא רעה בעיני ה' ולא לטובה יחשב (ט"ה): יז **הֲלוֹא קִצִּיר-חַטִּים הַיּוֹם** ולא
 זמן גשמים, והמטר לקללה יחשב, ועם כל זאת **אֶקְרָא אֶל-יְהוָה** על המטר **וַיִּתֵּן קִלּוֹת וּמָטָר** [טז] רעמים וגשמים **וַיִּדְעוּ**
וַרְאוּ כי אף שמיילא ה' משאלותיכם, דעו **כִּי-רָעַתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם** לעצמכם, וגם **בְּעֵינֵי יְהוָה (ט"ד)**
לְשִׂאוֹל לָכֶם מֶלֶךְ [יח]: יח **וַיִּקְרָא שְׁמוּאֵל אֶל-יְהוָה** על המטר **וַיִּתֵּן יְהוָה קִלְת וּמָטָר בַּיּוֹם**
הַהוּא וַיִּירָא כָּל-הָעָם מְאֹד כי חטאו ששאלו להם מלך **אֶת-יְהוָה וְאֶת-שְׁמוּאֵל** על שהמליכו מלך בחייו
 וכאלו מאסו בו (ט"ה): יט **וַיֹּאמְרוּ כָּל-הָעָם אֶל-שְׁמוּאֵל הַתְּפִלָּל בְּעַד-עַבְדֶּיךָ אֶל-יְהוָה**
אֱלֹהֶיךָ וְאֶל-נַגְמוֹת כִּי-יִסְפְּנוּ עַל-כָּל-חַטֹּאתֵינוּ רָעָה הוספנו על עוונותינו עוד עוון (ת"י) **לְשִׂאֵל**
לָנוּ מֶלֶךְ: כ **וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-הָעָם אֶל-תִּירָאוּ** הלא **אִתְּכֶם כִּבֵּר עֲשִׂיתֶם אֶת**
כָּל-הָרָעָה הַזֹּאת ואין להשיב **אֵךְ אֶל-תִּסּוּרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה** ללכת אחרי האלילים **וְעַבַדְתֶּם**
אֶת-יְהוָה בְּכָל-לְבַבְכֶם ויכופר העוון (ט"ה): כא **וְלֹא תִסּוּרוּ** מאחרי ה' לילך אחר האלילים **כִּי | אַחֲרֵי**
הַתְּהוּ אֱלוֹ הַאֱלִילִים אֲשֶׁר לֹא-יֹעִילוּ וְלֹא יִצְּלוּ כִּי-תִהְיוּ הֶמְּהָ הבל המה ואין בהם ממש (רד"ק): כב **כִּי**
לֹא-יִטָּשׁ לא יעזוב (ט"ז) **יְהוָה אֶת-עַמּוֹ** והוא משגיח עליהם באופן נפלא **בְּעֶבֶר** שלא

עֵינֵינִים וְהַאֲרוֹת

חטים, הרי הוא סימן קללה שהורס ומשחית את כל היבול, כך גם בקשתכם למינוי מלך, כאשר ה' הוא מלכם, ואתם זכיתם לשופט צדק ששכינה שרויה בו, אזי בקשת מלך הרי היא כנשם בזמן קציר חטים, ורק כאשר מבקשים מלך בזמן המתאים ובשעה הראויה לכך, אז הוא נחשב לדבר טוב ומועיל וחלה עליו ברכת שמים (מעדני שמואל).

ואף דכתיב "שום תשים עליך מלך" היינו מלך שעיקר דאגתו וענינו לפרסם שמו יתברך בעולם אבל הם שאלו מלך שילחם להם בכל הגויים ולכן לא עשו טוב.

[יז] כי לא יטוש ה' את עמו - ר' איבו ורב שמואל בר נחמני אמרו, בשעה שישראל עושין רצונו של מקום הוא עושה בשביל עמו ונחלתו. ובשעה שאין להם מעשים טובים עושה למען שמו הגדול. ורבנן אמרי, לאנשי חוצה לארץ בשביל עצמו, לאנשי הארץ בעבור נחלתו. הוי, כי לא יטוש ה' את עמו: (מדרש תהלים - מזמור צד). כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול - בין חייבין בין זכאין

[יג] ורו"ל פירשו "חטומי דשכיבו" - דאמר מר בעוון חיים מתים נחטמים, כלומר אם תמרו את פי ה' תהיה יד ה' בכם וגם באבותיכם הממרים שמתו, שיוציאום מקברותיהם לבזיון (רד"ק פס' טו).

[יד] וכשם שעל ידי תפילתי אני יכול לשנות את העתים, כך אם פגעה בכם מלחמה, היה כח בתפילתי לעמוד על האויב, ולא הייתם צריכים לשאול מלך בחיי, ואף על פי שאני זקן (רש"י).

[טז] ורש"י ומלבי"ם פירשו בענין אחר וז"ל רש"י: והגשמים סימן קללה, וקשה בעיני הקב"ה להביא פורענות חנם, אף על פי כן יש בי כח, ואקרא אל ה' ויתן קולות ומטר.

[טז] צריך להבין מדוע בחר שמואל דוק בסימן זה של ירידת גשם בזמן קציר חטים? אלא ענין זה מתבאר יפה בפירוש המלבי"ם, הגשם הוא בודאי סימן ברכה מובהק, וכמו שכתוב (ישעיה נה, י): "כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזרע ולהם לאוכל". אולם כל זה כשהגשם מגיע בעתו ובזמנו, אבל כשהגשם בא בזמן קציר

יתמעט שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בגוים ש'ה' מושיעכם בְּי הוֹאֵיל יְהוָה נשבע ה' (רש"י) לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לֹו תמיד לְעַם

סגולה (רד"ק):

שאלות ברש"י על הפרשה

- א. ויקח קורח - מה לקח? (ב' פירושים).
תשובה.....
- ב. בן יצהר בן קהת בן לוי - למה לא המשיך ואמר: בן יעקב?
תשובה.....
- ג. הסבר: כולם קדושים.
תשובה.....
- ד. מאין לומדים שאין מחזיקים במחלוקת?
תשובה.....
- ה. ויקהל עליהם קורח - איך הצליח להקהיל אותם?
תשובה.....
- ו. קח את המחיתה וכו' - מאין ידע משה שכך צריך לעשות?
תשובה.....
- ז. וישב אהרון אל משה אל פתח אוהל מועד? - מדוע שב אהרון אל פתח אוהל מועד?
תשובה.....
- ח. ואת מטה אהרון בתוך מטותם - מדוע שם את מטה אהרון כאמצע?
תשובה.....
- ט. הסבר: וישרתוך.
תשובה.....

שאלות מספר בן איש חי שנה א'

- א. מדוע צריך לחזור אחרי זמן? האם מספיק לחזור אחר שלשה?
תשובה.....
- ב. מה מוסיפין בזימון אם הם עשרה? ומה הדין אם שכחו להוסיף זאת?
תשובה.....
- ג. מה הדין אם ישבו שלשה בעלי בתים כל אחד על שולחנו על הגג או בחצר - האם יכולים לזמן? ומה התנאי?
תשובה.....
- ד. מה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין זה?
תשובה.....
- ה. מה הדין אם אחד נגמר לאכול בחבורה שנתחייב בה בזמן ורוצה לזמן והשניים האחרים אוכלים עדיין?
תשובה.....
- ו. מה דין ששה אנשים שרוצים ליחלק לשתי קבוצות ולברך לעצמם? ומה הדין אם הם עשרים?
תשובה.....
- ז. מה הדין לעניין זמן אם ישבו שלשה לאכול ואחד אכל רק מזונות או פירות שיעור שנתחייב בכרכה אחרונה והשניים אכלו פת?
תשובה.....
- ח. מה הדין אם אחד וברך לעצמו ברכת המזון אע"פ שנתחייב בזמן? ומה הדין אם זה שבירך אכל רק מזונות או פירות ונתחייב בכרכה אחרונה?
תשובה.....
- ט. מה הדין אם שניים אכלו כאחד ונמרו ובא שלישי לאכול? ומה התנאי? ומה מציע ברב?
תשובה.....
- י. מה הדין אם אכלו שבעה פת ושלושה אכלו ירק או פירות בזית או ששתו רביעית מכל משקה? חוץ מאיזה משקה?
תשובה.....
- יא. מה הדין אם שניים מתוך שלשה שאכלו פת רוצים לזמן ולברך? ומתי חוזר השלישי להמשיך לאכול? ומה הבעיה בזה?
תשובה.....
- ומה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין זה?
תשובה.....

עינים והארות

הואיל ה' לעשות - את כללות ישראל יהיו לו לעם, שיהיו כלם צדיקים נאותים להיות לו לעם, כי הושב מחשבות לבלתי ידה ממנו נדה, כי יתקן כל הנפשות עד יהיו כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ, (אלשיך).

כך אי אפשר להניחם לפי שאי אפשר לעולם בלא ישראל. (מדרש רבה אסתר - פרשה ז פסקה יב).
כי לא יטוש - ודאי הוא כי לא יטוש ה' את עמו, והטעם הוא בעבור שמו הגדול, כי גם הם משותפים בשם, איך ימשם ה', ושמה תאמרו כי לא נאמר זה רק בצדיקים אך לא בכללות ההמון, לזה אמר כי

- י"א. מה הדין אם הם ארבעה והפסיקו השלשה בשביל האחד – האם צריכים אח"כ לזמן שוב? ומדוע? ומה הדין אם הם עשרה והפסיקו השבעה בשביל שלשה? ומדוע?
תשובה.....
- י"ב. מאיזה גיל יכול קמן להצטרף לזמון?
תשובה.....
- ומה דעת רבנו עובדיה יוסף ע"ה בעניין זה?
תשובה.....
- י"ג. מה דין אלם ששומע ואינו מדבר? ומדוע? ומה דין הרש המדבר ואינו שומע?
תשובה.....
- י"ד. מה דין נשים? האם מומנים עליהן? ומה המהלוקת? ומה מציע רבנו?
תשובה.....
- ט"ו. מי בוצע ומי מכרך בבית? ומה הדין אם יש אורח? ומה הדין אם יש כהן? ומה הדין אם יש שם ת"ח?
תשובה.....